

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาคที่ ๑๕

เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

าวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ

ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน

วันพฤหัสบดี ที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

เจ้าภาพ

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติ
สละเวลาและทรัพย์ มาช่วยในงานศพ
นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ
ตั้งแต่ต้นจนพระราชทานเพลิงศพในวันนี้
หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง
ขอได้โปรดประทานอภัยให้ด้วย

ชื่นจิตต์ ตินตะโมระ

๒ ธ.ค. ๒๕๑๔

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาคที่ ๑๕

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ

ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน

วันพฤหัสบดี ที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ ณ ฌาปนสถานกองทัพอากาศ วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กำหนดวันที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ นางชื่นจิตต์ ตินตะโมระ ผู้เป็นภริยา ได้มาติดต่อกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์กรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๕ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มีอยู่ ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนั้นว่า กรมหลวงปราจิณกิติบดีตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า-อยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหนังสือในหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ในบัดนี้ หนังสือนี้จึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า "ต้องเป็นพระราชนิพนธ์" ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุดฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญ ไม่มีราชาศัพท์เลยจนถึงหน้า ๑๙ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นไป เข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจดจึงใช้ราชาศัพท์ เช่น "เสด็จพระราชดำเนิน" "ทรงพระราชนิพนธ์" เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีสำนวนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่นตรัสเล่าว่า "บ่ายไปศาลเจ้า และข้ามไปดูงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ" ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า "บ่าย **เสด็จไป** ศาลเจ้า และข้ามไป **ทอดพระเนตร** งานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำ **เสด็จกลับ**" (หน้า ๑๔ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้อยู่ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดยมากที่ผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยนหรือเติมราชาศัพท์ลงไปให้สมบูรณ์ เช่น "องค์มนุษย์ถวายเรื่องพระพุทธรัตน์" คำว่า "องค์มนุษย์" คือ "พระองค์เจ้ามนุษยนาคมาณพ" ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ **ฉัน** ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน **พระองค์**" คำว่า "**ฉัน**" เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์เอง และผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยน แต่คำว่า "**พระองค์**" เป็นคำที่ผู้รับรับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริงถ้าทรงจดลงเองก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ **ฉัน** ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน **ฉัน**" หรือถ้าผู้รับรับสั่งจะไม่ลืมเปลี่ยนก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ **พระองค์** ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน**พระองค์**" ดังนี้เป็น

ต้น จึงเห็นได้ว่า ในตอนหลัง ๆ มาตรัสสั่งให้ผู้อื่นจด แต่ก็ยังคงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่เฉพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่า ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิดเรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อเกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยประโยชน์ให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยเฉพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือเล่มนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสือนี้อย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศไทยในยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวัน วันละเล็กละน้อยนี้ เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปีนั้นได้มีราชการตามกระทรวงต่าง ๆ อย่างไรบ้าง จะต้องค้นหาเรื่องที่ต้องการทราบด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานเพียงพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสโนบายทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศ และเป็นการภายในว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำประเทศไทยหลีกลัดเกาะแก่ง

และมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความลำบากยากเย็นเพียงไร สมควรเป็นทิฏฐานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี

หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้แบ่งตีพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นภาค ๆ รวม ๒๔ ภาค ภาคที่ ๒๔ ซึ่งเป็นภาคสุดท้าย จัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ และได้ทราบว่ายังมีต้นฉบับจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันต่อจากนี้ เก็บรักษาไว้ ณ สำนักราชเลขาธิการ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงประเสริฐไมตรี (วงศ์ โชติกเสถียร) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ภาค ๑ และกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ได้แนะนำให้เจ้าภาพขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดพิมพ์ต่อมาอีก ๒ ราย คือ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระปฏิเวทย์วิศิษฎ์ (สาย เลขยานนท์) กับในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงลัย เทพาธิบดี ซึ่งความในจดหมายเหตุได้ดำเนินมาจนถึงปีขาล โทศก จ.ศ. ๑๒๕๒ (พ.ศ. ๒๔๓๓) แล้ว

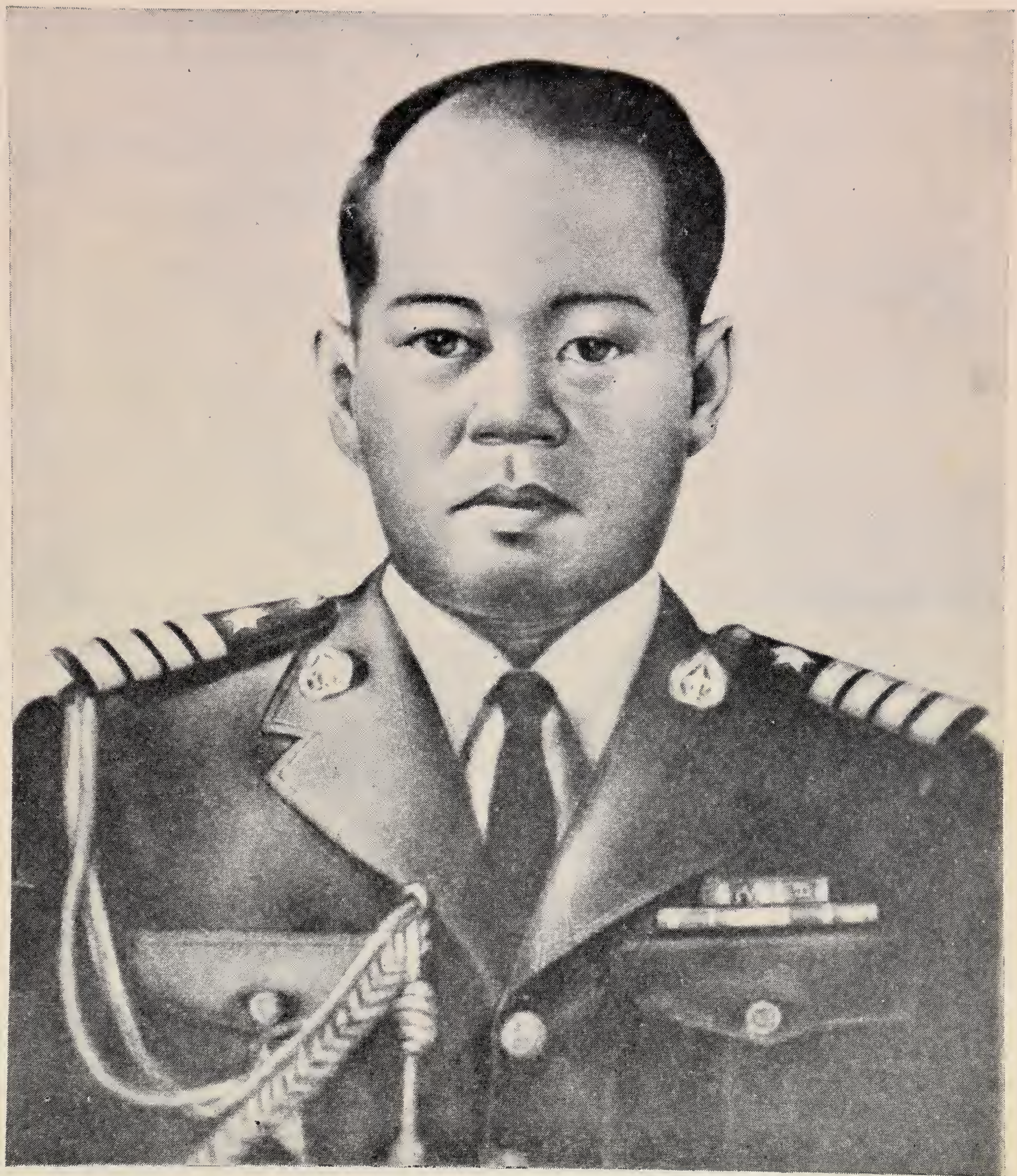
ส่วนหนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๕ นี้ ได้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงเพิ่ม โชฎึกราชเศรษฐี (โชติกะพุกกะณะ) การจัดพิมพ์ครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่สอง กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้ขอร้องให้ นายยิ้ม ปัณฑยางกูร เปรียญ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองจดหมายเหตุแห่งชาติ และได้ออกจากราชการรับบำนาญแล้ว ช่วยจัดทำสารบาญค้นชื่อและนามสกุลบุคคลในเรื่อง ซึ่งได้นำมาพิมพ์ไว้ท้ายเรื่องนี้ กรมศิลปากรขอขอบคุณ นายยิ้ม ปัณฑยางกูร ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ ผู้วายชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ และได้ให้พิมพ์หนังสือเล่มนี้แจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ ผู้วายชนม์ ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผลตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สมดังเจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ

ชาตะ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๙

มรณะ วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ชีวประวัติโดยย่อ

ของ

นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ

ชาตะ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ มรณะ วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ณ สหรัฐอเมริกา

นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๔๖๙ ณ บ้านเลขที่ ๑๐ ตำบลบางขนุน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เป็นบุตรผู้เดียวของ นายบุญธรรม และ นางเสงี่ยม ตินตะโมระ ซึ่งถึงแก่กรรมไปก่อนแล้วตั้งแต่ น.อ. สมาน ตินตะโมระ ยังอยู่ในเยาว์วัย ได้อาศัยนางสมบุญ นาคะบิณฑ์ ผู้เป็นยาย น.ส. สงัด นาคะบิณฑ์ ผู้เป็นน้าเลี้ยงดู และเมื่อเติบโตถึงวัยศึกษา ได้อาศัยพลอากาศเอก เฟื่อง เฟื่องวุฒิราญ ผู้เป็นลุง ให้ความอุปการะตลอดมา

วุฒิการศึกษาก่อนเข้ารับราชการ

เริ่มการศึกษาเบื้องต้นจนจบขั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนโยธินบูรณะ จบชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๗ ได้สมัครเข้าเรียนต่อในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยในปีนั้น ปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้สมัครเข้าเป็นนักเรียนนายสิบสารวัตรทหารของกองทัพบก แล้วออกปฏิบัติราชการตามนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้น (*เป็นเสรีไทย*) เมื่อเสร็จภารกิจ ได้สอบเลื่อนฐานะได้รับยศทหารเป็นสิบโท ต่อมาได้สมัครสอบเทียบความรู้ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ชั้นเตรียมปริญญาปีที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ด้วยความ

เป็นผู้มีจิตใจกล้าหาญและรักชีวิตทหาร เมื่อได้รับการปลดปล่อยเป็นทหารกองหนุนตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร (*ยุบเลิกกรมสารวัตรทหาร*) ได้สมัครเข้ารับราชการต่อในกองทัพอากาศ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๒ ในตำแหน่งประจำแผนกที่ ๓ กรมเสนาธิการทหารอากาศ ได้รายงานขออนุมัติเข้าศึกษาวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยใช้เวลานอกราชการ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้อนุมัติ ได้ทำการศึกษาด้วยความวิริยะอุตสาหะ จนสอบไล่ได้ขั้นอนุปริญญาทางนิติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ และสอบไล่ได้ขั้นปริญญาตรีในปีต่อมา

รับพระราชทานยศทหาร

เป็นจ่าอากาศเอก	เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๕
เป็นว่าที่เรืออากาศตรี	เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๗
เป็นเรืออากาศโท	เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๘
เป็นเรืออากาศเอก	เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๐๐
เป็นนาวาอากาศตรี	เมื่อ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๔
เป็นนาวาอากาศโท	เมื่อ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๙
เป็นนาวาอากาศเอก	เมื่อ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓

การศึกษาเมื่อเข้ารับราชการแล้ว

– สำเร็จหลักสูตรการอบรมวิทยาการว่าด้วยสงครามจิตวิทยาของกองทัพอากาศ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๙๘
– สำเร็จหลักสูตรการอบรมวิชาสงครามจิตวิทยา ณ กรมเสนาธิการกลาโหม เมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๔๙๙

- สำเร็จหลักสูตรโรงเรียนสงครามจิตวิทยา ณ กองบัญชาการทหารสูงสุด เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๐๑

- ไปศึกษาวิชา Intelligence Foreign Nation ณ ฐานทัพอากาศอเมริกัน ที่ Sheppard AFB, Texas ด้วยทุน MAP สำเร็จเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ *(ระยะเวลา ๗ เดือน)*

- เข้ารับการอบรมในโรงเรียนนายทหารชั้นผู้บังคับฝูง รุ่นที่ ๓ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ *(ระยะเวลา ๖ เดือน)*

- เข้ารับการอบรมวิทยาการด้านกฎหมาย ณ กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ *(ระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน)*

- ไปศึกษาวิชา Senior Foreign Officer Intelligence ณ ฐานทัพกองทัพบกสหรัฐ ที่ Fort Holabird Maryland แล้วไปศึกษาต่อในวิชา Counter Insurgency ณ ฐานทัพกองทัพบกสหรัฐ ที่ Fort Bragg, North Carolina *(ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๕ ถึง วันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๐๖)* ด้วยทุน MAP

- เดินทางไปดูงานเกี่ยวกับการปราบปรามกบฏศึก Counter Insurgency โดยทุน MAP ที่ Eglin Afb. Hurlburt Field Florida เป็นเวลา ๔ สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๐

- เข้าศึกษาวิชาเสนาธิการกิจในโรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ รุ่นที่ ๑๒ ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๐ ถึงวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๑๑

- เข้าศึกษาหลักสูตรการวางแผนการต่อต้าน และปราบปรามการก่อความไม่สงบและการปฏิบัติการทางจิตวิทยา รุ่นที่ ๔ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ณ โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ตั้งแต่วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ รวมระยะเวลา ๘ สัปดาห์

- ไปศึกษา ณ สหรัฐอเมริกาโดยทุน MAP ในหลักสูตร Psychological Operations Staff Officer ที่ฐานทัพกองทัพบก Fort Bragg North Carolina ระยะเวลา ๑๕ สัปดาห์ กับหลักสูตร Civic Action ระยะเวลา ๖ สัปดาห์ ที่ U.S. Civil Affairs School, Fort Gordon ตั้งแต่วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๑๔ จบหลักสูตรในวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๑๔

(*นาวาอากาศเอก สมาน ตินตะโมระ ได้ถึงแก่กรรม ณ โรงพยาบาล* U.S. Army Hospital Specialize Treatment Center Fort Gordon ในรัฐ Georgia *ในวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ด้วยโรคหัวใจวาย*)

ตำแหน่งหน้าที่ในราชการ

- เป็นประจำแผนกที่ ๓ กรมเสนาธิการทหารอากาศ เมื่อ ๑ มกราคม ๒๔๙๒

- เป็นประจำกองทะเบียนพล แผนกที่ ๑ กรมเสนาธิการทหารอากาศ เมื่อ ๑ มกราคม ๒๔๙๕

- เป็นประจำแผนกการศึกษาภาคอากาศ กองศึกษา กรมยุทธการทหารอากาศ กรมอากาศ เมื่อ ๒๑ กันยายน ๒๔๙๖

- เป็นอาจารย์ผู้ช่วย กองวิชาพิเศษ กองการศึกษา โรงเรียนนายเรือยุทธศึกษาทหารอากาศ เมื่อ ๑ มกราคม ๒๔๙๙

- เป็นประจำแผนกการศึกษา ภาคพื้น กองศึกษา กรมยุทธการทหารอากาศ เมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๔๙๙

- เป็นประจำฝ่ายนโยบายและวางแผน กองนโยบายและวางแผน กรมยุทธการทหารอากาศ เมื่อ ๓๐ เมษายน ๒๕๐๖

- เป็นรองหัวหน้าแผนกสงครามจิตวิทยา กรมยุทธการทหารอากาศ เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๖

- เป็นหัวหน้าแผนกสงครามจิตวิทยา กรมยุทธการทหารอากาศ เมื่อ ๗ กรกฎาคม ๒๕๐๙

- ไปเป็นนายทหารนักเรียน กองการปกครองโรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ เมื่อ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๐

- ไปเป็นคณะอาจารย์ฝ่ายสงครามนอกแบบ กองวิชาทหารและฝ่ายอำนวยการ กองการศึกษา โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ ตั้งแต่ ๒๓ กันยายน ๒๕๑๓ (*เลื่อนขั้นรับพระราชทานเงินเดือนขั้น นาวาอากาศเอกอันดับ ๑*)

หน้าที่ราชการพิเศษ

- เป็นอนุกรรมการเผยแพร่กิจการกองทัพอากาศ ประจำปี ๒๕๐๕

- เป็นประจำกองยุทธการ ในกองบังคับการกองทัพอากาศพิเศษ เมื่อ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๖

- ไปดูงานเกี่ยวกับการวางแผนป้องกันฐานบินของกองทัพอากาศอังกฤษประจำภาคตะวันออกไกล ณ สิงคโปร์ เมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๑

- ไปสังเกตการณ์ในสาธารณรัฐเวียดนามร่วมกับฝ่ายสหรัฐ เมื่อ ๑๘ มกราคม ๒๕๑๓

- เป็นเจ้าหน้าที่วางแผนการฝึก และรายงานผลการฝึกองค์การ สปอ. ในการฝึก PX - ๔๖

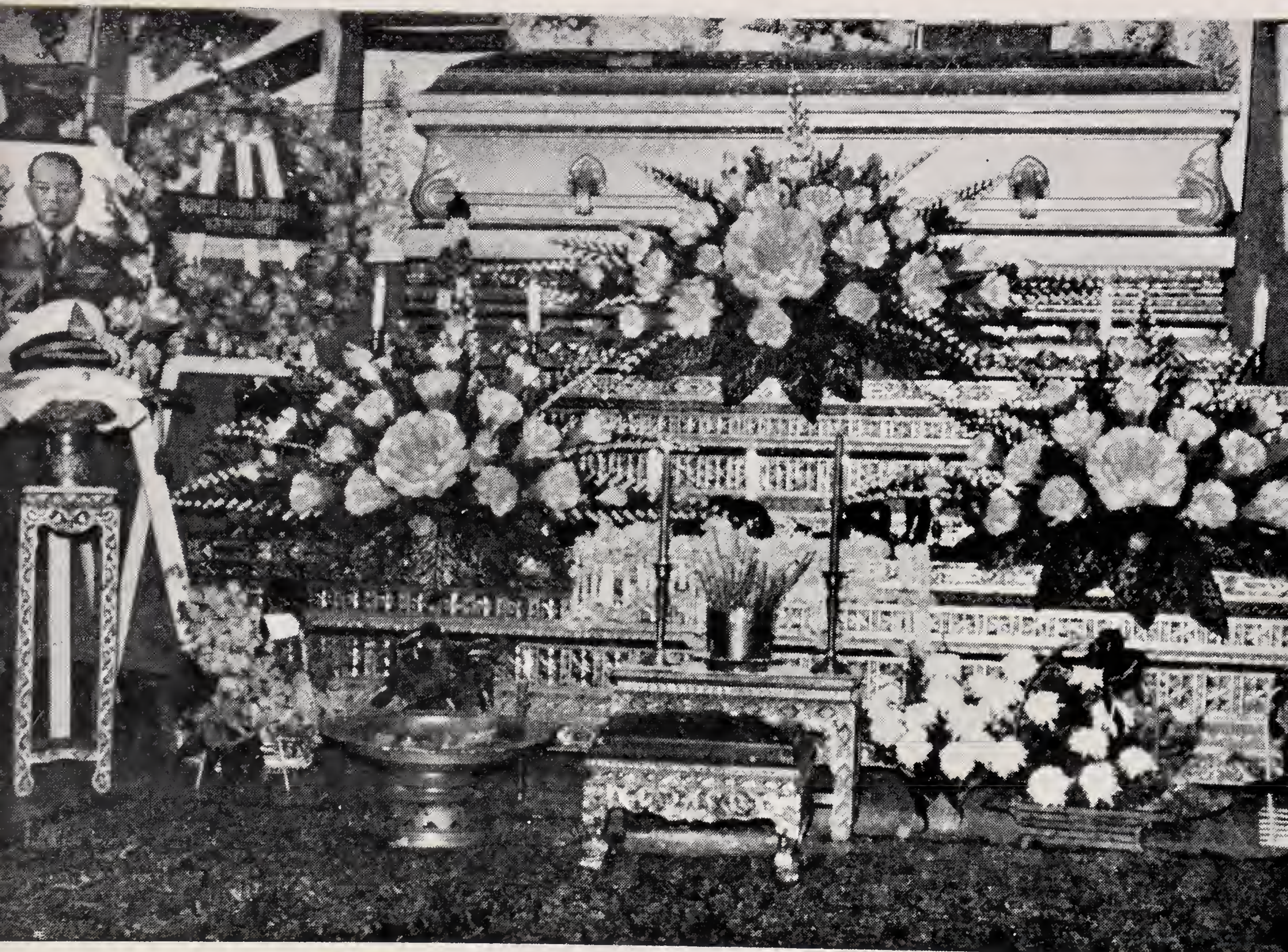
- เป็นกรรมการควบคุมการป้องกันฐานบิน กองอำนวยการฝึก ทอ.

ชีวิตสมรส

นาวาอากาศเอกสมาน ตินตะโมระ ได้ทำการสมรสกับ น.ส. ชื่นจิตต์ เสน่ห์พันธุ์ บุตรี นายสร่าง นางเกษม เสน่ห์พันธุ์ เมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๒ ยังไม่มีบุตรธิดา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- จตุรถาภรณ์ช้างเผือก	๕ ธันวาคม ๒๕๐๘
- ตริตาภรณ์มงกุฎไทย	๕ ธันวาคม ๒๕๑๐
- เหรียญพิทักษ์เสรีชน ชั้นที่ ๒	๒๕ กันยายน ๒๕๑๓

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้าได้รู้จักกับ น.อ. สมาน ตินตะโมระ ตั้งแต่ น.อ. สมาน ฯ ได้เข้ารับราชการในกองทัพอากาศใหม่ ๆ โดยได้เข้ารับราชการในกรมยุทธการทหารอากาศซึ่งในขณะนั้นเป็น สธ. ทอ. ๓ เป็นนายทหารชั้นประทวน จนกระทั่ง น.อ. สมาน ฯ สอบได้ปริญญาธรรมศาสตร์และการเมืองแล้ว จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นนายทหารสัญญาบัตรและได้รับราชการอยู่ในกรมยุทธการทหารอากาศตลอดมา แม้ว่าจะมีการย้ายไปส่วนราชการอื่นอยู่บ้างก็เป็นการชั่วคราวเพื่อให้การบรรจุได้ตรงกับวุฒิ แต่ในการปฏิบัติงานจริงแล้วอาจกล่าวได้ว่า น.อ. สมาน ฯ เป็นข้าราชการที่ปฏิบัติงานประจำให้แก่กรมนี้ตลอดมาในชีวิตราชการ

ในปี ๒๕๑๓ น.อ. สมาน ฯ สมัครสอบคัดเลือกได้และถูกส่งให้ไปศึกษาในสหรัฐอเมริกาเพื่อเพิ่มเติมความรู้ในตำแหน่งที่ได้ประจำอยู่ เมื่อได้สอบขั้นสุดท้ายและเตรียมตัวจะเดินทางกลับประเทศไทย ก็ได้ล้มป่วยลงอย่างกะทันหันและได้ถึงแก่มรณกรรมลงอย่างคาดไม่ถึงในสหรัฐอเมริกานั้นเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่ของสหรัฐอเมริกาก็ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในการที่จะส่งศพมาบำเพ็ญกุศลตามธรรมเนียมในประเทศไทย

น.อ. สมาน ฯ เป็นที่รักใคร่ชอบพอแก่บรรดามิตรสหายโดยทั่วไป มีความเมตตา โอบอ้อมอารีแก่ผู้น้อยและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยสม่ำเสมอ ซื่อสัตย์สุจริตต่อผู้บังคับบัญชาทุกชั้น เป็นผู้ที่มีมานะอดทน พยายามสร้างตนเองและมีความหวังในอนาคตอย่างยากที่จะหาผู้ใดเสมอ เมื่อมาจบชีวิตอย่างกระทันหันเช่นนี้จึงเป็นที่เศร้าสลดแก่บรรดามิตรสหายและผู้บังคับบัญชาโดยทั่วไป ขอให้คุณความดีที่ น.อ. สมาน ฯ ที่ได้กระทำไว้ จงได้ช่วยดลบันดาลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย.

พล.อ.อ. [signature]

เสนาธิการทหารอากาศ

อาลัยเพื่อน

ความจริงแท้ที่ทุกชีวิต ทุกรูป ทุกนาม ไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์ในโลกนี้ต้องประสบและหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยนั่นคือ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย เป็นความจริงแท้ที่สรรพสัตว์ในโลกจะต้องประสบต่อเนื่องกันไปไม่รู้จักจบสิ้น การตายนั้นเป็นเบื้องสุดท้ายของมนุษย์ จะเกิดขึ้น ณ สถานที่ วัน เวลาใด ไม่มีใครทราบล่วงหน้า การตายย่อมนำความเศร้าโศกเสียใจมาสู่บรรดาครอบครัว ญาติและมิตรสหายทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นผู้มีจิตใจแข็งแกร่งเพียงใดก็สุดจะหักห้ามความทุกข์โศกไว้ได้ในทันทีที่ทราบข่าวการตาย

การจากไปของสมาน ฯ ก็เช่นกัน พวกเราไม่มีใครเชื่อ ในครั้งแรก คนไหนคนนั้น ริม ๆ จะฟาดปากคนบอกข่าวหาว่าให้ร้ายเพื่อน สมาน ฯ เป็นคนแข็งแรง ก่อนไปต่างประเทศครั้งนี้มีการเลี้ยงฉลองกันตามธรรมเนียมในหมู่เพื่อนร่วมรุ่น ก็ไม่ปรากฏวี่แววแสดงให้เห็นว่าเพื่อนจะจากไปแล้วไม่กลับมา มีแต่เสียงเฮฮาและกระเซ้าเย้าแหย่เมื่อทราบว่า "คุณแดง" จะตามไปควบคุม "สมรรถภาพ" ในการเดินทางไปครั้งนี้ด้วย เพราะไปมาตั้ง ๔–๕ หนแล้วกลับมา "หย่อน" ทุกที รู้สึกว่าสมาน ฯ ดีอกดีใจเป็นพิเศษด้วยซ้ำในการเดินทางครั้งนี้ คุยวางแผนให้เพื่อนรู้ไว้ว่าจะพยายาม "บีบ" ฝรั่งให้อยู่หมัดเพื่อขอกลับผ่านทางยุโรป หรือแผนสองก็ลองผ่านทางฮาวาย โตเกียว และไทเป ฮ่องกง ตามลำดับ พวกเราหลายคนสนับสนุนด้วยเห็นใจว่าเป็นการยากสำหรับผู้ได้รับทุน เอม.เอ.พี.

บ่าย ๓๑ พ.ค. ๑๔ พวกเราจึงได้รับแจ้งจากประพาสน์ ฯ ว่ามีโทรเลขมาจากผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศ ที่วอชิงตัน ยืนยันว่า สมาน ฯ เสียชีวิตเสียแล้ว

ด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อค่ำ ๒๖ พ.ค. ๑๔ ที่โรงพยาบาลทหารบกฟอร์ทกอร์ดอน ในสหรัฐ และกำลังจะส่งศพกลับมาประเทศไทย พวกเราส่วนใหญ่ได้นัดพบกันทันทีที่ทำงานของสงบ ฯ ด้วยใบหน้าเศร้า ๆ และวางแผนที่จะช่วยเหลือเพื่อนกันต่อไป อีกหลายคนยังไม่ค่อยจะเชื่อเพราะได้รับจดหมายจากสมาน ฯ เมื่อเร็ว ๆ นี้เองว่าจะจบ Course สุดท้ายที่นั่น รับประกาศนียบัตรใน ๒๗ พ.ค. ๑๔ และรีบออกเดินทางตามแผนสองเข้าโตเกียวทันที เพราะ "บีบ" ฝรั่งอยู่มือแล้ว พวกเราภายหน้าใครจะไปโดย เอม.เอ.พี. จะแนะแนวให้ พวกเราเชื่อเพราะสมาน ฯ นั้นลงจะทำอะไรแล้ว ไม่สำเร็จ.... ยาก

๑ มิ.ย ๑๔ สงบ ฯ บอกพวกเราว่า ศพสมาน ฯ ถึงฐานบินอู่ตะเภาแล้ว หัวหน้าจัสแมก ทอ. ติดต่อผ่านประพาสน์ ฯ ว่ายินดีให้ยืม บ. C–47 พร้อมนักบินไปรับมาดอนเมือง ฝ่ายเราขอผัดพรุ่งนี้เช้าเพราะเย็นแล้ว ฝรั่งบอกพรุ่งนี้ บ. ไปเวียดนาม พวกเรา ๒–๓ คน โดดขึ้น บ. ไปกับฝรั่งทันที กว่าจะลงได้ถูก Hold อยู่ตั้งเกือบชั่วโมงครึ่ง กว่าจะได้ "พบ" สมาน ฯ กว่าจะ "เชิญ" เพื่อนขึ้น บ. ได้ และกว่าจะเชิญลงที่ท่า บน. ๖ ก็เกือบ ๑๘.๒๐ สมาน ฯ นอนยิ้มเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้นและทักทายเพื่อน ๆ ตลอดเวลา เห็นได้ชัดเจนเพราะสมาน ฯ นอนอยู่ใน Casket ของฝรั่ง นอนบนเบาะอันอ่อนนุ่ม แต่งเครื่องแบบ น.อ. ชุดสีเทาคอพับ ประดับสายนายทหารฝ่าย เสนาธิการ และ "ดาวรุ่น ๑๒" ประณีตเรียบร้อย

พวกเราทุกคนได้ "สัมผัส" ตาและใจกับสมาน ฯ ด้วยความสงบและด้วยความคิดในอดีต บางคนคลุกคลีกันมาตั้งแต่เป็นนายทหารยศน้อย ๆ บางคน

ก็ร่วมเรียนกันมาตั้งแต่เตรียมอุดม ฯ บางคนก็ร่วมงานร่วมโรงเรียนทหาร ผบ. ฝูง–รร.สธ.ทอ. มาด้วยกัน ไม่มีใครไม่เสียใจ เราดูตากันเรารู้ทุกคนตื้นตัน ทุกคนรักสมาน ฯ เพราะสมาน ฯ รักพวกเราทุกคน สมาน ฯ เป็นทั้งมิตรและญาติของพวกเรา ใครมีอะไรหนักใจปรึกษาสมาน ฯ ได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงเรื่องคอขาดบาดตาย สมาน ฯ รับจัดการได้ และอย่างว่า ทุกเรื่องที่สมาน ฯ ช่วยเพื่อน ...... ยาก ...... ที่จะไม่สำเร็จ

ฝีมือในเรื่องงานราชการ เราก็ยอมยกให้ว่าสมาน ฯ เป็นหัวกะทิของ ทอ. ทีเดียว ในเรื่องการวางแผนอบรมข้าราชการ ทอ. ให้มีความรู้และตระหนักในเรื่อง "การต่อต้านการก่อการร้าย" ตลอดจน "การกบฏศึก" และ "สงครามจิตวิทยาและการปฏิบัติต่อประชาชน" สมาน ฯ ไปอบรมในประเทศ ไปเรียนนอกประเทศคราวไหนคราวนั้นไม่พ้นเรื่องเหล่านี้เลย สมาน ฯ จึงแตกฉานและกว้างในเรื่องนี้ทั้ง ๓ เหล่าทัพ

วันนี้เป็นวันสุดท้ายที่เราจะได้เห็นสมาน ฯ เพื่อนของเราในรูปกาย เพราะสมาน ฯ จะได้รับพระราชทานเพลิงในวันนี้ พวกเราระลึกถึงและจะจดจำเพื่อนไว้ตลอดไป คุณความดีของสมาน ฯ ที่มีต่อเพื่อนและต่อทางราชการ รวมกับกุศลผลบุญที่พวกเราได้ร่วมมือร่วมใจกันบำเพ็ญเพื่อเพื่อนรักตลอดมา จะเป็นอานิสงส์ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของสมาน ฯ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

"คณะนายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศรุ่นที่ ๑๒"

คำไว้อาลัย

น.อ. สมาน ตินตะโมระ

การจากไปของสมาน หลานรักและที่เคารพรักของทุก ๆ คนโดยกะทันหัน นำความเศร้าสลดใจอย่างใหญ่หลวงมาสู่คุณยาย คุณน้า และทุก ๆ คนที่เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา ซึ่งไม่มีใครคาดคิดมาก่อนเลยว่าเวลาเช่นนี้จะมาถึงอย่างรวดเร็วถึงเพียงนี้ สมานเปรียบเสมือนหลักของบ้าน ให้ความอบอุ่น ความเห็นใจ และให้ความช่วยเหลือญาติพี่น้องทุก ๆ คน โดยไม่รังเกียจใด ๆ คอยแนะนำสั่งสอนน้องทุก ๆ คนให้กระทำความดี และชี้ให้เห็นถึงอนาคตซึ่งตัวเองได้กระทำเป็นตัวอย่างที่ดีงาม อีกทั้งคอยค้ำจุนครอบครัวให้มีความผาสุก เมื่อสมานจากไป ทางบ้านก็เสมือนเรือขาดหางเสือ ไม่มีคนคอยชี้ทิศทางที่ถูกต้อง หรือคอยแนะนำสิ่งต่าง ๆ อีกต่อไป พระคุณของสมานนี้สูงส่งจนทุก ๆ คนสุดจะพรรณนาได้ และทำให้ทุก ๆ คนสุดแสนอาลัยในการจากของสมาน

ขอให้บุญกุศลที่สมานสร้างสมไว้ในชาตินี้และชาติปางก่อน ส่งดวงวิญญาณของสมานให้ประสบสุขในทิพยสถานแห่งสุคติในสัมปรายภพ คุณความดีของสมานจะประทับใจของทุก ๆ คนที่บ้านบางกรวย ตลอดไปตราบชั่วชีวิต.

จาก บ้านบางกรวย

แด่ พี่หมาน

ทุกตัวอักษรในหน้ากระดาษนี้ หนูเขียนขึ้นเองโดยถ่ายถอดมาจากความรู้สึกในใจว่า พี่เป็นทั้ง พี่ เพื่อน และสามีที่ดี พี่มีพระคุณต่อหนูและมีความรักหนูอย่างแท้จริง หนูเสียดายที่ปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี ที่ไม่ได้ตัดสินใจร่วมชีวิตกับพี่เสียแต่แรก จะได้มีโอกาสรับใช้เพื่อตอบแทนความดีของพี่ให้นานกว่านี้

พี่ไม่ได้ดีกับหนูอย่างเดียว พี่ดีต่อครอบครัว, ญาติพี่น้องทางฝ่ายหนูทุกๆ คน ตลอดจนเพื่อนฝูงและคนใกล้ชิดทุกคน พี่ก็ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นที่พึ่งและรับใช้ด้วยดี เพราะฉะนั้นพี่จึงเป็นที่รักของพวกเรา หากชีวิตมีการต่อรองกันได้ หนูยินดีจะสละชีวิตของหนูแลกเปลี่ยนกับการมีชีวิตอยู่ของพี่จะดีกว่า เพื่อพี่จะได้ทำประโยชน์ให้แก่คนอื่น ๆ อีกมาก

พี่จ๋า พี่ให้อภัยหนูด้วยที่เมื่อพี่มีชีวิตอยู่หนูได้ขัดใจพี่หลาย ๆ อย่าง แต่หากพี่มีทิพย์วิญญาณ เดี๋ยวนี้พี่คงจะรู้แล้วว่าหนูทำไปเพราะรักพี่อย่างแท้จริง พี่จากไปแล้ว พี่ทิ้งไว้แต่ความดี หนูอาลัยอาวรณ์พี่เป็นที่สุด ไม่เคยมีความสูญเสียครั้งใดจะยิ่งใหญ่เท่าการสูญเสียชีวิตของพี่ หนูคงจะต้องคร่ำครวญและระลึกถึงพี่ไปจนกว่าชีวิตของหนูจะแตกสลายตามพี่ไป หนูขอให้ดวงวิญญาณของพี่ไปสู่สุคติ หากชาติหน้ามีจริง หนูหวังว่าเราคงจะได้พบกันอีกและมีความสุขร่วมกันอย่างยั่งยืนยิ่งกว่าในชาตินี้.

จาก แดง

คัดจากหนังสือพิมพ์ "สยามรัฐ" รายวัน หน้า ๕

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๔

โดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช

หมู่นี้ได้แต่ข่าวคนตายด้วยโรคหัวใจวายบ่อยเสียจริงครับ

คนแก่อายุเกิน ๖๐ ขึ้นไปแล้วจะตายก็ช่างเถิด เพราะคนแก่ก็ต้องตายไป ไม่ใช่ด้วยโรคหัวใจ ก็ด้วยโรคอื่น เป็นธรรมดาโลก

แต่คนหนุ่ม ๆ กำลังจะเป็นแรงให้แก่บ้านเมืองอยู่ในวัย ๔๐ เกิดตายกันบ้าง เพราะหัวใจวายเป็นเรื่องที่น่าวิตก

อะไรเป็นเหตุให้หัวใจวาย ?

หมอฝรั่งที่อเมริกาเขาบอกว่า ไขมันเป็นเหตุ

เขายอมรับว่าหลักฐานในเรื่องนี้ ยังไม่พอที่จะพิสูจน์ว่าไขมันเป็นเหตุโดยสมบูรณ์ แต่ความจำเป็นอันรีบเร่งที่จะต้องป้องกันคนตายด้วยหัวใจวายนั้นทำให้หมอต้องยอมรับว่า ไขมันเป็นเหตุ ทั้งที่เหตุผลยังไม่สมบูรณ์ ในปีหนึ่ง ๆ คนในสหรัฐอเมริกาตายด้วยโรคหัวใจโดยตรงถึง ๖๐๐,๐๐๐ คน และตายด้วยโรคทางเดินโลหิตไม่ปกติอีก ๒๐๐,๐๐๐ คน

คนอเมริกันที่อายุครบ ๖๐ นั้น มีโอกาส หนึ่งต่อห้า ที่จะเป็นโรคหัวใจ

นี่คือความจำเป็นอันรีบเร่ง

อาการหัวใจวายนั้น คือหัวใจหยุดไปเฉย ๆ บางทีก็ไม่ได้เจ็บป่วยอะไร นั่งคุยอยู่ดี ๆ แล้วก็หงายหลัง หรือฟุบหน้าแน่นิ่งไป แล้วก็ตาย คนไทยโบราณเรียกว่าเป็นลมตาย

เหตุที่ทำให้หัวใจวายนั้นมีอยู่หลายเหตุ เช่น ความดันโลหิตสูง ซึ่งมาจากการสูบบุหรี่มาก

อ้วนเกินปกติ มีน้ำหนักตัวมากเกินไป

แต่ไขมันเป็นเหตุโดยตรงที่สุด

ไขมันที่ว่านี้เป็นไขมันที่เข้าไปจับในเส้นโลหิต ฝรั่งเรียกว่า Cholesterol

คอเลสเตอรอลที่จับในเส้นโลหิตนั้น ทำให้เส้นโลหิตตีบตัน เลือดเข้าไปเลี้ยงหัวใจได้ไม่สะดวก หรือทำให้เส้นโลหิตอุดตัน หัวใจหยุดขึ้นมาเฉย ๆ

คอเลสเตอรอลเป็นไขมันสีขาว ๆ มีความจำเป็นมากเหมือนกันเพราะจำเป็นในการสร้างกลละ (Cell) ในร่างกายขึ้นใหม่ และใช้แทนธาตุฮอร์โมนบางอย่างได้ในกรณีที่ร่างกายขาดฮอร์โมนเหล่านั้น

แต่ถ้าใครมีคอเลสเตอรอลมากไปก็ตาย

ไขมันคอเลสเตอรอลนี้เกิดจากอะไร ?

คอเลสเตอรอลเกิดจากอาหารประเภทไขมันที่ฝรั่งเรียกว่า Saturated fats ไม่ทราบว่าแปลเป็นไทยว่าอะไร แต่ได้แก่อาหารประเภท ครีม เนย น้ำมันหมู และเนื้อ หรือปลาที่มีมันติด

พูดง่าย ๆ ว่ามันอะไรก็ตามที่เป็นมันแข็งจับต้องได้ในความร้อนธรรมดาของห้องที่คนอยู่ ไม่ต้องแช่น้ำแข็งแล้วเป็น Saturated fats หรือเป็นมันที่มีอันตรายทั้งนั้น

ของที่กินตายคือ ครีม
เนยทาขนมปัง
น้ำมันหมู
มันหมูแข็ง
หมูสามชั้น
พุงปลาเทโพ

ไก่ตอน

ไข่ไก่และไข่เป็ด ไม่ว่าจะเจียว ดาว คนหรือลวก ตลอดจนขนมที่ใส่ไข่

ทองหยิบฝอยทอง ทองหยอดนั้นกินตายเพราะใส่ไข่แดง

สังขยากินไม่ตาย เพราะใส่แต่ไข่ขาว แต่ต้องระวังเพราะน้ำตาลทำให้อ้วนตายได้

มันที่กินได้ดี มีประโยชน์ และไม่ทำให้เกิดคอเลสเตอรอล **คือ มันที่ฝรั่ง**เรียกว่า Polyunsturated fats

ได้แก่**น้ำมัน**ดอกคำฝอย หรือน้ำมันข้าวโพด เป็นต้น

หรือ**น้ำมัน**ที่ฝรั่งเรียกว่า Mono-unsaturated fats ซึ่งได้แก่น้ำมันมะกอกฝรั่งหรือน้ำมันเมล็ดพืชที่ผ่านกรรมวิธีขจัดกรดไขมันออกแล้ว

น้ำมันเหล่านี้ ถ้าเอาวางไว้ในอุณหภูมิปกติแล้วจะเป็นน้ำมันใส ไม่จับตัวเป็นมันแข็ง

ทั้งหมดนี้ยกเว้นน้ำมันมะพร้าวซึ่งมีมันที่ทำให้เกิดคอเลสเตอรอลมากที่สุด

แกงเผ็ดทุกชนิดที่ใส่กะทิ เช่น

แกงเผ็ดเนื้อ ไก่ หมู

แกงเทโพ แกงหมู ตะพาบน้ำ

แกงไก่ ต้มข่า

แกงคั่วหอยขม

ฯล ฯ ฯลฯ

กินตายทั้งนั้น

กินมาก ๆ แล้วตายปัจจุบัน ไม่ทันสั่งลูกสั่งเมียด้วยเอ้า

สรุปแล้วถ้าใครไม่อยากหัวใจวายตาย ก็ต้องระวังที่อาหาร ทำใจเสียว่า คนเรานั้นที่แท้ก็เป็นชะนีชนิดหนึ่ง กินอะไรที่ชะนีไม่ควรจะกินก็ตายง่าย จึงต้องรับประทานผักและผลไม้ให้มาก ๆ แต่อย่าไปกินทุเรียนมาก ๆ เข้านะเออ ไข่นั้นจะกินก็ได้ แต่ต้องนานทีปีหน เท่ากับที่ชะนีมันสามารถจะลักไข่นกกินได้ ชะนีนั้น ดูเหมือนจะกินสัตว์ประเภทแมลง ไม่กินสัตว์ที่มีไขมันเกินกว่านั้น

คนก็ควรจะดูตัวอย่าง ไม่ต้องถึงกับกินแมลงตามชะนี แต่ควรกินเนื้อสัตว์ที่มีไขมันติดน้อยที่สุด

เนื้อวัว เนื้อหมู เลือกกินแต่ที่ไม่มีมันติด

ไก่ จะกินต้องถลกหนังเสียก่อน

ปลา ชนิด "เทโพพื้นเนื้อท้องเป็นมันย่องล่องลอย" ห้ามกินเด็ดขาด

แล้วกินอะไร ?........

กินข้าวกับแกงเลียง แกงต้มโคล้ง แกงต้มส้มก็ดูเหมือนจะพอได้ น้ำพริกผักพอไหว แต่ปลาทูต้องทอดด้วยน้ำมันพืช ที่ไม่ใช่น้ำมันมะพร้าว

ปลาสลิดปลาช่อนแห้งปิ้งไฟ ดีมาก

แกงเผ็ดต้องใช้เนื้อสัตว์ที่ไม่มีไขมันติด ผัดน้ำพริกแกงด้วยน้ำมันพืช ไม่ใช่ด้วยน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันหมู แล้วเอาน้ำเติมลงไปแบบแกงป่า

ทั้งหมดนี้อย่าทำให้อร่อยนัก หรือเผ็ดนัก หรือเค็มนก เดี๋ยวกินข้าวได้มากก็อ้วนตายอีก

ของหวานหรือครับ ?........

กล้วยหักมุกเผาลูกหนึ่ง

เกินกว่านั้นไม่ได้ ทั้งแป้งทั้งน้ำตาลจะมากไป

ถ้าตัวของเรานี้เป็นกับข้าว ก็ต้องคอยปรุงอย่าให้มีแป้งมาก อย่าให้หวานมาก อย่าให้มีมันมาก อย่าให้เผ็ดมาก อย่าให้เค็มมาก แก่เปรี้ยวแก่ขมไว้เป็นดีกะว่า ถ้าใครเอาตัวเราไปกินก็ต้องตายเพราะไม่อร่อย

แล้วจะอยู่มันไปทำไม ?......... ก็ถึงว่าเถิดครับ

วันนี้ได้เทศนาธรรมซึ่งผู้เทศนาเองปฏิบัติไม่ได้ไปอีกกัณฑ์หนึ่ง ก็เสมือนกับปุถุชนเทศนาพระธรรมจักร ซึ่งทำกันอยู่ทุกวี่วันนั่นแหละครับ.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

(พ.ศ. ๒๔๒๖)

วัน ๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออกห้องซิตติงรูม พระนายสรรเพธนำพระสุนทราทูลเกล้าฯ ถวายม้าไทยสีดำม้า ๑ พระนายสรรเพธทูลเรื่องเงินเดือนกรมม้า และพระองค์สวัสดิเฝ้า ทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นพิชิตเฝ้า รับสั่งเรื่องความแขกสิเนนกับพระยาสมุท แล้วกรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์เฝ้าถวายบัญชีเงินค่ากรอบหนังสือสำหรับสุนันทาลัย พระราชทานตั๋วสำคัญ รับสั่งเรื่องหนังสือวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออก จะเสด็จพระราชดำเนินวังสราญรมย์ด้วยวันนี้เจ้าหมื่นไวยวรนารถได้จัดของเครื่องมือและวิชาสำหรับทหารเรียบเรียงไว้ที่วังสราญรมย์ แล้วเชิญพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในที่นั่ง เพื่อจะให้เห็นเป็นวิชาต่อไป พอจะเสด็จฝนก็ตก จึงประทับที่ห้องดรอนิงรูม รับสั่งให้หากรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นเทวะวงศ์ไปรับสั่งเรื่องพระยาสมุทกับแขกสิเนนสัปเยกต์ฮอลันดาเป็นต้น ฝนก็ยิ่งตกมากขึ้น จึงทรงพระราชหัตถ์ถึงพระ

นายไวยเลิกการที่จะเสด็จพระราชดำเนินนั้น แล้วเสด็จประทับห้องซตติงรูม ทรงหนังสือราชการอื่น ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันนี้พระราชทานเพลิงศพหลวงกาหลพลภักดี

หนังสือพระนายสรรเพธขอขึ้นเงินเดือนกรมม้าและมหาดเล็กที่รับราชการกรมม้า

หนังสือสมเด็จกรมพระนำหนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์ถึงสมเด็จกรมพระ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าด้วยมองคุณะยื่นเรื่องราวว่าได้ไปขอทำสัญญาทำป่าไม้เมืองน่านยอมแล้ว ๆ ยังไม่ได้ทำ ภายหลังได้ไปถวายเครื่องบรรณาการเตือนอีก ก็ไม่ได้ทำไม้ในป่านั้น มองคุณะได้ยื่นบัญชีของบรรณาการที่เสียให้เจ้าน่านด้วย อีกฉบับ ๑ เป็นหนังสือไปรเวตว่ามองคุณะให้เมียมายื่นเรื่องราวว่า พ่อแม่นายแก้วยกนายแก้วให้เป็นบุตรบุญธรรมแต่อายุนายแก้วได้ ๘ ปี มองคุณะเลี้ยงไว้จนอายุ ๑๖ ปี มองคุณะลงมาบางกอกได้มอบทรัพย์ไว้ บัดนี้ราชบุตรเมืองเถินจับไปจำตรวนไว้ว่าลักกระบือ ๑๒ กระบือ

พระราชหัตถ์ตอบสมเด็จกรมพระเรื่องมองคุณะว่าด้วยบุตรบุญธรรมนั้น กฎหมายฝ่ายสยามจะรับว่าบุตรบุญธรรมเหมือนบุตรตัวไม่ได้ จะยอมว่าเป็นสัปเยกต์นั้นไม่ได้ เมื่อนายแก้วต้องทุกข์ร้อนก็ให้ทำเรื่องราวร้องตามธรรมเนียม เรื่องป่าไม้นั้นจะทรงตอบภายหลัง

หนังสือสมเด็จกรมพระส่งบอกและคำให้การและเรื่องราวความหนานหลวงเมืองลองกับเจ้านายเมืองนครลำปาง และหนังสือราชทูตอเมริกันถึงสมเด็จกรมพระ

เรื่องราวหนานขัตติยบุตรแสนหลวงเมืองลองร้องเมื่อปีมะเมียกล่าวโทษเจ้านายเมืองนครลำปางว่าข่มเหงกดขี่ ท้าวพระยา ราษฎรได้ความเดือดร้อน

สำเนาตราพระราชสีห์น้อยถึงแสนหลวงเมือง ว่าได้ให้พระยาราชสัมภาราการหาขึ้นไปชำระที่เชียงใหม่ สำเนาบอกแสนหลวงเมืองลองส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องบรรณาการลงมา และขอยกเมืองลองมาขึ้นกรุงเทพ ฯ คำให้การแสนหลวงแสนอินทจักรแสนสิทธิแสนอำนาจเมืองลองว่าด้วยผลประโยชน์เมืองลอง

หนังสือราชทูตอเมริกันถึงสมเด็จกรมพระ ว่ามิสเตอร์ยอชดุปองขอทำป่าไม้วังเจ้าแขวงเมืองกำแพงเพ็ชร แลป่าตลาน้อยแขวงเมืองตาก ๑๐ ปี

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระว่าป่าไม้ ๒ รายนี้จะให้ใครตัดฟั่นแล้วหรือยังให้สืบเสียก่อน และที่ขอถึง ๑๐ ปีนั้นไม่ได้ต้องทำปีเดียว ๆ

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระเรื่องเมืองลองนั้น ให้พระพรหมบริรักษ์ พร้อมกับพระยาราชสัมภาราการชำระให้ได้ความตลอดทีเดียว แต่เรื่องเมืองลองจะขอมาขึ้นกรุงเทพ ฯ นั้นเห็นจะยุ่ง มีเรื่องป่าไม้ที่หาว่าเจ้านครให้ตองสู่ทำ ไม่บอกพวกเมืองลองเป็นต้น การเรื่องนี้ต้องให้ข้าหลวงรู้โดยละเอียด แสนหลวงนั้นถ้าจะรออยู่กว่าพระพรหมบริรักษ์กลับก็จะช้าถ้าเขาจะอยู่เป็นการดี ถ้าจะกลับก็ให้เฝ้าเสียสักวัน ๑ แต่ต้นไม้ทองเงินนั้นไม่อยากทรงรับ ให้เป็นถวายพระแก้วเสียจะดี ถ้าพวกเมืองลองจะกลับกลัวเมืองนครลำปาง ก็ให้มีศุภอักษรถึงเมืองนครห้ามอย่าให้รบกวนเสีย การที่จะยกมาขึ้นกรุงเทพ ฯ นั้นเป็นการแน่

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์ ว่าด้วยชำระผู้ร้ายที่พระปฐม ซัดถึงจีนอั้งยี่ ได้ชำระขังตะรางไว้เวลากลางคืนจีนอั้งยี่คุมกันมาแย่งชิง ได้สู้กับข้าหลวง ๆ จับได้ ๙ คน กลัวจะเกิดความต่อไปอีก ขอทหารไปอยู่เป็นเพื่อนสัก ๒๐

พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ได้สั่งให้จัดทหารไป ๒๔ คน แล้วให้นัดกันเสีย และที่จีนกำเริบนี้ต้องชำระเอาต้นเหตุต้นคิดมาทำโทษเสีย จีน ๙ คนนั้นให้เฆี่ยน ๒ ยกจำคุก

พระราชหัตถ์ถึงพระนายไวยให้จัดทหารไปเมืองนครชัยศรี ๒๔ คน ให้พร้อมด้วยเครื่องสาตราวุธ เจ้าหมื่นไวยมีหนังสือเข้ามาว่าด้วยทหารที่จะออกไป ๒๔ นั้นเห็นน้อยนัก

โปรดให้พระองค์สวัสดิมีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าเจ้าหมื่น-ไวยร้องว่าทหารน้อยนักกลัวจะไม่สมการ ให้คิดว่าจะควรเอาไปสักเท่าใดขอให้คิด

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ที่ขัดข้องเรื่องเจ้านิลไม่ยอมให้คนสิบยกเป็นไพร่หลวง ว่าเกี่ยวข้องเงินอยู่นั้นไม่ได้ ให้สักไปตามไพร่สมัคร เรื่องพระองค์โตถวายเลขนั้น นายพลอยเลขก็สักไพร่หลวงแล้วให้คงตามเดิม นายนวนพ่อที่ร้องสมัครไพร่หลวงนั้นก็ให้สักตามไพร่สมัคร เรื่องราวพระองค์โตเป็นใช้ไม่ได้

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ เรื่องอัตราพระราชทานตั๋ว ๑๐ ยก เดิมนั้นให้ยกเสีย เอาตามใหม่นี้ สมเด็จพระเจ้า { บรมวงศ์ / น้องยา / ลูกยา } เธอ

๑๐๐ คน พระเจ้า { บรมวงศ์ / ราชวรวงศ์ / น้องยา / ลูกยา } เธอ เป็นกรมแล้ว ๓๐ ยังไม่

เป็นกรม ๑๕ พระ	เจ้าบวรวงศ์ เจ้าวรวงศ์ ประพันธวงศ์	}	เธอ เป็นกรม ๑๕ ยังไม่เป็น

กรม ๑๐ ฝ่ายในนั้นกรมสมเด็จพระสุดารัตน์ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีได้ ๑๐๐ คน พระนางเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ๖๐ คน

พระเจ้า	ราชวรวงศ์ พี่นาง น้องนาง บรมวงศ์	}	เธอ ถ้าเป็นกรม ๓๐ คน ยังไม่ได้เป็น

กรม ๑๕ พระเจ้า	บวรวงศ์ วรวงศ์ ประพันธวงศ์ พระวงศ์	}	เธอ หม่อมเจ้าพรรณราย หม่อม

เจ้าอุบลรัตนนารีนาฏ หม่อมเจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ หม่อมเจ้าสายมีได้ ๑๐ คน ถ้าเจ้านายจะต้องการเกินกว่าอัตราต้องกราบทูล

วัน ๒ ฯ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าพระสงฆ์ซึ่งสวดพิธีพรุณสาตร รับพระราชทานฉันและดับเทียนไชยเลิกพระราชพิธีในวันนี้

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องดรอนงรูม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำ คอลอแนนต์คัลลีฟ ซึ่งมาแต่เมืองกัลลักกะตา ๑ มิสเตอร์นิวแมนต์ผู้ว่าการกงสุลเยเนราลอังกฤษ ๑ มาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารตามสมควรแล้ว รับสั่งกับมิสเตอร์นิวแมนต์ด้วยเรื่องน้ำฝนปลายฤดูเห็นจะไม่แล้ง

และเรื่องโปสต์ว่ามีการเจริญดี และเรื่องพระยาราชเสนา ทรงเล่าเรื่องตลอดและรับสั่งถามว่า ถ้าได้ตัวผู้ร้ายจะลงโทษอย่างไร ทูลว่าจะส่งไปอินเดีย แล้วรับสั่งว่าจะให้พระพรหมบริรักษ์รีบขึ้นไปสืบความให้ตลอด แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จประทบห้องชิตติงรูม พระยานรรัตน์ถวายเพ็ชรซึ่งจะซื้อไว้ รับสั่งว่าแพงไป พระโชฎึกถวายพระราชกุศลที่ไปทำการทิ้งกระจาดที่เหมมณเฑียรเทวราช บางปะอิน พระสุริยภักดีถวายหนังสือกล่าวโทษพระยาสมุท เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษฤๅไชย ว่าสืบจับผู้ร้ายซึ่งปล้นกระบือนายร้อยแสงสุริยาได้ตัว ๒๔ คน รับว่าปล้น ได้กระบือไป ๘๐ เอาไปขายในเมืองปราจีนและเมืองอื่น เกาะได้ตัวผู้ซื้อมาบ้างแล้ว ได้กระบือของกลาง ๒๐ จะมอบให้ นายร้อยแสงสุริยาไม่รับว่าลูกจ้างไม่มี พระยาวิเศษจึงให้ตีราคา จะใช้เงินแทน นายร้อยแสงสุริยาตีราคา ๒๕ ชั่ง พระยาวิเศษจะใช้ให้ ภายหลังกลับคำเสียไม่ยอมรับ จะเอา ๓๐ ชั่งเศษ พระยาวิเศษจะขอปรับผู้ซื้อกึ่งโจร โปรดให้ตอบว่าการที่ชำระนั้นดีแล้ว แต่เห็นว่ากลัวตองสู่เกินไป

พระนรินทร์อ่านบอก พระยาชุมพรส่งเงินค่านาบี่มะเมีย จัตวาศก ๑๒ ชั่ง ๑ ตำลึง ๓ สลึง คราวก่อนส่งไว้ ๗๗ ชั่ง ๑ ตำลึง ๓ สลึง รวม ๘๙ ชั่ง ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง และถวายพระราชกุศลถวายเงินค่านาวัดด้วย บอกพระมหาสิงคิคุณเมืองกำเนิดนพคุณ ส่งเงินค่านาบี่มะเมีย จัตวาศก ๕ ชั่ง ๘ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง บอกหลวงปลัดเมืองประจวบคีรีขันธ์ ส่งเงินค่านาบี่มะเมีย จัตวาศก ๑๐ ชั่ง ๖ ตำลึง ๑ บาท บอกพระพิชิตชาญณรงค์เมืองราณส่งเงินค่านาบี่มะเมีย จัตวาศก ๙ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ๑ สลึง เสร็จแล้ว

พระไพร์ชอ่านบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรีส่งส่วยก้อนกากรุน จำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ปีมะแม เบญจศก ไพร่ ๑๑ คน ก้อนกากรุนหนัก ๔๖ ชั่งจีน ให้หลวงรัตนคีรีนายกองคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยรงจำนวนปีชวด อัฐศก ถึงปีเถาะ เอกศก ๔ จำนวน ๑ คน ปีฉลูนพศกถึงปีเถาะ เอกศก ๓ จำนวน ไพร่ ๗ คนรวม ๘ คน ๆ ละ ๗ บาท เงิน ๑๗๕ บาทให้หลวงรัตนคีรีคุมมาส่ง

พระยาราชทูลว่าแสนท้าวพระยาลาว เมืองนครพนมคุมต้นไม้ทองเงินจำนวนปีมะเส็ง ตรีศก ปีมะเมีย จัตวาศก ขอพระราชทานเวลาเฝ้า โปรดให้เข้ามาเฝ้าวันขึ้น ๕ ค่ำ

แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พระพรหมบริรักษ์ ซึ่งจะขึ้นไปเมืองนครลำปาง ว่ามีราชการ ๓ ข้อ ๆ ต้นให้สืบความเรื่องมองพงยิงมองบันดอตายนั้น ให้รู้ว่ามีพยานรู้เห็นอย่างไรและให้รู้ว่าเจ้านครชำระอย่างไร ถ้าได้ตัวให้ทำบอกส่งตัวลงมาโดยเร็ว ข้อ ๒ ให้ถามราชวงศ์ว่ามีศุภอักษรให้หา เหตุไรจึงไม่มา ให้เอาตัวลงมาให้จงได้ ข้อ ๓ ให้สืบความเรื่องเมืองลองให้รู้โดยละเอียด ว่าการพื้นเมืองเป็นอย่างไร ป่าไม้นั้นเจ้านครให้พม่าหรือใครผูกไป การบาดหมางกับเจ้านครอย่างไรให้รู้โดยละเอียดแล้วเสด็จขึ้น ประทับในออฟพีศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ เรื่องพระยาสมุทกับพระสุริยภักดีเป็นความกัน แล้วรับสั่งกับกรมมหมื่นพิชิตเรื่องเมืองนคร เรื่องเมืองลาว มีเรื่องราชวงศ์เมืองนครลำปางเป็นต้น แล้วเสด็จกลับไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

เจ้าหมื่นไวยถวายหนังสือพระยาสุพรรณ เรื่องนายอากรต่าง ๆ ไม่ทำตามพิกัดท้องตราและขอไม่ส่งความไปเมืองคู่ปรับ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือว่า ได้ลงชื่อสัญญาเชียงใหม่ในวันนี้เสร็จแล้ว

มีพระราชสาส์นในกรุงเยอรมัน แสดงความยินดีที่ปรินแสสวิลเลียมประสูติราชบุตร

สมเด็จกรมพระถวายร่างตราถึงพระยาราชสัมภาราการ เรื่องความมองซายะ ติโทษที่ไม่มีหนังสือไปให้เจ้าเมืองมรแมนทราบตามการที่ชำระก่อน และความเรื่องนี้ถ้ามองซายะมาร้องอีกให้เรียกขึ้นศาลตามธรรมเนียม ถ้าสืบได้แน่ว่ามองซายะไม่มีเงินเสียจริงก็ไม่ต้องเรียกเงิน แล้วให้พิจารณาโดยยุติธรรม อย่าหักหาญโดยง่าย ฉบับหนึ่งว่านิวแมนต์มีหนังสือมาด้วยเรื่องผู้ร้ายฆ่ามองบันดอตายที่เมืองนครลำปาง โปรดให้ถามพระยาราชเสนาก็ไม่ได้ความชัด โปรดให้จำพระยาราชเสนาและโปรดให้พระพรหมบรรักษ์ขึ้นไปสืบชำระความรายนี้ที่เมืองนคร และให้ส่งตัวราชวงศ์ลงมาโดยเร็ว

ศุภอักษรถึงเมืองนครลำปางเรื่องมองบันดอ ความคล้ายกับตราถึงข้าหลวงให้เจ้านครมอบความให้ข้าหลวงชำระ และให้ราชวงศ์ลงมากรุงเทพ ฯ โดยเร็ว

ร่างตอบของสมเด็จถึงนิวแมนต์ เรื่องผู้ร้ายฆ่ามองมันดอ ได้โปรดให้พระพรหมบริรักษ์ไปชำระ

พระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นศิริธัช พร้อมด้วยตระลาการศาลฎีกาชำระความซึ่งพระสุริยภักดี พระยาสมุทบุรานุรักษ์ต่างคนต่างบอกกล่าวโทษกันเอาความจริง

พระราชหัตถ์สั่งขึ้นเงินเดือนกรมม้า และมหาดเล็กซึ่งรับราชการกรมม้าตามที่พระนายสรรเพธขอหลายคน

พระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นภูธเรศร เรื่องสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ขออนุญาตเป็นข้อบังคับโปลิศและกรมเมืองที่จะประพฤติต่อกรมไปรษณีย์ ทรงเห็นชอบให้ประพฤติตามข้อ ๑. ในเวลาส่งหนังสืออย่าให้จับคนส่งหนังสือ ให้คุมตัวไปแจ้งต่อออฟฟิศใหญ่ก่อน ถ้าโทษฉกรรจ์จับได้ ๒. คนรักษาร้านไปรษณีย์ ทำผิดจะไปจับกุมอย่าให้เป็นอันตรายแก่ตู้หนังสือ ๓. ถ้าจะจับไปรษณีย์บุรุษอย่าให้ค้นกระเป๋าหนังสือ ๔. ให้คอยตรวจผู้ทำตั๋วแสตม์ปปลอม พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ฉบับ ๑. เป็นข้อบังคับสำหรับเจ้าพนักงานที่จะจับฝิ่นและสุราเถื่อน ที่จะจับไปรษณีย์บุรุษสำหรับเจ้าพนักงานภาษีร้อยชักสามที่จะตรวจตั๋วแสตม์ปปลอม ความกับที่สั่งกรมหมื่นภูธเรศฉบับ ๑ ว่าด้วยพระยาสยามส่งบัญชีมีจำนวนเงินไปรเวตเจ้าพระยาสุรวงศ์ ด้วยพระยาสยามหักเงินหลวงไว้แทน การที่เงินหลวงต้องไปรองดังนี้ ไม่สมควรให้ใช้เสียให้เสร็จ

ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยพระยาสยามหักเงินหลวงไว้แทนเงินไปรเวต ของเจ้าพระยาภาณุวงศ์ความเหมือนฉบับก่อน

ถึงสมเด็จกรมพระตอบร่างตรา และเรื่องรับสั่งกับนิวแมนต์ติโทษพระยาราชเสนา ดูก็เป็นที่พอใจอยู่แล้ว ความเรื่องนี้นิวแมนต์ทูลว่าผู้ร้ายรับเป็นสัตย์แล้ว ทรงเห็นว่าความเรื่องนี้จะไม่ต้องยืดยาวอันใด ถ้าจะให้พระพรหมบริรักษ์คุมตัวผู้ร้ายลงมาก็เสียเที่ยว ควรให้ขุนแผลงสท้านคุมลงมา พระพรหมบริรักษ์นั้นให้อยู่จัดการเมืองลองคุมราชวงศ์ลงมา การที่กลัวราชวงศ์จะขัดแข็งจะให้พระเจ้าเชียงใหม่ช่วยนั้น ไม่ควรลงในท้องตรา การที่ราชวงศ์จะขัดแข็งประการใด ให้มีไปในหนังสือไปรเวตถึงข้าหลวงแล้ว ขอให้มีหนังสือสมเด็จถึงเจ้าเชียงใหม่เสียฉบับหนึ่ง ถ้าราชวงศ์ขัดแข็งให้ช่วยคิดเอาตัวมาให้ได้ แล้วให้สั่งไปถึงข้าหลวงว่า ถ้า

การเรียบร้อยแล้ว ให้ส่งหนังสือพระเจ้าเชียงใหม่คืนมาเสีย เรื่องมองซายะนั้น กระบวนพิจารณาอย่างไรจะมีไปในหนังสือไปรเวต เพราะลงในตราไม่ชอบกล ตราครั้งนี้ต้องอาศัยเรื่องเมืองลองด้วยให้เร่งโดยเร็ว

วัน ๓ ๓ ฯ ๑๐ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก หลวงวรนาฏภักดีถวายฎีกาของจีนเซียะ จะขอส่งเหล็กหลวง ทรงเซ็นว่าซื้อของหลวงเดี๋ยวนี้ไม่ซื้อเฉพาะตัวให้ไปซื้อขายกันตามธรรมเนียมเถิด กรมหมื่นศิริธัชเฝ้าถวายฎีการาษฎรทรงเซ็น ๔ ฉบับ พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ แล้วพระยามหาเทพเฝ้าถวายใบสั่งจ่ายเงิน ๓ ฉบับ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระพรหมประสาทศิลปเมืองพรหมบุรี ส่งเงินค่านาปีมะเมีย จัตวาศก เงิน ๑๙ ชั่ง ยังเก็บไม่สิ้นเชิง บอกพระยาศรีสิทธิกรรมเมืองมโนรมย์ถวายพระราชกุศลผูกพัทธสีมา บอกเมืองสุวรรณภูมิว่าพระรัตนวงศาเจ้าเมืองถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิง เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์แล้วเสด็จกลับไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการจนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่าด้วยฝรั่งที่ทำการโทรเลขอยู่นั้น ในสัญญาต้องเสียค่าหมอในเวลาเจ็บเป็นการเปลือง เห็นว่าจ้างหมอไว้สำหรับกรมสักคนหรือจะเหมาหมอเกาวันก็ได้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่าด้วยหมอรักษาฝรั่งทำการโทรเลข นั้นเห็นว่าหมอเกาวันเงินเดือนมากการน้อย ถ้าให้หมอเกาวันรักษาจะดี ให้สืบว่ามันจะชอบหรือไม่ จะได้สั่งหมอเกาวัน

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์อีกฉบับหนึ่ง ขอนายสวาสดิ์อามเรอซายันในกรมทหารมหาดเล็ก ไปเป็นพนักงานดูเงินเก็บเงินในการไปรษณีย์

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ๓ ฉบับ ๆ ๑ ว่าด้วยนายพุ่มประมูลเงินภาษีเมืองถลางขึ้น ปีวอก ๑๗๐ ชั่ง ปีระกา ๑๘๐ ชั่ง ปีจอ ๑๙๐ ชั่ง รวม ๕๔๐ ชั่ง ฉบับ ๑ ตอบพระราชหัตถ์ว่าด้วยประกาศให้เจ้าพนักงานจับฝิ่นจับสุรา และภาษีร้อยชักสามทราบข้อบังคับที่จะประพฤติต่อไปรษณีย์บุรุษแล้ว ฉบับ ๑ ตอบพระราชหัตถ์เรื่องเงินที่พระยาสยามหักส่งบัญชีเงินที่ส่งไปใช้พระยาสยามแล้วนั้นเข้ามาด้วย

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศรว่าด้วยสะพานเหล็กข้ามคลองผดุงชำรุด ส่งหนังสืออาลบาสเตอร์มาฉบับ ๑ เตือนเงินในการถนนและส่งริโปตมิสเตอร์เฟตรวจสะพานเหล็กทุกสะพานมาด้วย อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยดาบโปลิศไม่พอใช้จะขอเบิก และว่าด้วยจ้างคนเป็นดิเต๊กตีฟในกงสีอั้งยี่ทุกแห่งว่าวันขึ้นค่ำ ๑ เดือนสิบเอ็ด พวกจีนทุก ๆ กงสีและก๊วนงิ้วทุกแห่งจะนุ่งขาวกินแจ ๑๐ วันตามที่เคยมีมา

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูธเรศรเรื่องสะพานเหล็ก อาลบาสเตอร์ตรวจว่าจะต้องออกเงินนอกประมาณถนนนั้นทรงอนุญาต เงินเดือนมิสเตอร์เฟนั้นอาลบาสขอนอกประมาณถนน เงินการถนนค้างให้เตือนพระยามหาเทพให้เอามาถวายเสีย อีกฉบับ ๑ เรื่องดาบโปลิศนั้นให้ทำฎีกาเบิกดาบคราวที่พ่อ และการที่มีดิเต๊กตีฟนั้นจะเอาเงินเท่าไรให้ทูล ดาบนั้นดูเหมือนเปราะ ให้ลองดู ถ้าใช้ไม่ได้ให้สั่งใหม่

หนังสือมิสเตอร์อาลบาสเตอร์ ถวายความเห็นเรื่องอิฐ เห็นควรตั้งโรงทำในกรุงเทพ ฯ

หนังสือพระยาภาณุวงศ์ ตอบพระราชหัตถ์ว่าด้วยส่งเงินช้าไปนั้น เพราะเอกสเชนแพง จะรอให้ถูกก็ไม่ถูกลง บัดนี้ได้ส่งไปบ้างแล้ว จะส่งไปให้เสร็จโดยเร็ว จะให้คิดดอกเบี้ยใช้เงินหลวง

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่าด้วยมิสเตอร์กูล์มีหนังสือมาว่าด้วยมิผู้เตอร์สุวารโตฟ้องคูลนิศว่าไม่ให้เงินเดือน คูลนิศว่าควรคิดเอาที่สมเด็จกรมหลวง ได้โต้ตอบไปแล้ว คูลนิศมาอ้อนวอนขอในส่วนที่ยังค้างอยู่อีก ได้กราบทูลแล้ว ยังไม่โปรดประการใด

ฉบับ ๑ ว่าด้วยโทรเลขไปเมืองประจิมเบิ์ดใช้ได้แล้ว

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยส่งรับหนังสือส่งคอเรสปอนแดนสเก่า ๓ ฉบับกับความเห็นนั้นถูกกับพระราชดำริ ได้ให้ค้นเรื่องมองซวยอัดมองซวยบัวไว้แล้ว ทรงหมายว่าเวลาค่ำจะทรงตรวจ ก็ทรงทราบว่านิวแมนต์จะมาพรุ่งนี้ จึงจดข้อความมาก่อน พอทราบกระแสพระราชดำริจะได้โต้ตอบเขา เรื่องมองคุณะว่าสัญญาป่าไม้เมืองน่านจะขอตราไปทำไม้นั้น เห็นว่ามองคุณะต้องแสดงให้เห็นสัญญาก่อน การจับไม้นั้นจะริบเอาทีเดียวไม่ได้ ต้องอายัดเจ้าเมืองกรมการไว้ ต่อเราได้พิจารณาว่า เป็นไม้มองคุณะจริงจึงเอาไปได้ และให้มีศุภอักษรถามเมืองน่านทันที

อีกฉบับ ๑ ที่ส่งฟ้องพม่า ๕ เรื่องมานั้น เรื่องมองยินพระยานครราชสีมามีบอกมาแล้ว แต่ ๓ เรื่องนั้นอย่างไรให้ทรงตรวจเสียพระราชทานพระกระแสออกไปโดยย่อ คงจะต้องชำระสืบสวน

เรื่องงะทวาก เรื่องนี้ดูเหมือนกรมการทอดรางวัดตามไม่ได้ตัวผู้ร้าย ครั้นได้ผู้ร้ายมาแล้วจึงคืนเงินรางวัด แต่ที่ว่าถึงอาญาเร่งเงินคืนนั้นแรงกว่าเร่งเงิน แต่อ้ายคนนี้ออกจากคุกได้แต่ปีมะเส็ง เหตุใดจึงมาฟ้องถึงปีมะแม นานนัก

เรื่องมองปุก ตำราเรี่ยไรคนไม่มีผิดให้เสีย ซึ่งอ้ายพม่าว่าเป็นชอบธรรมอย่างนี้ต้องเลิกให้ขาด ถ้าเจ้าเมืองกรมการอยากหาความชอบธรรมก็ควรจะออกเงินของตัวเอง เรื่องนี้ถ้าพระยาประทุมเก็บจริงต้องให้ออกเงินคืนแก่ราษฎร

เรื่องคำออง เรื่องนี้ก็แต่ปีมะโรงอีก และสงสัยว่าจะไม่มีหนังสือเดินทางครั้งนั้น

เรื่องอุมองคำไส รายนี้อ้ายตลกที่มีบอกมาแล้ว

เรื่องมองยิน ยื่นเรื่องราว ๓ ฉบับ เรื่องนี้เมืองนครราชสีมามีบอกมาแล้ว

หนังสือพระองค์สวัสดิ ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งพระราชสาส์นถึงเอมเปอเรอเยอรมนีแสดงความยินดีที่ปรินซสิซวิลเลียมประสูติราชบุตร

วัน ๔ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริธัชเฝ้าถวายฎีการาษฎรทรงเซ็น ๒ ฉบับ กรมหมื่นพิชิตถวายร่างคำตัดสินเรื่องความมองโอกับเจ้านครเชียงใหม่ พระองค์สวัสดิเฝ้า ทรงหนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายสวดมนต์ที่ศรีรัตนเจดีย์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะยกยอดพรุ่งนี้

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณ พระพิทักษ์กรมการกรุงเก่า บอกรายงานน้ำฝนต้นข้าว

แล้วรับสั่งกับพระยาสมุทเรื่องความแขกสิเนน และเรื่องวิวาทกับพระสุริยะภักดี แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟพิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เรื่องโปสต์และเรื่องความ แล้วเสด็จกลับไปประทับห้องชิตติงรูมจนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เจ้าพระยาพลเทพถวายหนังสือเรื่องนายโหมดนายคำ นายภู่ ถวายฎีกาเลอะเทอะนั้น ให้ตัวผู้แต่งผู้เขียนมาถามแล้ว ผู้แต่งชื่อนายหร่ายอายุ ๗๐ ปี เป็นคนต้องห้ามครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ไม่ให้ถือหางความ ผู้เขียนชื่อนายวัน ตัวความ ๓ คน ไปจ้างให้เขียน

พระราชหัตถ์ตอบว่า นายหร่ายเป็นคนอายุถึง ๗๐ ปีและเป็นคนเถือนป่า คนที่เขียนก็เถือนป่า เจ้าของความก็เป็นคนชาวบ้านนอก โปรดให้ยกโทษ ให้ว่าความไปตามคำสั่งเดิม แต่นายหร่ายห้ามอย่าให้เกี่ยวข้องในความต่อไป

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าด้วยความพระยาวิเศษสัจธาดา เป็นความกับเสนาเรื่องเงินค่านานั้น พระยาวิเศษไม่สมัครให้ว่าศาลกรมท่าขอยกไปศาลกรมนา พระราชหัตถ์ตอบว่าให้ยกความไปศาลกรมนาตามขอ

พระองค์ทองแถมถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยกำหนดฤกษ์ยกยอดพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และขอทำพระที่นั่งและพระราชวัง เกาะบางปะอิน

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นพิชิต เรื่องร่างตอบพระยาราชสัมภาราก ๒ ฉบับนั้นดีแล้ว กับให้ตั้งออฟฟีศรวบรวมหนังสือต่าง ๆ ที่ร่างที่ทำไว้จะได้ค้นง่าย

พระราชหัตถ์สั่งพระองค์สายให้หมอเกาวันไปรักษาคนออฟฟีศโทรเลขไปรษณีย์

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ อนุญาตให้นายสวาสดิ์ อามเรอซายันต์ไปเป็นพนักงานดูเงินเก็บเงินกรมโทรเลข

มีพระราชหัตถ์สั่งพระองค์เจ้าจิตรเจริญด้วยความเหมือนกัน

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ถวายหนังสือว่าด้วยหมอเกาวัน เป็นคนมีเซอตีฟีเกตแล้วควรใช้ได้ ถึงพวกฝรั่งเหล่านั้นจะชอบไม่ชอบก็รักษาได้

หนังสือสมเด็จกรมพระว่าด้วยนิวแมนต์มาเฝ้า ได้ปรึกษาเรื่องมองยินตลก เขาว่ามองยินเป็นคนโกง ให้สืบความที่บนลงมาแล้ว เขาจะตัดสินทีเดียวอย่าให้พยานลงมาเลยลำบาก แล้วพูดเรื่องมองบันดอตายนั้น ถ้าข้าหลวงได้ชำระแล้วให้ส่งผู้จ้างผู้ฆ่าลงมาและเตือนเรื่องสุรานั้นว่าสัปเยกต์ยงติดต่ออยู่ ขอให้รีบตัดสิน และได้รับสั่งกับเขาเรื่องมองคุณะทำป่าไม้เมืองน่านเขาขอให้สืบ แต่เรื่องนายแก้วนั้นเขารับว่าไม่ใช่สัปเยกต์

วัน ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๒ โมงพระฤกษ์ยกยอดพระศรีรัตนเจดีย์ ซึ่งต้องอสนีบาตเปลี่ยนลูกแก้วใหม่ พระสงฆ์สวดชยันโต เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน

เวลาเช้าโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปทรงประเคนพระพระสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส ๑๐ รูป รับพระราชทานฉันที่พระพุทธนิเวศด้วยวันนี้เป็นวันสิ้นพระชนม์แห่งกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริธัชเฝ้าถวายฎีกาของราษฎร ทรงเซ็น ๗ ฉบับ พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เสด็จออกท้องพระโรงกลางประทับพระที่นั่งพุดตาน พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ขุนนางกรมมหาดไทยนำพระอุปฮาด แสนท้าวเมืองนครพนมและแสนหลวง แสนท้าวเมืองลองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาราชอ่านบอกราชวงศ์ราชบุตรเมืองนครพนมแต่งให้พระอุปฮาดแสนท้าวคุมต้นไม้ทองเงินลงมา

ทูลเกล้าฯ ถวาย จำนวนปีมะเส็ง ตรีศก ๑ คู่ จำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๑ คู่ หนักต้นละ ๘ บาท เครื่องราชบรรณาการมีขี้ผึ้งดีบุกเป็นต้น และส่งเงินแทนส่วยผลเร่ว เมืองนครพนมและเมืองขึ้นเป็นเงิน ๗๗ ชั่ง และขอพระอุปฮาดเป็นเจ้าเมืองนครพนม พระอุปฮาดจัดได้ทองคำ ๘ บาท และขี้ผึ้งทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วทูลเบิกแสนหลวงแสนท้าวเมืองลองทูลเกล้าฯถวายหอก ทวน ขี้ผึ้ง เหล็กก้อน ทรงพระราชปฏิสันถารแสนท้าวเมืองนครพนมตามสมควร และทรงพระราชปฏิสันถาร แสนหลวงเมืองลองและเรื่องที่บาดหมางกับเจ้านายเมืองนครลำปาง แล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษทรงพระกรุณาโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จไปทรงจุดเทียนให้พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดมนต์จบแล้วเสด็จออกพระพุทธนิเวศ พระอริยมุนีถวายเทศนากัณฑ์ ๑ ทรงแจกเงินพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จขึ้น

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือกงสุลเยอรมัน ตอบเรื่องมิสเตอร์ราษตแมน ๑. เรื่องที่ว่าราษตแมนพาเมียไปนอนในวิหารวัดนั้น ราษตแมนไม่รับอ้างพยาน ๒ คน ๒. ที่ว่าตัดพระเศียรพระพุทธรูปนั้นว่าไม่ได้ตัดแต่ได้ซื้อพระเล็ก ๆ ถ้าผิดกฎหมายทำไมไม่ทำโทษคนขาย ๓. ที่ว่าไปอยู่ในวัด ไม่มีผู้อนุญาตนั้นว่ามิสเตอร์ราษตแมนว่า เคยขึ้นไปอยู่เที่ยวก่อน ๆ ไม่มีผู้ห้ามและจะขอไปอีกจะไปเมืองลาวเมืองญวนด้วยแล้วจะไปยุโรปทีเดียว แต่จะขอไปจำหน่ายของที่ค้างอยู่เมืองตากก่อน ขอให้ช่วยทวงเงินลูกหนี้ แต่ที่เมืองตากกล่าวโทษนั้นขอให้พิจารณาให้ได้ความจริง

พระพิมลธรรมจดหมายถึงกรมหมื่นประจักษ์ ว่าด้วยวัดพระเชตุพนชำรุด

หนังสือพระยาภาสว่าด้วยเจ้าพระยาสุรวงศ์ให้หลวงบำรุงวรามาตย์ หลวงบริบูรณ์โกษากรถือจดหมายและสำเนาพระราชหัตถ์มาแจ้งว่าให้รวมภาษีร้อยชักสามเข้าไปรวมกับภาษีเบ็ดเสร็จ ถ้าความขัดข้องให้ปรึกษาเจ้าพระยาสุรวงศ์นั้นเห็นว่าจะเป็นการลำบากข้างหน้า และถ้ารวมกันจะต้องจัดการอีกหลายอย่าง ๑. การใช้สอยถ้ารวมเข้าได้จะน้อยลง ๒. จะรวมภาษีขาเข้ากับขาออกแล้วจะต้องลดถอนลูกจ้างลงอีก จะใช้เรือไฟเล็กแทน ๓. จะต้องมีโรงไว้สินค้าที่จะตรวจแล้ว จึงให้เจ้าของมารับไปและมีโปลิศรักษาด้วย ๔. ถ้าจะรวมภาษีขาเข้าขาออกแล้วต้องมีอินสตรักชั่นให้เจ้าพนักงานประพฤติเพียงใดกว่าจะได้จัดใหม่ ๕. ว่าภาษีขาเข้านั้น ต้องเป็นความกันบ่อย ๆ ถ้ามีความจะโปรดให้ใครชำระด้วยเจ้าพนักงานต้องเป็นโจทย์เป็นจำเลย

หนังสือพระองค์เจ้าสวัสดิถึงพระนายไวย เรื่องพระยาสุพรรณมีหนังสือมานั้น ๑. ที่ว่าเจ้าภาษีนายอากรทำการไม่ถูกต้องนั้นให้ห้าม และชำระก่อน ถ้าไม่พึ่งให้มีใบบอก ๒. ขอไม่ส่งความไปเมืองคู่ปรับนั้น ถ้าความที่เล็กน้อยไม่ต้องส่ง ถ้าความสินไหมพินัยต้องส่ง ๓. เรื่องรักษาด่านนั้นไม่มีทัพศึกจึงไม่ได้ตั้ง ถ้าจะตั้งให้มีบอกเข้ามา ๔. เรื่องโคกระบือนั้นโปรดให้กรมมหาดไทยตอบ

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าด้วยความเห็นเจ้าพนักงานเรื่องภาษีอากร ๔ ข้อนั้น ข้อที่ขอให้ตั้งพนักงานหอรัษฎาว่าภาษีผูกขาดกรมพระกลาโหมนั้น เพราะคนในกรมไม่ว่างราชการ ใช่จะให้เปลืองเงินหลวงมิได้ เรื่องภาษีฝิ่นนั้นจะประมาณกำไรนั้นไม่ได้ ข้อที่ว่าเงินภาษีฝิ่น ที่ว่าถ้าเงิน ๑๕๐๐๐ ชั่งนั้น จะมีผู้รับทำนั้น ถ้าผลประโยชน์บ้านเมืองเจริญขึ้นก็เป็นที่ยินดี เรื่องสุราที่ว่าเงินตกน้อยถ้าให้พวกจีนทำเงินเขาจะรับขึ้น ๒๗๐๐

ชั่งนั้น ต้องถือประโยชน์แผ่นดินเป็นประมาณ เรื่องภาษีร้อยชักสามนั้นให้ยื่นบัญชีที่ภาษีเบิดเสร็จแล้ว เรื่องเงินภาษีเมืองตะวันตก ที่จะให้ส่งแบงก์เมื่อใดจะได้มีท้องตราบังคับ เรื่องจะให้ประมูลภาษีเมืองตะวันตกนั้นจะโปรดเมื่อใดจะได้มีตราบังคับ

ฉบับ ๑ บัญชีเงินภาษีน้ำอ้อยส่งพระคลังมหาสมบัติ และต่างกรมยกเป็นหลวง เงิน ๒๖๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง จำนวนปีมะเมียจัตวาศกหลวงเจริญราชธนทำ

ฉบับ ๑ บัญชีเงินอากรสุราแบ่งเหล้า แบ่งข้าวหมาก ทำเป็นภาษีคอเวอนแมนต์ จำนวนปีมะเมีย จัตวาศก

วันที่ ๖ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้าถวายฎีกาของราษฎรทรงเซ็น ๑ ฉบับ กรมหมื่นพิชิตเข้าไปเฝ้าพระยาภาสเฝ้าถวายแปลนโรงภาษีเบิดเสร็จและทูลเรื่องจะทำโรงภาษี พระองค์เจ้าสวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จออกขุนนางพระศรีเสนาอ่านบอก พระยาวิเศษฤๅไชยว่าขุนด่านบางขนาก ขุนกำจัดจีนพาลอำเภอ นำตัวหลงจู๊ทวนกับจีนมีชื่อ ๘ คนกับเรือมาส่ง หลงจู๊ทวนฟ้องว่าจีน ๑๐ คนหนีภาษี จึงได้พานายด่านกับอำเภอจีนไปจับจีน ๑๐ คนที่ศาลเจ้า จีนในเรือโดดหนีไปบ้าง เจ้าภาษีนายด่านนายอำเภอค้นได้ฝิ่นหลายตลับซึ่งจีนเหล่านี้บรรทุกมา ได้ให้กรมการตรวจค้นในเรือจีนได้ฝิ่นอีกซึ่งลักออกมา และได้เหล็กตราพิมพ์ทำเงินแดงและตะกั่วซึ่งทำเป็นพดด้วงไว้บ้าง ได้เอาตัวจีนใจจู้ผู้เป็นนายเรือกับจีนในเรือมาถาม ให้การไม่รับกลับหาว่าเจ้าภาษีฆ่าจีนพวกตาย ๔ คน รับสั่งว่าให้ไต่สวนก่อนความยังไม่กระจ่าง เสด็จประทับ

ในออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ และมิสเตอร์เดวิซอนเฝ้าทูลขอเงินค่าใช้ค่าที่อยู่กลับมาจากทำการโทรเลข เสด็จกลับไปประทับห้องชิตติงรูมจนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

พระองค์เจ้าจิตรเจริญถวายความเห็น ว่าด้วยออฟพิศเซอร์ทหารมหาดเล็กที่ได้รับพระราชทานเงินเดือนเต็มอัตราแต่ไม่ได้รับการเต็ม จัดเอาผู้ที่หมั่นหนักภักดีพอจะรับราชการได้ให้ได้รับราชการแข็งแรงขึ้น ผู้ที่เกียจคร้านเอาเปรียบราชการหรือไม่มีคุณวิชาก็ยกถอนให้ไปรับราชการอื่น หรืออยู่ในตำแหน่งเดิมของคนเหล่านั้น

หนังสือพระนายไวยว่ามิสเตอร์ลุยซ์กัปตันทหารม้ายื่นหนังสือฉบับ ๑ ว่า แขลูกสาวมิสเตอร์นอกซ์ มีความรักใคร่กันอยากแต่งงานแต่เกรงพระราชอาญา ถ้าทรงพระกรุณาโปรดแล้ว จึงจะแต่งงาน

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงพระนายไวย เรื่องมิสเตอร์ลุยซ์จะขอแต่งงานกับแขลูกสาวมิสเตอร์นอกซ์นั้นไม่มีความรังเกียจอย่างไร ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอนุญาตให้แต่ง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งหนังสือกงสุลสยามสิงคโปร์กงสุลสยามนิวยอร์ค กงสุลสยาม ๒ ฉบับ เยเนอราลแกรนฉบับ ๑ รวม ๓ ฉบับ

หนังสือพระยาอัศฎงศ์ถึงเจ้าพระภาณุวงศ์ ว่าวันที่ ๒๖ – ๒๗ ออคัศตภูเขาไฟเกิดที่เกาะตระกะตะวาแตกทำลายดังสนั่นไปทั่ว ได้ยินไปไกลเหลือประมาณ ที่เมืองเปตาเวียซึ่งห่างถึง ๘๐ ไมล์ ในเวลานั้นมืดไปหมดเวลากลางวันต้องจุดไฟก๊าส และมีละอองเท่าไฟทั่วไปทั้งนั้น น้ำในทะเลเป็นคลื่นใหญ่ทำลายบ้านเมืองสูญไป ๓ เมือง เกาะตระกะตะวานั้น

ก็จมหายไป ที่เหล่านี้เป็นทะเลไปทั้งสิ้น และว่าในที่เหล่านั้นได้เกิดวอลเกโนคือภูเขาไฟอีก ๑๖ ตำบล และว่าวันที่ ๑๒ เดือนออคัสตเกิดเพลิงใหญ่ไหม้เมืองตรังกานูหมดสิ้น ราษฎรตายไปในไฟ ๑๗ คน

หนังสือกงสุลสยามกรุงนิวยอร์คส่งหนังสือเยเนอราลแกรน ถึงกอมมิสชันเนอการนาเมืองนิวยอร์คว่าด้วยการที่มีหนังสือเข้ามากรุงสยาม กงสุลสยามขอให้ตั้งลิกเกล์เป็นกงสุลสยามนั้น เพราะไม่รู้ว่าคอนเวอนแมนต์สยามได้ตั้งกงสุลสยามซึ่งเป็นบิดาภรรยาของกอมมิสชันเนอการนา ถ้ารู้แล้วจะไม่มีหนังสือมาเลย ใช่จะคิดให้ถอดมิสเตอร์สมิทนั้นหาไม่

หนังสือพระองค์สวัสดิตอบเจ้าพระยาภานุวงศ์ว่าให้มีหนังสือตอบกงสุลสยามเมืองนิวยอร์คว่าการที่จะตั้งลิกเกล์เป็นกงสุลสยามนั้นไม่ได้เป็นการตกลงเลย

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ว่า จะส่งเงินค่าโทรเลขไปยังเมืองไซ่ง่อนและอื่น ๆ จะให้กงสุลสยามส่งนั้นจะให้กรมท่าบังคับหรืออย่างไร

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งร่างตอบนิวแมนต์ที่แนะนำให้แสดงความไมตรีตามเกาวแมนต์อังกฤษที่ขอให้ยอมคอนเซกชั่นให้กำปนีโทรเลขอังกฤษนั้นไม่ได้ และว่าเมื่อคอเวอนแมนต์อังกฤษได้พิจารณาแล้ว คงจะเห็นเหตุอันสมควรที่เกาวแมนต์สยามไม่รับนั้น

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระว่าด้วยวัดเชตุพนชำรุด ให้ปรึกษาเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ควรซ่อมก็ทำเสีย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่านายประจนอยู่ในกรมทหารมหาดเล็กไม่ได้ทำการ ถ้าจะเอาไปไว้กรมโทรเลขไปรษณีย์ได้บ้างก็ให้เอาไป

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูธเรศร ว่าการเฉลิมพระชนม์พรรษาจะแจกพระราชทานคนแก่ ๑๐๙๕๗ คน ให้คิดแบ่ง ๓ วัน พระราชทานทั้งข้างหน้าข้างใน

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระที่ว่าด้วยพบกับนิวแมนต์ตกลงเรื่องมองยินตลกนั้นได้ทราบแล้ว และให้ตรวจฟ้องแล้ว มีตราถามขึ้นไป เรื่องมองบันดอเป็นตกลง เรื่องมองคุณะต้องเรียกสัญญาทำป่าไม้มาดูก่อน เรื่องนายแก้วที่ยอมว่าไม่เป็นสัปเยกต์นั้นจะถือแต่พูดไม่ได้ ต้องมีหนังสือและจะยอมให้เมียมองคุณะว่าแทนก็ไม่ได้ และให้มีหนังสือถามเมืองเถินด้วย

วันที่ ๗ ๗ ๑๐ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จประทับห้องออกขุนนาง ด้วยวันนี้เป็นวันประชุม ท่านผู้ที่มาเฝ้าในที่ประชุมวันนี้ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ สมเด็จกรมหลวงภาณุพัณธุวงศ์ กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นพรหม กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์

เจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบทูลเรื่องอั้งยี่เมืองนครชัยศรี ที่จับได้ ๙ คน ถามรับว่าจีนล่อค้อ จีนแก้วหัวหน้าอั้งยี่ใช้ให้มาแย่งชิงที่ตราง ได้เอาตัวจีนล่อค้อ จีนแก้วมาถาม รับได้ส่งเข้ามากรุงเทพฯ รับสั่งกับสมเด็จกรมพระและเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์เรื่องวัดเชตุพนชำรุด สมเด็จกรมพระทูลว่าพระยาศรีบอกมาว่าช้างสำคัญมาถึงนครจำปาศักดิ์ส่งขนหางและตัวอย่างลงมาด้วย และทูลเรื่องราวส่งลูกหนี้ให้ตองสู่เร่งเงินเอง สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์เรื่องเงินค่าเตเลแกรมเมืองไซ่ง่อน และเรื่องส่งหนังสือไปรษณีย์แล้วถวายหนังสือเจ้าพระยามหินทร์ฟ้องว่า ถูกหนังสือด่าส่งทางไปรษณีย์ ทรงเล่าเรื่องเมืองลองและเรื่องเจ้านครลำปางไม่พึ่งบังคับกรุงเทพฯ จะให้พระ

พรหมบริรักษ์ไปจัดการ เสด็จขึ้นจากประชุมไปประทับห้องชิดติงรูม พระยาศรีสุนทรถวายสัญญาบัตรทรงเซ็นพระราชหัตถ์ ๓ ฉบับ แล้วพระนายศรีถวายหนังสือว่าด้วยหลวงบันเทาเมืองกาญจนบุรี นำขุมสมบัติกองส่วยทองเมืองกาญจนบุรีมาแจ้งความว่า ได้พบบ่อแร่ดีบุกอยู่ในลำห้วยดาเพ็ชรริลำริปอกแขวงเมืองท่าขนุนกับเมืองท้องผาภูมิ และได้พบถ่านศิลาที่คุ้งรอบช้างแขวงไทรโยค ได้ให้มิสเตอร์เยรนีกัปตันตรวจว่ามีเนื้อเงินปนอยู่จะขอให้ออกไปตรวจ ได้นำแร่ดีบุกถวายด้วย เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนางพระศรีเสนาอ่านบอกราชวงศ์ผู้ว่าที่ราชบุตรเมืองแสนเมืองจันเมืองนครพนม ฉบับ ๑ ถวายพระราชกุศลทำการสมโภชร้อยปี ฉบับ ๑ ถวายพระราชกุศลเผาศพพระพนมนัครา ฉบับ ๑ ว่านายร้อยคำจับอ้ายทิพคำมาอายัดว่าเป็นลูกหนี้ ถามอ้ายทิพคำรับ เอาตัวจำเร่งเงินอ้ายทิพคำแหกตรางหนีไป และว่าหลวงสวัสดิ์อุดมไม่ส่งเงินส่วยและขัดแข็ง ไม่อ่อนน้อมต่อกรมการท้าวเพี้ย

พระนรินทร์อ่านบอกพระอร่ามบริรักษ์ปลัดเมืองกาญจนบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว

พระไพร้ชอ่านบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์ กรมการเมืองนครไชยศรี ว่าได้ถามอ้ายจีน ๙ คนที่จับได้ให้การซัดจีนล่อค้อจีนแก้วจีนมั้น หัวหน้าอั้งยี่ว่าใช้ให้เข้ามาแย่งชิงคนในตราง ได้เอาตัวจีนล่อค้อจีนแก้วมาถามรับเป็นสัตย์ แต่จีนมั้นนั้นป่วยหนักมาไม่ได้ ข้าหลวงได้ลงพระราชอาญาจีน ๙ คนลงพระราชอาญาคนละ ๒ ยก และได้ให้กรมการทหารคุมตัวจีนล่อค้อ จีนแก้ว จีน ๙ คนเข้ามาส่ง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงเพ็ชรสงครามยกกระบัตร เป็นพระศรีสุนทรเทพปลัดซ้ายเมืองอุทัยธานี นายกลิ่นมหาดเล็กเป็นหลวง

ราชานุกิจผู้ช่วยเมืองไชยา จีนฮวดข้าหลวงเดิมเป็นหลวงจิตรจำนงวานิช แล้วขมื่นทิพรักษา จ่าแผลง ถวายคำสอบถาม ๒ ฉบับ เสด็จขึ้นในออฟฟีศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จไปประทับห้องชิตติงรูมทรงเครื่องใหญ่ ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้น

ทรงพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ส่งหนังสือมิสเตอร์เดวิซอนริโปตระยะทางโทรเลข ฉบับ ๑ ขอเงินค่าใช้จ้างคนและค่าที่อยู่ฉบับ ๑ ไป การรักษาสายนั้นให้ปรึกษาเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้ตกลง เรื่องเงินค่าใช้ลูกจ้างนั้น ถ้ายังไม่ได้คิดควรให้เท่ากัปตันลอฟตัส ค่าที่อยู่นั้นไม่ควรให้ เพราะเดวิซอนเงินเดือนมากทำการน้อย และการครั้งนี้เป็นการแก้ตัวอยู่ด้วย

บอกพระยาศรีสิงหเทพ ว่าวัน ๓ ฯ ๑๓ ๗ ค่ำ ขุนสง่าพระกำแหงคุมช้างเผือกมาถึงฝั่งโขง เจ้านครจำปาศักดิ์ พระยาศรีพร้อมกันรับช้างเดินมาถึงเมืองนครจำปาศักดิ์วัน ๒ ฯ ๘ ค่ำ จัดการสมโภชเข้าโรง วัดชันสูตรสูง ๒ ศอก ๙ นิ้ว สีตัวสีขนดี กว่าพระเสวตรสกลวโรภาศ(๑) ฉบับ ๑ ว่าเจ้านครจำปาศักดิ์ได้ยื่นบัญชีเลขเมืองนครจำปาศักดิ์และเมืองขึ้น คงรับราชการ ๒๐๔ เสียส่วย ๔๔๙๓ จำหน่าย ๑๓๕๒ และว่าท้าวแทงผู้ช่วยเมืองสูตรนครได้น้องประตงทูเป็นภรรยาคุมช้างเผือกลงมาด้วย แจ้งความว่าเห็นม้าผ่านขาวเป็นริ้วหางเป็นพู่เหมือนหางกวางสูง ๒ ศอก ๗ นิ้วที่บ้านแม่ปายข่าระแด และเจ้านครจำปาศักดิ์ขอให้พระยาศรีมีหนังสือห้ามเมืองแสนปางศรีธันดรเชียงแตงอย่าให้รบกวนข่าระแด ม้านั้นเจ้าจำปาศักดิ์จะไปเอามาให้ได้ ฉะบับ ๑ ว่าพระรัตนโกษาว่าพระยากุขันส่งหลวงเสมียนตราซึ่งเป็นนายประกันหลวงปลัดผู้กู้เงินซางซือตองสู่เร่งเงิน พระยาศรีมีหนังสือไปให้ส่งเจ้าหนี้ลูกหนี้มาแล้ว ท้าวบัญญาบอกมาว่าพระยากุขันตาย และว่าหลวงเทพสงครามขัดแข็งไม่ส่ง พระยาศรีได้มีหนังสือไปอีก

---

(๑) พระราชทานนามว่า "พระเศวตวิราภาพรรณ"

หนังสือพระยาศรีสุนทรขอพระราชทานยืมเงินเดือนก่อน ๘ เดือน ๖ ชั่ง จะไปทำโต๊ะทองใช้ที่พระราชทานซึ่งผู้ร้ายลักไป ฉบับ ๑ ขอขุนวิทยาเป็นขุนมหาสิทธิ นายชำนิเป็นขุนพิพิธอักษรพรรณ

พระราชหัตถ์สั่งเจ้าพนักงานพระคลังทองให้จ่ายโต๊ะทอง สำหรับยศให้พระยาศรีสุนทรยืมใช้ก่อน

สำเนาบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์ กรมการเมืองนครชัยศรี ว่าด้วยทหารออกไปและลงพระอาญาจีน ๙ คน และส่งตัวจีนหัวหน้า จีนอั้งยี่ ๙ คน และคำสารภาพเข้ามา

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ว่าเจ้าภาษีเรือที่พระโขนงจับเรือทหาร ซึ่งกลับไปจากราชการได้ขอหนังสือพระองค์ขจรและหนังสือเจ้าภาษีใหญ่ออกไปแต่หนังสือเจ้าภาษีมีว่า ถ้าพบเรือไม่มีสินค้าสักข้อมือตราจักรแล้วอย่าให้จับไว้ ท่านเห็นว่าถ้าราษฎรไม่ได้สัก ไม่มีสินค้า เจ้าภาษีก็คงจับไว้ ได้ความยากแค้น

พระราชหัตถ์สั่งว่า เจ้าภาษีเรือปีนี้วุ่นวายคุมเหงราษฎรนัก ให้ตระลาการชำระเอาโทษเสีย

วัน ๑ฯ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เจ้าฟ้าพาหุรัตนมณีมัย เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ เสด็จวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรประการ ในการทำบุญแซยิดคุณท้าวทองพยศ คุณยายกรมหมื่นเทวะวงศ์

หนังสือสมเด็จกรมพระส่งคำให้การขุนสมานจีนประชา ซึ่งกรมหมื่นภูธเรศว่าล่วงเข้ามาจับคนถึงกรุงเทพฯ และยื่นเรื่องราวสารภาพฉบับ ๑ เข้ามาด้วย ในเรื่องราวสารภาพว่าผู้ร้ายลักกระบือไป ตัวมาเที่ยวติดตาม

พบเข้าจึงจับตัวไว้ มีความผิดที่ไม่ได้บอกอำเภอก่อน คำให้การก็เหมือนกับเรื่องราวสารภาพนั้นเอง

พระราชหัตถ์พระราชทานที่บ้านจีนเลงอานซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ซื้อไว้ราคา ๑๓๐ ชั่ง

เงินพระคลังข้างที่ พระราชทานเบี่นสิทธิ์แก่พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร

วัน ๒ฯ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระยารัตนโกษาเผ้าเรื่องเพ็ชรที่จะทำตุ้มหูและเอาตัวอย่างมาถวายด้วย พระยามหามนตรีเผ้าถวายสีชมพูต่าง ๆ มีอ่อนแก่เบี่นต้น ถวายทอดพระเนตรเบี่นตัวอย่างที่จะทาเรือพระที่นั่งเอนกชาติภุชงค์ พระยามนตรีสุริยวงศ์ เรื่องม่านเรือพระที่นั่งเอนกชาติภุชงค์ พระนายศรีหลวงฤทธิ์นายเวร ถวายหนังสือนำริโปตหลวงนายฤทธิ์เรื่องขุนอมราเอาเงิน ๔ ชั่งมาบนให้ปล่อยบุตรหมู่ทหาร และนำเอาเงิน ๔ ชั่งเข้ามาถวายด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษวันนี้เห็นพระอาทิตย์เมื่อจวนจะอัสดง มีสีเขียวดุจไข่กาเขียวอ่อน แต่มีผู้กล่าวว่าได้เห็นเขียวแต่เวลาวานนี้แล้ว สีเขียวอยู่จนเวลาค่ำแต่สีอ่อนลง

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาประทุมเทวาเมืองหนองคาย ส่งเงินแทนส่วยทองคำเมืองภูเวียง เงิน ๑๒ ชั่ง ๑๐ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ฉบับ ๑ ว่าพระศรีธงไชยเจ้าเมืองภูเวียงตาย ขอพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงส่งเครื่องยศคืน บอกยกระบัตรผู้ว่าที่พระอร่ามรณวิชิตปลัดเมืองนครนายกรายงานน้ำฝนต้นข้าว

วันนี้โปรดพระราชทานอินสตรักชั่นหรือพระบรมราชโวาทแก่พระพรหมบริรักษ์ ซึ่งจะขึ้นไปราชการเมืองนครลำปาง อินสตรักชั่นมีความคล้ายกับที่พระราชทานด้วยพระโอษฐ์ วันจันทร์ ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าความขุนสมานจีนประชาความผิดที่จับคนในแขวงกรุงเทพฯ จะทรงตัดสินก็ได้ หรือจะส่งไปว่าที่กรมพระนครบาลทีเดียวก็ได้

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าพระยามหามนตรีทูลว่าโรงเรือบางกอกน้อยทรุดโทรมมากกลัวจะพังทับเรือพระที่นั่ง ขอเสา ๕ วา ๕ กำ ๒๐๐ ต้น ซ่อมแซมโรงเรือ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ ส่งหนังสือกงสุลออสเตรีย ว่ากอนซีซาลูศกีได้รับตำแหน่งเป็นแอนวอยเอกษตราออดีนารีมินิสเตอเปลนิโปเตนฉารีจะมาถึงใน ๓ วัน

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศว่า จีนซำเหลา หลวงบาลเบิกบุรีรัตน เจ้าสัวหวยเชือดคอตาย

หนังสือพระองค์สวัสดิถามกรมหมื่นภูธเรศว่า ซึ่งจดหมายถวายว่าจีนซำเหลา หลวงบาลเบิกบุรีรัตนเชือดคอตายนั้น ทรงสงสัยว่าจะเป็นจีนซำเหลาหรือจีนพุ้ง ซึ่งรับสัญญาบัตรเป็นหลวงบานเบิกบุรีรัตน ด้วยจีนซำเหลาไม่ใช่หลวงบาล

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ ว่าพระนายไวนำริโปตหลวงนายฤทธิ์กับเงิน ๔ ชั่งมาว่า เดิมนายปั้ง นายจัน นายบั้น เป็นคนบิดได้เอานายปั้งจำเร่งแล้วขอประกันไป ภายหลังขุนอมราได้เอาเงิน ๔ ชั่งมา

เกิน หลวงนายฤทธิ์ว่าพระยารองเมืองขอให้นายปั้งพ้นจากทหารเป็นการผิด ให้ค้นแบบแผนกฎหมายวางมา

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้มีตราเร่งข้าหลวงเมืองนครชัยศรีเร่งชำระโดยเร็ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าพระยาคทาธรมีโทรเลขถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ว่า พระยาศรีมาถึงเมืองพนมศก จะยกถึงกระบิลวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ตราที่มีไปนั้นเห็นจะไม่ทันกัน จะคิดอย่างใหม่ให้ส่งสำเนาเข้ามาจะได้คิดจัดการ

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ๕ ฉบับๆ ที่ ๑ ว่าด้วยนายประจนจะโปรดให้ยกไปกรมโทรเลขไปรษณีย์นั้น จะโปรดให้คงชื่ออยู่ดังนั้นหรือจะเรียกนายชื่นและเงินเดือนนั้นจะโปรดเท่าไร นายประจนถ้าใช้วังเต้นดีเท่าปลัดกรมโทรเลข ควรมีตำแหน่งโทรเลขหรือไปรษณีย์

พระราชหัตถ์ตอบว่า กรมโทรเลขไปรษณีย์นั้นเจ้ากรมปลัดให้รวมกันรับการ ๒ ฝ่าย เพราะออฟพี่ศรวมกัน นายประจนให้เป็นปลัดซ้ายเงินเดือนคงอยู่ ถึงทำการไม่ได้ก็ใช้เป็นเจ้ากรมปลัดกรมวังเต้นได้

ฉบับที่ ๒ เรื่องจะส่งเงินค่าโทรเลขเมืองไซ่ง่อนและเมืองอื่น ๆ ส่งร่างหนังสือ และร่างโทรเลขถึงกงสุลสยามเมืองไซ่ง่อนร่างหนังสือสมเด็จกรมหลวงถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้สั่งกงสุลสยามเมืองไซ่ง่อนให้ใช้เงินค่าโทรเลขแก่พนักงานโทรเลขฝรั่งเศสโดยเร็ว แล้วให้ดรอบิลส่งเข้ามารับเงินตามเคย ส่งร่างเตเลแกรมเจ้าพระยาภาณุวงศ์บังคับกงสุลสยามไซ่ง่อนด้วย

พระราชหัตถ์ตอบว่าชอบแล้ว

ฉบับที่ ๓ ตอบพระราชหัตถ์เรื่องเดวิ้นซอนขอเงินค่าจ้างคนใช้และค่าที่อยู่ และยื่นริโปตการที่จะรักษาสาย ๆ นั้นจะได้ปรึกษาเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้ตกลงว่าจะรักษาอย่างไร แต่ที่ขอเงินค่าจ้างคนนั้น ถ้าเป็นเวลาทำการควรจะให้ เงินค่าที่อยู่นั้นไม่ควรให้ตามพระราชดำริ และได้ชี้แจงแต่เมื่อจะไปแล้ว ว่าที่ทำการสายเคเบอลในหน้าที่ของอินเยอเนีย ครั้งก่อนนั้นทำลายพระราชทรัพย์เสียถึง ๑๐๐ ชั่ง ควรจะไล่เสียแต่จะให้ทำการแก้ตัวก่อนจะยกว่าคราวนี้ทำดีไม่ได้ และได้ทราบว่าทำการเหลวไหลสายขาดเสียบ่อย ๆ คิดจะไล่มานานแล้วแต่เห็นว่าจะเป็นทางพูดว่าจ้างฝรั่งเศสจึงไล่อังกฤษไป จะรอไว้เมื่อจ้างคนอังกฤษได้จึงจะไล่

พระราชหัตถ์ตอบชอบแล้ว ให้พูดชี้แจงกับเดวิซอนเสียตามที่ตกลงกัน

ฉบับที่ ๔ ว่าหม่อมแดงบอกมาตามสายโทรเลขกรุงเก่าว่าทำการพาดสายโทรเลขแต่บางปะอินถึงวังจันทรเกษมเสร็จแล้ววัน ๗๊๑๐ ค่ำ ได้สวดมนต์ รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ เบิกโทรเลข เสร็จแล้วได้จัดเสมียนให้ขึ้นไปประจำการอยู่

พระราชหัตถ์ตอบกลัวจะไม่มีใครบอกอะไร เสมียนจะไปเก้ออยู่ แต่ไม่ทรงทายต้องดูก่อน

ฉบับที่ ๕ ว่ามองซิเออร์เบเทอเลียทำความเห็นยื่นเรื่องสเตชั่นโทรเลขซึ่งจะตั้งที่เมืองศรีโสภณนั้นเดิมไม่ได้พาดสาย ถ้าจะตั้งต้องทำสายแวะเข้าไปทางไกล ๘ ไมล์ เวลานี้น้ำมาก จะต้องรอไปแล้ง จะขอตั้งที่เมืองมงคลบุรีก่อน แล้วจะต่อกิ่งไปศรีโสภณเพราะไปเมืองต่าง ๆ ได้

พระราชหัตถ์ตอบว่าที่เมืองมงคลบุรีก็ไม่ต้องการอันใดนัก ถึงจะรอไปก็ไม่เสียประโยชน์อะไร เมื่อสั่งการแล้วก็เป็นใช้ได้

วันที่ ๓ ๑๐ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จประทับห้องชิตติงรูมตามเคย กรมหมื่นพิชิตเผ้าถวายร่างตราเมืองพระตะบองเรื่องทะเลสาบที่ได้ทำสัญญากับฝรั่งเศส กรมหมื่นศิริธัชถวายฎีกาของราษฎรทรงเซ็น ๖ ฉบับ พระองค์สวัสดิ เผ้าทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา ขอตัดไม้สรีสุกภาษีทำพระราชวังและพลับพลารับเสด็จที่จะเสด็จพระราชดำเนินเมืองลพบุรีนั้น

พระนรินทร์อ่านบอกพระอร่ามรักษาปลัดเมืองกาญจนบุรี ส่งเงินค่านาปีมะเส็ง ตรีศก ๒๙ ชั่ง ๑๖ ตำลึง ๒ สลึง ฉบับ ๑ ขอเบิกเงินค่าข้าวและอื่น ๆ ซึ่งจ่ายให้ข้าหลวงทำการโทรเลขตั้งแต่โป่งสะแกจนกาญจนบุรี แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศ ประเดี๋ยวเสด็จขึ้นข้างใน ไม่ได้ทรงอะไรอีก

วันนี้พระนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี เสด็จวังกรมหมื่นเทวะวงศ์วโรประการในการทำบุญ

สมเด็จกรมพระตอบพระราชหัตถ์เรื่องพระยามหามนตรีขอเสาทำโรงเรือนั้น เสาเหลือทำโทรเลขมี ๘๐ – ๙๐ ต้นเท่านั้นไม่ถึง ๒๐๐ ต้น จะตรวจดู ถ้าไม่พอจะต้องเกณฑ์หัวเมือง จะต้องช้าไป และเจ้าพระยาสุรวงศ์มาทูลว่า โรงเรือในกรมกลาโหมที่คลองมหานาคชำรุดหักลงทับเรือไชยเหินหาว ไชยหลาวทอง หักสองลำ ถูกเรืออสุรวายุภักษ์ อาษาวิเศษขวาแตกหักอีกลำหนึ่ง ได้ตกลงกับเจ้าพระยาสุรวงศ์จะรับทำ แต่ขอให้เจ้า

ของเรือเป็นนายงาน และเรื่องขุนสมานจีนประชานั้น ได้ส่งเรื่องความไปที่กรมหมื่นภูธเรศร

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศรถึงพระองค์สวัสดิตอบที่ถามว่า จีนซำเหลาหรือจีนพุ้ง หลวงบาลเบิกบุรีรัตนเชือดคอตายนั้นเรียกผิดไป ที่แทงคอตายนั้นจีนซำเหลาผู้ทำอากรหวย

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ ว่าพระยานรรัตน์ นายสรพลชำระไพร่หลวงส่วยล้อมวังส่งมาเป็นทหารคราวนี้ ๙๙ คน เลขสมัครใหม่ ๒๗ คน

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยเรื่องจีนล่อค้อ จีนแก้ว จีนอังยี่ ๙ คน ซึ่งกลับคำว่าซึ่งรับกับข้าหลวงเมืองนครชัยศรีเพราะต้องรับโดยความบีบคั้นนั้นได้พิจารณาแล้ว เห็นว่ารับโดยชื่นตา ข้าหลวงมิได้บังคับบีบคั้นอะไร ถึงจะพูดกลับคำอย่างไรก็อยู่ในความผิดที่ถืออาวุธเข้ามาที่ข้าหลวงพัก

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิส่งหนังสือกงสุลสยามเมืองเวียนนาส่งบัญชีเงินค่าใช้สอยนักเรียน ๓ คน หนังสือพระองค์สวัสดิว่าโปรดให้ตอบไปว่า เงินรายนี้สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เป็นผู้ส่ง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิส่งหนังสือวอนเกรงกีผู้ว่าการกงสุลสเปน ขอเฝ้าถวายพระราชสาส์นกรุงสเปนบอกการวิวาหมงคลของปรินเซสดอนามาเรียดิลาบาศ พระเจ้าน้องนางกับปรินซ์ลุยซแฟนันโด เมืองบาวาเรีย

โปรดให้พระองค์สวัสดิตอบไปให้นัดวันเฝ้า วัน ๕ ๑๒ ๑๐ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมง

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ส่งคำปรึกษาสัสดี เรื่องความหลวงนายฤทธิ์หาว่าขุนอมราเอาเงินมาบนให้ปล่อยหมู่ทหาร แต่ความเห็นของเจ้าพระยามหินทร์นั้นเห็นว่าขุนอมรายังไม่ได้ให้การ จะเท็จจริงอย่างไรไม่แจ้ง ถ้าจริงแล้วขุนอมรามีความผิดเหมือนคำปรึกษาสัสดี วางบทความขุนอมรา ซึ่งหลวงนายฤทธิ์หาว่าเอาเงินไปบนให้ปล่อยลูกหมู่ทหารนั้น ถ้าความจริงแล้ว ต้องบทที่เบียดบังลูกหมู่ไพร่หลวงโทษตามพระราชกำหนดกฎ ๖ สถาน คือให้ฆ่า ตี ขึ้นขาหย่าง ตระเวน จำตรุ ๓ เดือน ถอดเป็นไพร่

เรื่องราวของเล่ห์อาวุธร้องว่า ทหารเอาขุนอมราไปขังจะเร่งเอาหมู่ทหาร ซึ่งหลวงนายฤทธิ์ให้ประกันและหาว่าขุนอมราเอาเงินมาบนให้ปล่อยตัวก็ไม่ได้รับไป ไม่ได้เอาเงินมาบน เป็นแต่พระยารองเมืองวานให้เอาเงิน ๔ ชั่งมาให้หลวงนายฤทธิ์ช่วยคนแทนตัวนายปั้งหมู่ทหารเท่านั้น

มีพระราชหัตถ์ให้กรมหมื่นพิชิตชำระความเรื่องขุนอมรานี้ แล้วให้ทำคำตัดสินถวาย

วัน๔ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลากลางวันนี้พระราชทานเพลิงและของไทยทานศพพระยาพิพัฒนโกษาด้วย

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาอ่างทองส่งเงินปีจีนเมืองอ่างทองจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ได้จีนคงเมือง ๗๐๕ จีนจร ๙๓ เรียกเงินได้ ๔๐ ชั่ง บอกพระพยุหาภิบาล เมืองพยุหคีรี ส่งเงินปีจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ได้จีน ๑๑๑ เรียกเงินได้ ๕ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ๓ บาท ๑ สลึง

พระนรินทร์อ่านบอกพระอร่ามรักษาปลัดเมืองกาญจนบุรี ๒ ฉบับ ว่าด้วยเบิกจากแต่เจ้าภาษีขึ้นไปมุงสเตชั่น และที่พักข้าหลวงทำการโทรเลข แต่เขตแดนทวายถึงเมืองกาญจนบุรี ๒๐ ตำบล จากยังเหลืออยู่ ฉบับ ๑ ขอเบิกเงินค่าจ้างช้างเกวียนให้ข้าหลวงทำการโทรเลขเงิน ๑๖ ชั่ง ๓ ตำลึง

พระไพรัชอ่านบอกพระสุธรรไมตรี จมื่นราชามาตย์ กรมการเมืองนครชัยศรี ว่าด้วยชำระความผู้ปล้นรับเบิ่นสัตย์และว่าหนีเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ อยู่กับหลวงทวยหาญบ้าง ฉบับ ๑ ว่าได้ให้กรมการยื่นริโปตความเมืองนครชัยศรี มีความ นครบาล ๒๗ แพ่งอาญา ๗๐ ได้ว่ากล่าวเปรียบให้แล้วกันไป ๒๐ เรื่อง เสด็จขึ้นในออฟฟีศ แล้วเสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงเซ็นฎีกาของราษฎร ๔ ฉบับ ทรงหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศวรเดช นำเรื่องราวพระโทรเลข ว่าด้วยนายเชยมหาดเล็กผู้บุตร รู้หนังสือไทยหนังสืออังกฤษพอจะรับราชการได้ จะขอให้เข้าช่วยราชการในโทรเลข ท่านเห็นชอบแล้ว

มีพระราชหัตถ์ตอบพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ไปรับราชการกรมโทรเลข

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ ส่งหนังสือนิวแมนต์ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่ามีผู้มาฟ้องว่าคลูนิศเบิ่นหนี้หลายราย คลูนิศร้องว่ายังไม่มีเงิน แต่เงินทำพระที่นั่งใหม่ยังค้างมาก คลูนิศจะขอคิดดอกเบี้ยด้วย โปรดให้พระองค์สวัสดิมีจดหมายทูลถามสมเด็จกรมหลวง ว่าคลูนิศได้เงินช้าไปเพราะความผิดของคลูนิศเองไม่ใช่หรือ หนังสือนิวแมนต์อีกฉบบ ๑ เตือนเรื่องความมองโอ โปรดให้มีหนังสือทูลถามสมเด็จกรมพระว่ากรม

พิชิตนำคำตัดสินมาถวายหลายวันแล้ว ความค้างช้าอยู่ด้วยเหตุใด สมเด็จกรมพระตอบมาในตั๋วว่า ยังเขียนอยู่

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยการรับราชทูตออสเตรียจัดพร้อมแล้ว ยังขาดแต่คนพายเรือ อยากขอรับพระราชทานฝีพายหลวงจะไม่ต้องจ้าง

โปรดให้ตอบไปว่า ครั้งนี้ฝีพายมีมากโปรดพระราชทานแต่ต่อไปอย่าให้ถือเป็นแบบอย่าง

วัน ๕ ๑๒/๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔โมง เสด็จออกห้องดรอนิงรูม มีตำรวจมหาดเล็กทหารเฝ้า เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำมิสเตอร์วอนเกรงกีผู้ว่าการกงสุลสเปนเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นกรุงสเปนเจริญทางพระราชไมตรี มาแจ้งการวิวาหมงคลเจ้าหญิงเมืองสเปนกับเจ้าชายเมืองบาเวเรีย และกรมหมื่นพิชิตเฝ้ารับสั่งเรื่องอั้งยี่เมืองนครชัยศรี

เสด็จออกขุนนางไม่มีราชการอะไร พระราชทานตรามัณฑนาภรณ์ ม.ม. พระยาสุรินทรฤาไชยผู้ว่าราชการเมืองเพ็ชรบุรี ซึ่งไปทำการโทรเลขทางเมืองกาญจนบุรี พระราชทานตราทิพยาภรณ์ ท.ช. หลวงอนุชิตพิทักษ์ซึ่งไปทำการโทรเลขเมืองพระตะบอง แล้วโปรดพระราชทานตราทิพยาภรณ์ ท.ช. ให้พระนรินทร์มีตรานำส่งออกไปพระราชทานหลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ ซึ่งเป็นข้าหลวงเมืองตะวันตกในการที่มีความชอบที่ไปทำการโทรเลขทางกาญจนบุรี แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับห้องซิตติงรูม ทรงฎีกาและหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิตอบว่า รายเงินคลูนิศที่ว่าค้างนี้ คลูนิศพึ่งยื่นบัญชีจึงเบิกช้าไป ครั้นเบิกไปแล้วเตือนคลูนิศ ๆ ก็เชือนแชไปเอง

โปรดให้มีหนังสือบอกไปที่กรมท่า ว่าการที่คลูนิศว่าช้าไป จะคิดดอกเบี้ยนั้น ช้าเพราะคลูนิศพึ่งยื่นบัญชีเสร็จในเร็ว ๆ นี้

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ร้องทุกข์ว่า ไม่มีใครเป็นผู้ช่วยการโทรเลข ขอรับพระราชทานให้ทราบว่าจะโปรดให้ใครทำการแทนในเวลาที่เจ็บและไม่อยู่

มีพระราชหัตถ์ตอบว่าให้ปรอโปสมาว่า เห็นผู้ใดควรจะรับราชการได้

หนังสือสมเด็จกรมหลวงอีกฉบับ ๑ ว่าเจ้าพระยาสุรวงศ์ให้พระอนุรักษโยธานำพระยาเพ็ชรบุรี พระอร่ามรักษา ปลัดกาญจนบุรี พระศรีสวัสดิไปปรึกษาด้วยการรักษาสายโทรเลข ท่านทรงทำความเห็นไปยังเจ้าพระยาสุรวงศ์ จัดคนละว้าข่าสอุกส่วยดีบุกส่วยฝางเป็น ๔ ผลัด ให้พระศรีสวัสดิควบคุมรับผิดชอบ

มีพระราชหัตถ์ตอบว่า การรักษาถ้าจัดดังนี้เป็นการชอบแล้ว

เจ้าพระยามหินทร์ถวายหนังสือกับคำให้การนายชิตมา ว่ากรมเมืองจับตัวนายชิตส่งไปว่าเป็นคนข้อมือขาว นายชิตให้การว่าพระชลธารมีประทวนตั้งให้เป็นที่ขุนภิบาลชลธี เป็นนายครองเปรมประชากร เห็นว่าหนังสือประทวนจะถือเป็นหลักฐานไม่ได้ จะเป็นช่องให้มูลนายบังคนข้อมือขาวไว้ ครั้นจะตัดสินว่าใช้ไม่ได้ก็จะเป็นล้างหนังสือราชการกรมอื่น ๆ ไป แต่เห็นว่าคนที่มีหนังสือประทวนดังนี้ ยังไม่ได้สักและรับ

หนังสือคุ้มสักแล้วขอตัดสินเป็นข้อมือขาว พระราชหัตถ์ตอบว่าชอบแล้ว ให้ถือเป็นพระราชบัญญัติสืบไป

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ ส่งหนังสือพระองค์เจ้าปฤศฎางค์ ว่าด้วยทำสัญญาสุรากับเบลเยียม เดนมาร์ก สวิเดน นอร์เว แล้วเสร็จ โปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือสรรเสริญไป

เจ้าพระยาสุรวงศ์มีหนังสือนำบอกพระยาพิไชยสงครามว่าด้วยพบกับเชอยุโลเรสิเดนแปรัก และยังไม่ตกลงด้วยที่เขตแดน

วัน ๖ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม พระวุฒิการเฝ้าถวายบัญชีพระ ซึ่งจะได้สวดมนต์ถวายเทศนาการเฉลิมพระชนม์พรรษาฉลองพระชันษา แล้วทูลว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์อาพาธ โปรดให้พระองค์สวัสดิไปเยี่ยม พระยานรรัตน์เฝ้ารับสั่งเรื่องเครื่องแต่งพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนบดินทร์เฝ้าทูลว่ากงสุลเยอรมันจะขอมานั่งชำระความและตัดสินเรื่องกรมหมื่นราชศักดิ์กับอินเยอเนียสัปเยกต์เยอรมันเป็นความกัน อ้างสัญญาข้อ ๙ โปรดให้เอาหนังสือกงสุลเยอรมันไปให้กรมหมื่นเทวะวงศ์ดู กรมหมื่นศิริธัชเฝ้า ทรงเซ็นฎีการาษฎร ๓ ฉบับ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกขุนนาง พระนรินทร์อ่านบอกพระยาตรังกานูว่า วัน ๗ ๙ ค่ำ เวลากลางคืนเกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนในเมือง เพลิงลุกลามมาไหม้บ้านเรือนพระยาตรังกานู ศรีตะวันกรมการ ตึกดินสำหรับเมืองมีดินประมาณ ๓๐๐ หาบ ตึกพ่อค้านายห้างรวมประมาณ ๒๐๐๐ หลังเศษ ศรีตะวัน กรมการ ไพร่บ้าน พลเมืองได้ความทุกข์ทนยา แค้นถึงลาหัสหนังสือรายามุดา ฉบับ ๑ ความเหมือนกัน

รับสั่งถามพระนรินทร์ว่า เจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าอย่างไร กราบทูลว่าได้มีหนังสือส่งเงิน ๒๐๐๐ เหรียญ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้พระราชทานพระยาตรังกานู ศรีตะวันกรมการ ไพร่บ้านพลเมืองออกไปแล้ว รับสั่งว่าให้เตลิคราฟสั่งออกไปถึงนายทวนให้จัดซื้อผ้าห่มนอนแจกราษฎร และให้พระนรินทร์ไปทูลสมเด็จกรมพระว่าธรรมเนียมข้าราชการในกรุงเทพ ฯ ถูกไฟไหม้เคยพระราชทานเงินเสื่อผ้า การคราวนี้ให้ทรงจัดเงินเสื่อผ้าสิ่งของตามควร แต่ให้เป็นชั้นและให้มากสักหน่อย พระราชทานพระยาตรังกานูและกรมการที่มีสัญญาบัตร ศรีตะวันกรมการที่ไม่มีสัญญาบัตรนั้นให้จัดผ้านุ่งผ้าตัดเสื้อออกไป ให้พระยาตรังกานูแจกและให้มีข้าหลวงเชิญท้องตราเอาของออกไปเยี่ยมเสียในเร็ว ๆ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับทรงหนังสือราชการในห้องซิตติงรูม เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์นำเรื่องราวราษฎรมีชื่อ ๙ คน ๔ ฉบับ กล่าวโทษเจ้าภาษีเรือว่ากดขี่ข่มเหง ได้รับความเดือดร้อน

ทรงพระราชหัตถ์สั่งสมเด็จกรมพระให้พระองค์ขจรเป็นตระลาการชำระเจ้าภาษีเรือ แต่อย่าให้เรียกค่าธรรมเนียม เพราะราษฎรเป็นคนจน และให้แล้วโดยเร็วด้วย

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือมาว่า เรือรบอังกฤษเข้ามาเยี่ยมกงสุล กัปตันโรบที่มาจะขอมาเฝ้า โปรดให้นัดไปให้มาเฝ้าวัน ๒ ฯ ๑ ๑๐ ค่ำ

เจ้าพระยามหินทร์ถวายหนังสือ ว่าด้วยนายหริ่งไพร่หลวงส่วยดินประสิวในพระราชวังบวรร้องสมัครเป็นทหารล้อมวัง ยังไม่เคยมี จะโปรดเกล้า ฯ ประการใดจะถือเป็นพระราชบัญญัติ

ห้างบิวลิงกัมปนีถวายเรื่องราว ว่าด้วยกรมหมื่นราชศักดิ์เป็นหนี้ ๓๔๐ ชั่งเศษ

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นราชศักดิ์ว่า ถ้าเขาติดจริงให้ใช้เสีย ถ้าขัดข้องอย่างไรให้กราบทูล

วัน ๗ ๑๔ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนางเป็นวันประชุมปรึกษาราชการ ท่านผู้ที่มาเฝ้าในที่ประชุมวันนี้สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศวรเดช กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์

รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องตัดสินความจีนอั้งยี่ที่เข้ามาในที่ข้าหลวงพัก ณ เมืองนครชัยศรี รับสั่งกับสมเด็จกรมหลวงเรื่องการที่จะรักษาสายโทรเลขทางทวายนั้นคิดดีแล้ว รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์เรื่องจะมีหนังสือส่งเงินไปพระราชทานคนยากเมืองยะวาซึ่งเกิดมหาภัยเดือดร้อนอย่างยิ่ง แล้วทรงเล่าเรื่องไฟไหม้เมืองตรังกานู ซึ่งพระยาตรังกานูบอกเข้ามานั้น แล้วรับสั่งกับสมเด็จกรมพระ เรื่องเลขข้อมือสักเป็นไพร่หลวงวังหน้าร้องสมัครเป็นทหารล้อมวัง เสด็จขึ้นเวลาค่ำ ไม่ได้เสด็จออกอีก

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือหลวงสยามานุเคราะห์ตอบที่ให้หาคนเป็นกงสุลในเมืองมรแมน เห็นว่ามิสเตอร์ตูเอมโลเดิมเป็นผู้เก็บเงินภาษีเมืองมรแมนพอจะเป็นได้

โปรดให้พระองค์สวัสดิตอบว่า การควรไม่ควรต้องเอามิสเตอร์เฟาล์เป็นประมาณ แต่ให้กงสุลเป็นธุระให้มากเหมือนกงสุลที่ปีนังจะดีพวกลาวจะได้ไปอาศัย

สมเด็จกรมพระส่งบอกพระยาศรี ๕ ฉบับ ๆ ๑ ว่าท้าวเพี้ยเมืองพิมูลฟ้องว่า เจ้าขึ้นไปอยู่อุบลข่มเหงราษฎร พระยาศรีถามเจ้าอุบลๆ ว่าหม่อมราชวงศ์โฉมฉินลูกเจ้าสวัสดิ์ในสมเด็จพระเดชา เดินสารมาแล้วเสพสุราคบเพื่อนไล่ให้กลับมาบางกอกจึงหนีไปอยู่กับยาย มีโจทก์ฟ้องพระยาศรีให้หลวงภักดีณรงค์ชำระ แล้วจำส่งลงมากรุงเทพฯ และส่งเงินส่วย ๓ จำนวน ๒๒๖ ชั่ง ๑ บาท จ่ายเงินเดือนทหาร ๒ ชั่ง ๓ ตำลึง ๓ บาท ให้พระจันทวงษาซึ่งเข้ามาพึ่งบารมี ๒ ชั่ง

อีกฉบับ ๑ ว่าพระจันทวงษาเมืองหมองพาครอบครัวหนีฮ่อเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ประมาณครอบครัว ๕๐๐ เศษ อีก ฉบับ ๑ ว่า แต่งกรมการขึ้นไปสืบจับมองยินตลกและได้ถามหลวงอุดมซึ่งมองยินตลกพักให้การว่า เป็นลูกหนี้มองยิน ๆ ได้เอาเมืองแสนเมืองจันมาเร่งเงินที่เรียกลูกหนี้ของหลวงอุดมจริง มองยินเร่งได้ ๗ ชั่ง ๙ ตำลึง ๑ บาทมองยินเอา ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง อีกฉบับ ๑ ว่า เจ้านครจำปาศักดิ์ได้เอาช้างพลายให้ปตงทู ๔ ช้าง แล้วได้ตั้งเป็นนางปตงใหญ่และได้ทราบว่าข่าได้ช้างเนียมไว้ เจ้าจำปาศักดิ์แต่งคนขึ้นไปเอาแล้ว อีก ฉบับ ๑ ว่า พระยานครราชสีมาให้หลวงสวัสดิ์เชิญตราพระราชสีห์ไปชำระผู้ร้ายฆ่าร้อยนันตาเมืองอุบลเอาตัวธำมรงค์ปุยมาถาม ให้การมีหลักฐาน จะเอาต้นซัดก็ไม่ได้ เจ้าพรหมจำหน่ายว่า หนี ตัดสินให้ใช้เบี้ยปลุกตัว

บอกข้าหลวงภักดีณรงค์ความคล้าย ๆ กันกับพระยาศรี

วัน ๑ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าวันนี้เจ้าพนักงานจัดการพระราชกุศลตักบาตรน้ำผึ้งที่พระพุทธรัตนสถาน เชิญเสด็จเจ้านายซึ่งทรงพระผนวชและนิมนต์พระครูถานาเปรียญวัดบวรนิเวศเข้ามารับพระราชทานฉัน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรงประเคนและทรงบาตรน้ำผึ้งแล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในตักบาตรน้ำผึ้ง โปรดให้มีเทศนาเรื่องที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับเภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในฤดูสาทร เพื่อกันเสียซึ่งปักขันทิกาพาธกัณฑ์ ๑

เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพร้อมด้วยสมเด็จ พระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและพระนางเธอ อีกทั้งข้างในเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจไป ประพาสพระราชอุทยานวังสราญรมย์ จนเวลาย่ำค่ำเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

กรมหมื่นราชศักดิ์ถวายหนังสือตอบพระราชหัตถ์ เรื่องเป็นหนี้ห้างบิวลิงกัมปนีเงินยังไม่มีที่จะใช้โดยเร็ว ขอผัดต่อเดือน ๓ จึงจะส่งให้เสร็จ มีพระราชหัตถตอบไปว่าผัดช้านัก เขามาถวายฎีกาดังนี้เป็นการเคารพต่อราชตระกูล ถ้าไม่ทรงเป็นพระธุระแล้วเขาก็คงไปฟ้องทางกงสุลก็คงต้องทรงเร่งดังนี้เหมือนกัน ครั้งนี้ทรงใช้เสียร้อยชั่งใน ๗ วันนี้ให้จงได้ ถ้ายังใช้ไม่เสร็จจะต้องหักเบี้ยหวัดและเงินกลางปี เพราะเป็นการรักษาทางพระราชไมตรี จะทรงสงเคราะห์โดยความรักที่เป็นพี่น้องกันฝ่ายเดียวไม่ได้ การที่รับสั่งมานี้จะว่าอย่างไรต่อไป ให้กราบทูลโดยเร็ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระอีกฉบับ ๑ ตอบเรื่องพระยาศรีมีบอกมา รายครัวนั้นมาอยู่เมืองอุบลดีกว่าเมืองโพนพิสัย เพราะห่างจากเมืองเดิม ถึงจะหนีไปก็คงเหลือบ้าง ควรอนุญาตได้ เรื่องแลกช้างนั้นเขาลงทุนมาก ให้ทุนเขาเสียเห็นจะดี ความนอกนั้นได้ทรงตรวจเรื่องไรที่เกี่ยวข้องกับสัปเยกต์ควรบอกกงสุลก็ให้บอก ความที่ค้างอื่น ๆ พระยาศรีก็จวนมาถึงแล้ว เมื่อมาถึงแล้วจึงค่อยไล่เลียงกันต่อไป

วัน ๒ ฯ ๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องซิตติงรูม พระยานรรัตน์เฝ้าถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยคลังทองไม่มีใคร ขอให้ตั้งหลวงมหัยสวรรย์ มีพระราชหัตถ์สั่งให้สมเด็จกรมพระหาคนเป็นที่หลวงมหัยสวรรย์ นายพุ่มรัตนายัต เฝ้าถวายขวดทองคำสำหรับห้อยนาฬิกา เสด็จออกห้องดรอนิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์กับราชเอดเดอแกมป์นำมิสเตอร์บีเอสฮาเมนกงสุลเนเธอร์แลนด์เข้ามาเฝ้า ทูลขอพระเดชพระคุณที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน ๑๕๐ ชั่ง ไปพระราชทานคนยากซึ่งต้องมหาภยันตรายอย่างยิ่งที่ประเทศบัตตาเวีย ซึ่งเป็นพระราชอาณาเขตของพระเจ้าแผ่นดินเนเธอร์แลนด์ แล้วกราบถวายบังคมลาไป

แล้วเจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำมิสเตอร์นิวแมนต์ผู้ว่าการกงสุลอังกฤษ ๑ กัปตันโฮปนายเรือกันโบตอังกฤษ ๑ เข้ามาเฝ้า ทรงพระราชปฏิสันถารตามควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป

แล้วมิสเตอร์แรมเซเฝ้าถวายหนังสือฉบับ ๑ เสด็จประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการอยู่จนเวลา ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาสระบุรี ว่าหลวงพลจับขุนวิชิตเมืองจตุรัส เมืองบำเหน็จณรงค์ เอากระบือลงมาขาย หลวงพลจะขอดูตั๋วรูปพรรณ ขุนวิชิตผัดไว้ แล้วขุนกันหมื่นวิเศษพวกขุนวิชิตต้อนกระบือหนีไปเสีย จึงส่งตัวขุนวิชิตลงมา พระยาคทาธรมีโทรเลขมาว่า พระยาศรีมาถึงเมืองศรีโสภณ ป่วยเป็นวัณโรคที่ริมทวาร ต้องนอนตะแคงมาบนช้าง ออกจากศรีโสภณวัน ๆ ๑๐ ค่ำ

พระนรินทร์อ่านบอกน้ำฝนต้นข้าวเมืองเพ็ชรบุรี

พระไพรัชอ่านบอกพระสุธรรม จมื่นราชามาตย์กรมการเมืองนครชัยศรี ชำระ จีนฮวด จีนเจีย ผู้ร้ายซึ่งรู้เห็นกับผู้ร้ายปล้นบ้านจีนโพ อำแดงเข็ม เพราะไม่เข้าอั้งยี่ และว่าจีนเหลาเต๋าหัวหน้าหนีฉบับ ๑ ว่าชำระความแพ่งอาชญานครบาลแล้ว ๑๐ เรื่อง บอกพระยาราชพงศารายงานน้ำฝนต้นข้าวฉบับ ๑ บอกพระยาเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรี ส่งเงินสมพัตสรเมืองจันทบุรี ๗ จำนวน ๔๗ ชั่ง ๑๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เมืองขลุง ๒ จำนวน ๑ ชั่ง ๗๒ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง พระยาราชนำพระพรหมบริรักษ์กราบถวายบังคมลาขึ้นไปราชการเมืองนครลำปาง เมืองลองพระราชทานเสื้อเยียรบับ ๑ โต๊ะทอง กาทอง ๑ สำรับนำพระศรีสุนทรเทพปลัดซ้ายเมืองอุทัยพระอุทุมพรเทศานุรักษ์แสนหล่วงเมืองลอง กราบถวายบังคมลาพระราชทานเสื้อผ้าตามควร แล้วรับสั่งให้หาแสนหลวงเมืองลอง พระราชทานบรมราโชวาท แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับห้องชิตติงรูม ทรงหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

มีฎีกากล่าวโทษเจ้าภาษีเรือมาทูลเกล้า ฯ ถวายอีก ๒ ฉบับ มีพระราชหัตถ์ส่งไปถึงสมเด็จกรมพระ ทรงชำระตัดสินเหมือนวานนี้

แรมเซถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยได้ส่งของเครื่องใช้ประกับเสื้อผ้ากรมทหารมหาดเล็กยังไม่ได้ เงินขอพระราชทานเงิน ด้วยเจ้าหนี้เขาทวงให้ใช้เงินนัก โปรดให้เร่งแซงชั้นมาสั่งจ่าย

พระนรินทร์ถวายบัญชีญาติพี่น้องศรีตะวัน กรมการเมืองตรังกานูที่ถูกไฟไหม้รวม ๒๒๗ คน

เรื่องราวจีนพุกอำแดงสัง กล่าวโทษจีนติดกับพวก ๙–๑๐ คน ว่าฉุดเอาหนูลอยหลานอายุ ๑๔ ปีไป จีนพุกได้ไปขอต่อจีนติด ๆ กลับตบตีเอา ได้ทำเรื่องราวยื่นพระยาโชฎึก ๆ ตั้งตระลาการไปเกาะตัวก็ไม่มา ได้ร้องกรมภูธเรศรก็ยังไม่ชำระ

มีพระราชหัตถ์สอบถามไปที่กรมหมื่นภูธเรศร ว่าความเรื่องนี้ขัดข้องอย่างไรจึงไม่ได้ชำระ

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งร่างตอบกงสุลเยอรมันเรื่องมีหนังสือมาด้วยความกรมหมื่นราชศักดิ์ที่กรมขุนบดินทร์นำหนังสือกงสุลเยอรมันมาถวาย

ร่างตอบกงสุลเยอรมัน ว่าด้วยที่จะขอมาชำระความสัปเยกต์เยอรมันฟ้องกรมหมื่นราชศักดิ์พร้อมด้วยตระลาการไทยนั้นไม่มีกฎหมายจะยอมตามขอของสัปเยกต์เยอรมันไม่ได้ และคอเวอนแมนต์สยามจะแสดงความยุติธรรมทุกอย่าง และยินดีที่กงสุลจะมาฟังความด้วย

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ประโปสคนที่จะไดเรกเตอร์เยเนอร์ราลกรมไปรษณีย์และโทรเลข ได้ตริตรองดูเห็นว่า กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นราชศักดิ์ พอมีสติปัญญาทำได้และมีการน้อย พระองค์เกษมศรี พระองค์ทรงแถม ก็มีการน้อย พระองค์ไชยา พระองค์วัฒนา

พระองค์ไชยันต์ ไม่มีราชการแล้วแต่จะโปรด แต่ถ้าตกลงแล้วให้ทราบอัตราเงินเดือนด้วย

หนังสือสมเด็จกรมหลวงอีกฉบับ ๑ ถวายว่า อยากให้กรุงสยามทราบข่าวต่างประเทศที่เกิดในวันนั้นๆ เหมือนทุก ๆ เมืองเรียกว่าไรต์เตอร์เตเลแกรมนั้น ได้ให้ถามออกยังไรต์เตอร์เตเลแกรมกอมปนี ๆ ตอบมาและส่งคำโทรเลขดีพิมพ์เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์สเตรตไตม์เป็นตัวอย่างมา เขาเห็นสมควรที่กรุงสยามจะรับบ้าง แต่ที่มีประโยชน์แก่กรุงสยามถ้าทรงพระกรุณาโปรดแล้ว จะได้ตั้งเอเย่นต์รับและเบิกเงินใช้ ประมาณเดือนละ ๖๐ เหรียญถึง ๗๐ เหรียญ

ริโปตหลวงภักดีณรงค์ฉบับ ๑ ว่าด้วยระยะทางขึ้นไปเมืองอุบลและพบผู้ร้าย

หนังสือหลวงภักดีณรงค์ถวายว่า ด้วยเลขที่โกงนั้นอ้างว่ามีตราออกไปว่าเลขนั้นอยู่ได้ตามไพร่สมัคร เมื่อมีการเมืองนี้ไพร่ก็ว่าสมัครไปเมืองโน้น อีกอย่างหนึ่งคนเที่ยวหลอกเกลี้ยกล่อมว่าจะเก็บน้อยกว่านายเดิม บางทีอยู่เมืองน้อยศน้อยไปอยู่เมืองขอตั้งเป็นเมืองขึ้นถ่ายคนไปมาอยู่เท่านั้น และว่าหม่อนราชวงศ์โฉมฉินขึ้นไปอยู่อุบลทำการข่มเหงราษฎรยังติดตามโจทย์อยู่ ถ้าได้แล้วจะเอาหม่อมราชวงศ์โฉมฉินมาชำระ เรื่องเมืองอุบลนั้น เดิมท้าวเพี้ยกรมการก็อยู่ในอำนาจ ภายหลังเจ้าพรหมละความสุจริตเสีย กดขี่ข่มเหงท้าวเพี้ยราษฎรจึงมัวหมองขึ้น

มีพระราชหัตถึงกรมพระราชวังว่า เจ้าพระยามหินทร์ถวายเรื่องราวนายหรึ่งส่วยดินประสิววังหน้า ขอสมัครเป็นทหารรักษาวังได้ทรงปรึกษา ในที่ประชุมเห็นควรว่า เป็นเลขการเบาสมัครการหนักให้หักตาม

ใจทรงเห็นว่าเป็นคนวังหน้าจะรับสั่งกับวังหน้าเสียก่อน ถ้าเห็นความอย่างไรให้ตอบมา

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระให้จัดโต๊ะกาทองคำพระราชทานพระพรหมบริรักษ์ที่ขอคนนั้นควรพระราชทานได้ และว่านายสินบุตรหลวงภักดีณรงค์นำริโปตมาถวาย และทูลว่าริโปตส่งลงมา ๔ ฉะบับหายไปทรงโปรดให้ทรงสืบดู กับให้หาคนเป็นหลวงมหัยสวรรย์

วัน ๓ ๒ฯ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม มิสเตอร์อาลบาสเตอร์พระยาภาสกรวงศ์เฝ้าถวายร่างสปีชเฉลิมพระชนม์พรรษา พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรสงฆ์วัดราชบพิธ ๓๑ รูป พระสงฆ์ออกมาครองผ้าทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ พระสงฆ์ครองผ้าแล้ว เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการหม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว สวดธัมจักกัปปวัตนสูตรและเติมมงคลสูตรรัตนสูตรเมตตสูตรอย่างเช่นเคยมา เสด็จทรงจุดเทียนที่ตั้งพระสยามเทวาธิราชและที่ตั้งพระมหาพิไชยมงกุฎ และเสด็จประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระสมเด็จกรมหลวงและเจ้านาย พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ทรงจุดเทียนชะนวนพระราชสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เสด็จไปทรงจุดดอกไม้ เสด็จพระราชดำเนินขึ้น

อนึ่งในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารนี้ สมเด็จกรมพระกรมขุนเจริญได้จัดการคล้าย ๆ กันกับที่กรมหมื่นนเรศรได้จัดที่พระที่นั่งไพศาล

ทุก ๆ ปีมา แปลกแต่ตั้งพระแท่นมณฑลขึ้นอีก ในพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระชันษาและพระเต้าต่าง ๆ เหมือนปีกลายนี้ พระที่นั่งอัฐทิศนั้นตั้งครอบพระเกี้ยวและพระขรรค์ต่าง ๆ พระที่นั่งภัทรบิฐนั้นตั้งลุ้งพระมหาพิไชยมงกุฎ โต๊ะ ๒ ข้างตั้งพานทองรองพระแสงต่าง ๆ มีพานรองฉลองพระบาทตั้งหน้าพระที่นั่งภัทรบิฐ พระสยามเทวาธิราชนั้นตั้งอยู่ที่โต๊ะหน้ากระจกใหญ่ด้านตะวันตก การนอกนั้นก็ไม่แปลกประหลาดอะไรกับการทุกปีมา

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงกรมหลวงบดินทร์ ว่าด้วยที่กงสุลเยอรมันจะขอมาชำระความด้วยนั้น โปรดให้กรมท่าตอบ แล้วจะว่าความเมื่อใดให้บอกให้กรมท่านัดกงสุลมาฟังความ

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ที่ส่งหนังสือกงศุลเยอรมัน ๒ ฉบับนั้น ได้ส่งร่างตอบไปแล้วและให้แต่งคนลงไปฟังถามพะยานด้วย

ร่างหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ตอบกงสุลเยอรมันเตือนความมิสเตอร์ราษตแมนนั้น ว่าพยานพระยาสุจริตหาได้อยู่กรุงเทพ ฯ ไม่ จะเรียกมาให้เสร็จทันการไม่ได้ ที่จะถามพยานมิสเตอร์ราษตแมนลูกจ้างเป็นพยานนั้น กฎหมายฝ่ายสยามจะฟังไม่ได้ ต้องรอพยานทั้งสองฝ่ายให้พร้อมกัน และจะขอให้มิสเตอร์ราษตแมนขึ้นไปเมืองเหนือนั้น คอเวอนแมนต์สยามมีความวิตกมาก กลัวจะไปวิวาทกับตองสู่และอื่น แต่ของนั้นจะรับรักษา เมื่อจะถามพยานมิสเตอร์ราษตแมนเมื่อไรให้บอก จะแต่งคนไปฟัง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์เจ้าสวัสดิส่งหนังสือกงสุลเยอรมัน ขอหนังสือเดินทางให้มิสเตอร์ราษตแมนขึ้นไปเมืองตากให้ได้ใน ๒๔ ชั่วโมง

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ตอบที่ส่งหนังสือกงสุลเยอรมันเตือนความมานั้น ให้ตอบไปว่าให้พิจารณาหนังสือฉบับก่อน

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศร ตอบเรื่องจีนพุกกล่าวโทษจีนติดนั้นไม่จริง ตามเรื่องราวเดิมพระยาโชฎึกได้สั่งให้ขุนชำนาญคดีจีนชำระ แล้วจีนพุกมายื่นเรื่องต่อท่านๆได้สอบถามขุนชำนาญคดีจีนได้ความว่า ได้เกาะจีนติดมาว่าความกับอำแดงสังภรรยาจีนพุก แล้วบังคับให้ส่งหนูลอยจีนติดส่งตัวหนูลอย ๆ ร้องไม่ยอมไปว่าไม่ได้เป็นญาติกับจีนพุก อำแดงสัง ๆ กลับอายัดหนูลอยไว้ว่าจะว่าความกับหนูลอย

มีพระราชหัตถ์ถึงพระยามหามนตรีให้สอบถามจีนพุกอำแดงสัง ซึ่งร้องฎีกากล่าวโทษจีนติดว่าฉุดหลานสาวและว่าร้องเรื่องราวที่กรมภูไม่ตกนั้น ได้สอบถามกรมภูได้ความอย่างหนึ่ง ให้สอบถามว่าความจริงอย่างไรให้ได้ความ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ที่ถวายความเห็นเรื่องภาษีอากรนั้น ได้ทรงตริตรองเห็นว่าภาษีผูกขาดกรมกลาโหมในกรุงนอกกรุงนั้น ให้เป็นธุระบังคับให้เจ้าจำนวนทำหางว่าวมีชื่อเจ้าภาษีนายประกันบัญชีเงินยื่นคลัง และกำหนดส่งทุกงวดตามพระราชบัญญัติ ถ้าไม่ส่งจะได้ว่าประมูลกันใหม่ เรื่องส่งเงินภาษีหัวเมืองนั้นโปรดให้เจ้าพนักงานคิดกับแบงก์แล้ว เรื่องอากรสุรานั้นให้มาคิดบัญชีเงินขึ้นขาดเสีย ถึงเดือน ๓ จะได้ให้ว่าประมูลกัน ภาษีฝิ่นนั้นให้คิดทำการให้ได้เงินปีละ ๑๕๐๐ ชั่ง ให้จัดให้เรียบร้อย ภาษีร้อยชักสามนั้นรวมกับภาษีขาออกเถิด

วัน ๔ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ ๓๑ รูป ซึ่งสวดมนต์เมื่อเวลาคืนนี้เข้าไปทรงจุด

เทียนเครื่องนมัสการ เจ้าพระอรุณถวายศีลแล้วถวายพรพระ เสด็จทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้วเสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ๆ แล้วเสด็จทรงประเคนไทยทานสมณบริขารเป็นอเนกอนันต์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาคาถา ถวายพระพรลากลับไป เสด็จประทับตรสกับสมเด็จกรมพระกรมหลวงด้วยเรื่องพระยาศรี พระยานครราชสีมา พระยาหนองคาย พระยาสระบุรี มีบอกนำบอกว่าฮ่อคุมกันยกมาตีเมืองบริคันหนิคม ทรงปรึกษาด้วยจะจัดการเซอร์เวทำแผนที่เขตแดนทางตะวันออก ตกลงจะโปรดให้พระองค์ดิศวรกุมารกับอินเยอเนียขึ้นไปทำการ แล้วจะให้พระยาราชยกขึ้นไปเป็นกองหน้าในเดือน ๑๑ จะโปรดให้สมเด็จกรมพระขึ้นไปในเดือน ๑๒ จะได้จัดการเมืองลาวตะวันออกซึ่งเกิดการยุ่งยิ่งให้ราบคาบและปรามปรามฮ่อซึ่งเป็นโจรเข้ามาเบียบเบียนพระราชอาณาเขตด้วย เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น

ทรงพระกรุณาโปรดให้แจกทานแก่ราษฎรวันนี้ เจ้านายแจกที่โรงมิวเซียม เวลาเย็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จออกทรงแจกคนชราที่มุขบันไดใหญ่ จำนวนที่พระราชทานวันนี้คนละ ๑ สลึง ทรงแจกข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ เจ้านายแจกที่มิวเซียม ๓๒๕๒ รวมเสร็จ ๓๖๕๒

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร เจ้าพนักงานนิมนต์พระอริยมุนี ๑ ฐานาเปรียญวัดราชประดิษฐ์ ๔ รูปเข้านั่งที่ โหรตั้งบัตร ๙ บัตร ตามเทวดาพระเคราะห์ ตั้งขันน้ำมนต์ตามอย่างเช่นเคยมาทุกปี ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามพระสงฆ์ ๕ รูปออกไปครอง ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ พระสงฆ์เข้ามานั่งที่ ทรงนมัสการพระอริยถวายศีลหลวงโลกทีปขุนเทพยากรบูชาเทวดานพเคราะห์เป็นลำดับไป พระสงฆ์

สวดมงคลสูตรรัตนแล้ว โหรบูชาเทดาพระเคราะห์ทีละองค์ พระสงฆ์สวดนวัคหายุศมธรรมสะเดาะเป็นลำดับคั่นกับโหรไป เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระเรื่องการเมืองลาว เวลา ๗ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ เสด็จขึ้นโปรดให้จุดดอกไม้เสีย

หนังสือบอกพระยาศรีสิงหเทพถวายสมเด็จกรมพระว่า พระยาคทาธรมีหนังสือมาว่า เมืองพระตะบองตั้งเก็บภาษีขาเข้าขาออกตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เมืองนครเสียมราฐก็ให้เมืองกลันทรเก็บบ้างไม่สมควรด้วยเป็นเมืองชั้นใน รายเลขเกี่ยวข้องขอให้พระยาศรีจัดการ ได้ตอบไปว่าจะรีบกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ และที่กรุงเทพ ฯ ก็ยังไม่ทราบความเรื่องนี้ และว่าพระยาพนมพินิจบอกมาว่า ภรรยาพระยาประเสริฐสุริวงศ์หนีมาจากเมืองพนมเปิญพาครอบครัวมาอยู่เมืองศรีโสภณมีคนมารับกลับไป ข่าวว่าหลวงมหาดไทยเมืองศรีโสภณส่งไปและเก็บเอาทรัพย์สินและเรือของเขาได้พระยาพนมมีหนังสือถาม หลวงมหาดไทยตอบว่าไม่ได้ส่ง เรือและของนั้นเขาให้ ฯ หนังสือบอกพระยาศรีวางเวรว่ามาถึงเมืองขุขันธ์ ได้พิจารณารูปช้างพังสีปลาดช้าง ๑ ช้างพังจักษุดำเล็บดำ ๑ ได้สั่งให้ปรนปรือไว้ อีกฉบับ ๑ วางเวรว่าเจ้านายเมืองนครจำปาศักดิ์ส่งหนังสือเมืองสพาศ เมืองคำทองใหญ่มาว่า เมืองโพนพิสัยมีหนังสือมาว่า ฮ่อยกทัพมาประมาณ ๕๐๐๐ ตีเมืองงาน เมืองขึ้น เมืองแงอานแตกแล้ว ล่วงมาตีเมืองบริคันหนิคม ราชวงศ์ได้ต้านทานอยู่ฝั่งน้ำหมาง อุปฮาดเมืองประชุมชนาลัยต้านทานฝั่งน้ำจอย พระยาศรีได้มีหนังสือถึงเจ้าจำปาศักดิ์ แต่งคนขึ้นไปสืบราชการและสั่งให้หลวงภักดีณรงค์แต่งคนไปสืบราชการ และให้กำชับเจ้าเมืองลาวตามฝั่งโขงให้ตระเตรียมผู้คนและศัสตราวุธไว้ให้พร้อม

พระยาสระบุรีบอกส่งหนังสือบอกพระพลเมืองนครราชสีมา นำหนังสือบอกเมืองหนองคาย ว่าด้วยฮ่อยกกำลังมาเบียดเบียนเมืองลาว ความคล้ายบอกพระยาศรี

หนังสือพระยาศรีถวายสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยมีตราโปรดให้ขึ้นไปคิดจัดการเมืองลาวนั้น ได้ยกกลับลงมาถึงเมืองศรีโสภณแล้ว ขอกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ เสียก่อน คราวหลังจะขอไป

หนังสือบอกพระยาคทาธรบอกว่า มองซิเออร์คัลดาฝรั่งเศส ผู้ซึ่งจะเป็นผู้ตรวจสายโทรเลขเข้ามาถึงเมืองพระตะบอง

วัน ๕๒๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ เวลาเช้า ๕ โมง เสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป ซึ่งสวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้าไป ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอริยมุนีถวายศีล แล้วทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนที่ต่าง ๆ ดังวันก่อน ๆ ทรงจุดเทียนสังเวยเทวดา ตั้งเครื่องสังเวยหน้าพระที่นั่งภัทรบิฐออกมา พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศดุษฎีสังเวยเทวดา พอพระสงฆ์ฉันแล้วทรงประเคนบริขารพระสงฆ์เป็นเอนกทานบริจาค พระสงฆ์ถวายอนุโมทนากถา แล้วถวายพระพรลาไป ทรงร่างสปีชซึ่งจะทรงในพรุ่งนี้กับสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นพิชิตจนเวลาบ่าย ๒ โมง

เวลาเย็นโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จออกทรงแจกเงินคนชราที่มุขบันไดใหญ่ เจ้านาย พระเจ้าน้องยาเธอแจกที่โรงมิวเซียม จำนวนพระราชทานวันนี้เท่ากับวานนทุกแห่ง เวลาทุ่มเศษเสด็จออกทางท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ประทับที่พระทวาร พระครูปลัด รองปลัดผู้ช่วยฝ่ายคณะญวนและขุนนางเจ้าภาษี และญวนนายกอง

ปลัดกองอาษาขึ้นใหญ่เฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายกิมฮวยอั้งติ๋ว เทียนจีนธูปเทียนดอกไม้ตามอย่างเช่นเคยมาแล้ว เสด็จทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปประทับในพระอุโบสถทรงประเคนผ้าไตรพระสงฆ์ราชาคณะ ๑ เปรียญ ๔ พระสงฆ์ออกไปครองผ้า ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูป และเชิงเทียนบูชานพเคราะห์ พระสงฆ์สวดมนต์โหรบูชานพเคราะห์อย่างเช่นเคย ทรงจุดเทียนแล้วเสด็จกลับพระ (บรมมหาราชวัง) ที่นั่งขึ้นไปประทับในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระเข้าไป กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะฐานาเปรียญคณะธรรมยุตติกานิกาย ๖๐ รูปเข้าไปนั่งที่ เสด็จประทับตรัสกับกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณครู่หนึ่ง แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามแก่พระสงฆ์ ๆ ออกไปครองผ้า แล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วพระสงฆ์สวดมหาสมัยสูตรและเติมสัตตปริต เสด็จทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระและเจ้านายแล้วกรมพระราชวังมาเฝ้ารับสั่งอยู่จนสวดมนต์จบ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ จุดโคมตามประทีปในพระบรมมหาราชวังและวังพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนตึกแพข้าราชการราษฎรลูกค้าวานิชต่างประเทศ ดูสว่างไสวไปทุกแห่ง

ใบบอกพระยาศรีว่าด้วยพระยาสุรินทรมีหนังสือมาว่า มีผู้ร้ายปล้นหลวงภักดีณรงค์กลางทาง และเรื่องเจ้าเมืองท้าวเพี้ยเมืองพยัฆภูมิ มีหนังสือหลวงภักดีเรืองเดชนายกองนอก ขึ้นพระยาสุรินทรว่าคนเมืองสุรินทร์เป็นหนี้อยู่ หลวงภักดีเรืองเดชรับใช้ ภายหลังเจ้าเมืองพยัคฆภูมิคุมพวกมาล้อมบ้านและทุบตี จับตัวหลวงภักดีเรืองเดชไปกับพวกอีกหลายคน ได้มี

หนังสือให้หลวงภักดีณรงค์ชำระฯ อีกฉบับ ๑ ว่าพระยาคทาธรมีหนังสือมาว่า จับผู้ร้ายพวกที่หลวงภักดีณรงค์จับไปได้แต่ก่อนนั้นอีก ๒ คน ได้มีหนังสือให้พระยาคทาธรส่งคำให้การไปให้หลวงภักดีณรงค์สอบถามคนที่จับไว้ได้นั้นฯ อีก ฉบับ ๑ ส่งสัญญาที่พระอภัยพิทักษ์ ขุนวิทยาไปทำที่ไซ่ง่อนเข้ามาฯ อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยรับตราที่จะโปรดให้ขึ้นไปจัดการเมืองลาวนั้นขอกลับเข้ามาเสียคราวหนึ่งก่อน อีกฉบับ ๑ ตอบที่ได้รับหีบศิลาหน้าเพลิงของไทยธรรมปลงศพหลวงธรเนนทร์ได้ส่งขึ้นไปเมืองอุบล

หนังสือหลวงอนุชิตพิทักษ์ว่า พระยาณรงค์เรืองฤทธิ แจ้งความด้วยเรื่องแตกร้าวมัวหมองกับพระอภัยพิทักษ์ ๆ นั้นเป็นคนไปมาและมีหนังสือไปมากับเมืองพนมเป็ญเสมอ

ความเห็นเจ้าพระยาสุรวงศ์เรื่องความจับฝิ่นเมืองฉะเชิงเทรา ควรให้ชำระในกรมพระนครบาล

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือนิวแมนมีมาว่า คอเวอนแมนต์ที่ลังกาส่งสมุดมหาวงศ์ภาษาบาลีมาให้คอเวอนแมนต์สยาม ๒ เล่ม โปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบขอบใจ

ดมลุยอิศสังฆราชและบาทหลวงถวายพระพรไชยมงคลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา มีพระราชหัตถ์ตอบไปตามเคย

วัน ๖ฯ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ เวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ ๖๐ รูปซึ่งสวดมนต์เวลาวานนี้เข้าไป ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ ดังเช่นเคยนมัสการ แล้วทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ ดังเช่นเคย และทรงจุดเทียนเครื่อง

สังเวยเทวดา พระยาศรีสุนทรอ่านดุษฎีสังเวย พระสงฆ์ถวายพรพระแล้ว เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ฉันแล้วทรงประเคนบริขารภัณฑ์พอสมควร เสด็จขึ้นข้างใน เสด็จลงไปที่ชาลาซึ่งตั้งพระแท่นสรงทรงผลัดพระภูษา และทรงสพักโขมพัสตร์เสด็จเข้าสู่ที่สรงพระมุรธาภิเษก ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ตามโบราณจารีตอย่างเช่นเคยทุกปี ครั้นเสร็จแล้วเสด็จขึ้นมาบนพระที่นั่ง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนากถา เสร็จแล้วถวายพระพรลาไป

เวลาเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน จึงกรมหลวงวรศักดาพิศาลถวายพระพรไชยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ถวายพระพรไชยมงคลแทนข้าทูลละอองธุลีพระบาท เยเนราล ยอนเอฮอลเดอแมน ราชทูตอเมริกันถวายพระพรไชยมงคลแทนกงสุลต่างประเทศ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชตอบ เสร็จแล้วเสด็จขึ้น

เสด็จออกห้องซิตติงรูม พระราชทานผ้าสำรับ ๑ เงิน ๑๐ ตำลึงแก่ข้าราชการซึ่งมีอายุมากฝ่ายหน้า ๑๖ แล้วจะได้พระราชทานฝ่ายในอีก ๑๕ มิสเตอร์อาลบาสเตอร์ มิสเตอร์เฟ หมอเกาวัน เฝ้าถวายของและถวายพระพร แล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรงจุดเทียนที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสงฆ์ราชาคณะ เปรียญ ๕ รูป สวดทวาทสปริต โหรบูชาเทวดาพระเคราะห์ด้วย

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกที่ห้องเสวย โปรดเกล้า ฯ ให้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ราชเอดเดอแกมป์เชิญมาประชุมเสวยในวันนี้เข้าไปนั่งโต๊ะมีแจ้งพระนามและที่ประทับดังแบบนี้

(ไม่ได้มา) หม่อมเจ้าอลังการ	หม่อมเจ้าฉาย
หม่อมเจ้านิล	พระองค์ประดิษฐาวรการ
กรมหมื่นนฤบาล	กรมหมื่นบริรักษ์
พระองค์จรูญ	พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
พระองค์เจ้าจิตรเจริญ	พระองค์สวัสดิประวัติ
กรมหมื่นเทวะวงศ์	พระองค์เจ้าชุมพล
พระองค์เจ้าทองแถม	พระองค์เจ้าเกษมศรี
กรมขุนเจริญผล	กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์
กรมขุนภูวนัย	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช
กรมหลวงวรศักดา	สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ์
กรมพระราชวังบวร	ที่ประทับ
สมเด็จกรมพระ	สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์
กรมขุนบดินทร	กรมหมื่นพิชิต
กรมหมื่นภูธเรศร	กรมหมื่นประจักษ์
กรมหมื่นศิริธัช	กรมหมื่นราชศักดิ์ (ไม่ได้มา)
พระองค์ไชยา	พระองค์เจ้าจันทรทัต
พระองค์เจ้าสุธารส	พระองค์ไชยันต
กรมหมื่นสถิตย์	กรมหมื่นพิศาล
พระองค์นันทวัน	พระองค์โตเล็ก
พระองค์ขจร	พระองค์สาย (ไม่ได้มา)
หม่อมเจ้าบงกช	หม่อมเจ้าขาว

เมื่อเสวยถึงลูกไม้ แล้วลุกขึ้นพร้อมกัน กรมพระราชวังจึงถวายไชยมงคล แล้วพิณพาทย์และแตรทำเพลงสรรเสริญพระบารมี แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชพระราชทานพรตอบพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วแตรและพิณพาทย์ก็ทำเพลงประโคมพร้อมกัน ครู่หนึ่งก็เลิกโต๊ะ

เวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จลงเรือพระที่นั่งกลไฟ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระราชเทวีและข้างใน ล่องเรือพระที่นั่งลงไปทอดพระเนตรโคมไฟซึ่งข้าราชการและคนต่างประเทศราษฎรแต่งตั้งจุดตามลำน้ำ เสด็จล่องลงไปถึงหน้าวัดบางขวาง แล้วกลับขึ้นมาประทับหน้าบ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์เสด็จขึ้นไปบนบ้าน ด้วยวันนี้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและกงสุลต่างประเทศ พ่อค้า นายห้างประชุมเต้นรำตามเช่นเคยมีทุกปี แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จออกไปทอดพระเนตรซุ้มดอกไม้ไฟ แล้วเสด็จขึ้น

วันนี้ทหารบกและเรือรบทุกลำยิงสลุต ๓ เวลาตามอย่างเช่นเคยมีมาทุกปี

วัน ๗ ๖ ๑๐ ค่ำปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ เวลาเช้าวันนี้ไม่มีการอะไร เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งนิพัทธพงศ์ถาวรวิจิตร โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไป พระพิมลธรรมถวายเทศนามงคลสูตรกัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จทรงประเคนผ้าไตรแพรเครื่องบริขารกับกัปปิยมูลราคา ๑๐ ตำลึง แล้วสมเด็จพระวันรัตถวายเทศนารัตนสูตรกัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จทรงประเคนผ้าไตรแพรเครื่องบริขารกัปปิยมูลราคา ๑๐ ตำลึงเหมือนกัน แล้วเสด็จขึ้น

เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพระราชทานเงินคนชรา ๒๐๐ คน พระราชทานข้างใน ๒๐๐ คน โปรดให้เจ้านายแจกที่โรงมิวเซียม ๓๒๕๓ คน รวม ๓ วัน คนชราพิการรับพระราชทานเงินแจก ๑๐๙๕๗ คน

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงประเคนผ้าไตรย่ามพระราชาคณะ ๓๐ รูป แล้วทรงจุดเทียนที่ต่าง ๆ พระสงฆ์ครองผ้า เสร็จแล้วทรงนมัสการหม่อมเจ้าพุทธุปบาทถวายศีล แล้วสวดธัมมจักกัปปวัตนสูตรเติมมงคลสูตร และอื่น ๆ ตามธรรมเนียม เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ เมื่อสวดมนต์นั้นประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระเรื่องการเมืองลาว เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น อนึ่งที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้นโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จไปทรงจุดเทียน พระสงฆ์ ๕ รูปสวดมนต์โหรบูชาพระเคราะห์เหมือนทุกวัน

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิว่า ราชทูตออสเตรียเข้ามาถึงได้ให้รับไปอยู่ที่ตึกสำหรับราชทูตแล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ราชเอดเดอแกมป์ลงไปเยี่ยมเยียน

มีพระราชหัตถ์ถึงพระองค์สายให้ตระเตรียมศัสตราวุธจะยกทัพหน้าในเดือน ๑๑ สมเด็จกรมพระจะเสด็จเป็นทัพหลวงในเดือน ๑๒ ให้ไปเฝ้าสมเด็จกรมพระเสีย

วัน ๑ ๗/๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลา ๕ โมงเช้าเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ เจ้าพระพุทธุปบาทปิลันทน์ถวายศีลแล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงประเคนบริขารพอสมควร พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอติเรกพระพรลากลับ เสด็จขึ้น เวลาบ่ายพราหมณ์เวียนเทียนสมโภชพระที่นั่งด้วย

เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือว่าด้วยจะต้องพระราชประสงค์จำนวนปืน ได้ให้ตรวจแล้วส่งบัญชีปืนมาถวายเป็นจำนวนปืนทองปากบาง ๑๙ เปรียม ๑๐๒ หามแล่น ๖๑๗ รวม ๗๓๘ เรือบรรทุกลูกและดิน ๔๐ ลำ กระสุนปืนมีมากกับส่งท้องตราถึงเมืองตรังกานู ด้วยพระราชทานเสื้อผ้าแก่เจ้าเมืองศรีตะวัน กรมการที่ถูกไฟไหม้ว่าให้พระยาราชวังสรรเป็นข้าหลวงออกไปกับส่งร่างตราบังคับจัดการรักษาสายโทรเลข และเสาทางเขตแดนกาญจนบุรี

มีพระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าปืนที่มีพอใช้นั้น ดีแล้ว แต่เรือนั้นนานแล้วจะต้องซ่อมแซม ขอให้คิดจัดให้แล้วเสร็จในเดือน ๑๑ ข้างแรม เดือน ๑๒ ข้างขึ้นให้ได้ ร่างตรา ๒ ฉบับนั้นดีแล้วให้มีไปเถิด ราชการเมืองลาวครั้งนี้ ยังไม่ได้ทรงปรึกษาให้มาเฝ้าจะทรงปรึกษาราชการสักวันหนึ่ง

กรมพระราชวังมีหนังสือตอบพระราชหัตถ์มา ว่าด้วยนายหริ่งสมัครเป็นทหารรักษาวังนั้นยอมถวาย การต่อไปภายหน้าถ้าสมัครอีกก็จะถวาย ถ้ามากนักต้องขอรับพระราชทานบ้าง ด้วยเป็นผลประโยชน์ได้อาศัยเป็นกำลังอยู่

มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่า การซึ่งไพร่สมไพร่ส่วยสมัครเป็นไพร่หลวงเคยมีแบบมาเมื่อมีขึ้นก็ตัดสินตามกฎหมาย แต่ทรงเห็นว่าการอย่างนี้ไม่มีมากและบ่อยนัก ครั้งนี้ได้ทรงสั่งสัสดีให้ยกนายหริ่งเป็นทหารรักษาวังตามสมัคร

วัน ๒ฯ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๘

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งนิพัทธพงศ์ฐาวรวิจิตรห้องทรงธรรม เจ้าพนักงานนิมนต์พระเทศน์เข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ

กรมหมื่นนวชิรญาณถวายศีลแล้ว ถวายเทศนาเมตตสูตรกัณฑ์ ๑ จบแล้ว เสด็จทรงประเคนไตรและบริขารต่าง ๆ กับปี่ยมูลราคา ๑๐ ตำลึงแล้ว พระธรรมวโรดมถวายเทศนาเทวตาอุทิสนกถากัณฑ์ ๑ จบ แล้วเสด็จทรงประเคนผ้าไตรแพรบริขารต่าง ๆ กับปี่ยมูลราคา ๑๐ ตำลึง แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนามงคลวิเศษกัณฑ์ ๑ เสด็จทรงประเคนผ้าไตรแพรบริขารต่าง ๆ กับปี่ยมูลราคา ๑๐ ตำลึง พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับไป เสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างใน วันนี้ไม่มีราชการอะไรอีก

ใบบอกพระยาปราจีน ว่าเจ้าเมฆินมีหนังสือรับรับสั่งกรมหมื่นราชศักดิ์ไปว่า จะโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองตั้งแต่คลองกบแจ จนถึงบางแตน แต่บางแตนถึงบางเขน ให้เตรียมเสาไว้สำหรับบั๋กกรุย และจัดที่พักไว้ ครั้นจะทำตามหนังสือเมฆินท์ก็ยังหามีตราพระราชสีห์ไปไม่ ครั้นจะไม่ทำก็กลัวผิดฯ อีกฉบับ ๑ ว่าภรรยามิสแย้มมาแจ้งความว่ามิสแย้มขี่เรือพายม้ามาถึงปากคลองสารภี เรือล่มมิสแย้มจมหายไป สอบถามคนที่ไปด้วยได้ความว่ามิสแย้มเมาสุรานอนไปในเรือ มิสแย้มพลิกตัวเรือล่มจมน้ำหายไป ต่อไปอีกหลายวันมีผู้พบศพมิสแย้มลอยน้ำ ชันสูตรดูไม่มีบาดแผลสิ่งใด เอาศพฝังไว้

กรมหมื่นประจักษ์ถวายหนังสือว่า นายชิตที่พระชลธารตั้งเป็นนายคลองซึ่งเป็นคนข้อมือขาว โปรดให้สักเป็นไพร่หลวงนั้นสมัครเป็นทหารรักษาวังได้บอกไปยังเจ้าพระยามหินทร์ ๆ ให้ขุนอมรินทรศักดิ์ จะเรียกค่าธรรมเนียม ๒๐ บาท นายชิตก็ไม่มีให้ ภายหลังนายชิตลอยชายเข้าประตูวัง นายประตูจับไว้

ฉบับเล็ก ว่าด้วยสัสดีรับสินบนปล่อยคนข้อมือขาว นายชิตคนนี้ได้ให้ไปล่อเอาตัวมา ถ้านิ่งเสียคงเลยเป็นคนลอยอยู่

วัน ๓ ๙ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกห้องครอนิงรูม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่าราชเอคเคอแกมป์นำ กอนซีซาลุศกีผู้ได้รับตราตั้งเป็นแอนวอยเอกษตราออดินารีแลมินิศเตอเปลนิโปเตอฉารีของกรุงออสเตรีย ฮังการีสำหรับกรุงสยามนาย ๑ มิสเตอร์ เย.เย. ริชแมนกงสุลออสเตรียนาย ๑ เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นครั้งแรก ทรงพระราชปฏิสันถารตามควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป

เสด็จในห้องซิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้ารับสั่งด้วย เรื่องการที่จะโปรดให้สมเด็จกรมพระเสด็จขึ้นไปจัดการเมืองลาว และจัดการปราบปรามฮ่อ ซึ่งเป็นโจรเข้ามาเบียดเบียนพระราชอาณาเขต และรับสั่งเรื่องอากรสุรา ภาษีฝิ่น ภาษีผูกขาดในกรุง นอกกรุง กรมพระกลาโหม แล้วพระนายไวยเฝ้าทูลเรื่องเครื่องแต่งตัวทหาร เสด็จมาประทับที่พระทวารรับสั่งหมอเกาวันด้วยพระโรค รับสั่งกับพระยามนตรีเรื่องคนช่างสดึง กรมหมื่นประจักษ์ถวายเรื่องราวราษฎรกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือ เสด็จขึ้น เวลาค่ำโปรดให้พระองค์สวัสดิเข้าไปเขียนหนังสือข้างใน

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นราชศักดิ์ ว่าด้วยทูลไว้ว่าจะใช้เงินห้างบิวลิง ในวัน ๑ ๗ฯ ๑๐ ค่ำ ๑๐๐ ชั่ง ได้โปรดให้กรมหมื่นเทวะวงศ์นัดไป ถึงกำหนดแล้วก็ไม่ใช้เขา ๆ มีหนังสือมาว่า เขาไม่ได้รับเงินเขาสงสัยว่าคิดจะไม่ใช้เขา ๆ จะขอให้ใช้ทีเดียวให้หมด ซึ่งทำทั้งให้เสียพระเกียรติยศ การเป็นอย่างนี้จะต้องแก้ ๒ อย่าง ๆ หนึ่งเอามาขังเร่งเงินให้เขา อย่างที่ ๒ เอาเงินคลังใช้แทนจะเก็บเบี้ยหวัดเงินกลางปีหักใช้ แต่ไม่อยากจะทรงทำอย่างที่ ๑ เพราะทรงพระเมตตาเห็นว่าจะเสียชื่อ ตกลงจะทรงอย่างที่ ๒ จะว่า

อย่างไร ถ้าจะใช้ได้ให้ใช้ใน ๓ วัน ถ้าใช้ไม่ได้ให้ทูลจะทรงใช้ก่อน ถ้ามีเงินให้มาใช้คลังจะว่าอย่างไรให้ตอบในวันนี้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระว่าส่งเรื่องราวราษฎรร้องกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือให้ชำระนั้น การจะชำระแล้วหรือยังก็ไม่ทราบ บัดนี้ส่งออกมาอีก ๕ ฉบับ ขอให้ทราบว่ามีผู้สงสัยว่า มีผู้ถือหางโจทย์ จำเลย บัดนี้ความค้างช้าสะสมขึ้นทุกที ตระลาการจะมีความเสียไปให้ทรงตริตรองเสีย และส่งเรื่องราวกล่าวโทษนายอากรค่าน้ำไปฉบับ ๑ ให้ทรงชำระ

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จว่าด้วยพระยาพิไชยส่งศุภอักษรเมืองน่าน ว่าด้วยเรื่องมองคุณะหาว่า ทำสัญญาให้มองคุณะทำบ่าไม้นั้นว่า ไม่ได้สัญญาเรื่องนี้ต้องสืบสัญญาที่มองคุณะอ้าง แต่ที่มองคุณะให้ห้ามไม้ที่ผู้อื่นตัดนั้นไม่ควร เพราะมีผู้อนุญาตให้ฟ้องผู้อนุญาต และเงินค่าช้างที่เจ้าน่านว่ามองคุณะซื้อไม่ได้ให้เงินนั้น ควรฟ้องเจ้าน่านด้วย และเรื่องพระยาปราจีนบอกว่ามิสแย้มตกน้ำตายให้บอกนิวแมนต์เสีย เรื่องเจ้าเมฆินท์นั้นให้ต่อว่ากรมหมื่นราชศักดิ์ เพราะให้เจ้าเล็กนายน้อยบังคับเจ้าเมืองกรมการไม่ขอตรามหาดไทย

หนังสือหม่อมเจ้าอุไทยขอพระราชทานที่บ้านนายอิ่มไชยบูรณ ทรงเซ็นให้กรมหมื่นภูธเรศรกับพระสุริยภักดี และเจ้าพนักงานที่ได้รับไว้ตรวจดูจะพระราชทานจะขัดขวางอย่างไรบ้าง

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศรนำหนังสือพระยาโชฎึกว่า จีนเถ้าแก่จะขอแห่เจ้าเข้ามาในเมือง รับเจ้าที่ศาลริมวัดมหรรณ์ออกไปสมโภช ๕ วันจะกลับเข้ามาจะขอจุดพลุเหล็กด้วย โปรดให้อนุญาตและจัดการให้เรียบร้อยอย่าให้มีเหตุ

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ทูลลาไปเมืองเพชรบุรี การโทรเลขไปรษณีย์จะหาผู้เป็นเอดดิงมินิสเตอไปคราวหนึ่งโปรดอนุญาต

หนังสือพระองค์จิตรว่า นายจ้อยทหารมหาดเล็กลักบื่นสมัยเดอออกไป ถามรับว่าจะเอาไปจำนำถ่ายเสื้อเต็มยศ ซึ่งตัวจำนำไว้ ทรงเซ็นให้เฟี้ยน ๖๐ จำไว้ใช้ ๓ ปี

วัน ๓ ๑๐ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องซิดิงรูม ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหมื่นเสน่ห์ราชา กรมแตร และพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิง และของไทยธรรมขึ้นไปพระราชทานเพลิงศพพระรัตนโกษา เมืองสุวรรณภูมิ์ แล้วพระยารัตนโกษาเฝ้าถวายเรื่องราวหลวงสวามิภักดิ์ภูวนารถผู้เป็นนายประกัน จีนซำเหลาผู้รับอากรหวยเดิมซึ่งเชือดคอตาย ขอทำอากรหวยต่อไปให้หลวงนาวาเกนิกรเป็นประกันทรงเซ็น โปรดให้ทำต่อไป พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วพระยาศรีสุนทรเฝ้าถวายสัญญาบัตรในกรุง ๓ หัวเมือง ๒ ใบวิสุงคามสีมา ๒ ทรงเซ็นพระราชหัตถ์ พระยามหามนตรีถวายคำสอบถามเรื่องความ จีนพุกอำแดงสังกล่าวโทษจีนดิดและคำลูกขุนปรึกษาโทษพระยาราชเสนา ที่ไม่บอกเรื่องวิวาทกับเจ้านายเมืองเชียงใหม่นั้นปรับทวีคูณนา ๑๐๐๐ เป็นเงิน ๑ ชั่ง ๙ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึง ๑๒๕๐ ไพ พระยานรรัตนถวายหนังสือฉบับ ๑

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพกลับมาจากราชการเข้ามาเฝ้า ทรงพระปราศรัยสรรเสริญความดีที่ไปทำการสมพระราชประสงค์ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการชอบการดีอย่างดีแล้ว

พระศรีเสนาอ่านบอกกรุงเก่า ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าจ่ายเลขกองโคและจัดซื้อเสาทำการโทรเลขแต่บางปะอินขึ้นไปตามฝั่งข้ามที่หน้าวัดมณฑปไปวังจันทรเกษม ทาง ๑๔๔ เส้น สิ้นเสา ๒๒๒ เสร็จการแล้ว ได้เปิดโทรเลขใช้แล้วฉบับ ๑ ได้ทำบุญให้ทานจุดไฟสมโภชในการเฉลิมพระชนม์พรรษาที่พระที่นั่งวโรภาศพิมานพระราชวังบางปะอินขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

พระนรินทร์อ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ ๒ ฉบับ ว่าด้วยส่งเงินปี้จีน ปีมะเมียจัตวาศก เมืองนครศรีธรรมราชคราว ๒ ได้จีน ๖๙๙ เงินค่าแรง ๓๕ ชั่ง ฉบับ ๑ ส่งส่วยขี้ผึ้ง ๗ หาบเข้ามาบอกพระยาชุมพรส่งเงินปี้จีน ปีมะเมียจัตวาศก จีนคงเมือง ๒๘๙ จีนจร ๕๐ เงินค่าแรง ๑๖ ชั่ง ๑๙ ตำลึงแล้ว

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายประจนเป็นหลวงบริหารชวกิจ ขุนวิทยาเป็นขุนมหาสิทธิโวหาร นายชำนิเป็นขุนพิพิธอักษรพรรณ อุปฮาดเป็นพระพนมนครานุรักษ์เจ้าเมืองนครพนม ท้าวสีหราชเป็นราชวงศ์เมืองนครพนม แล้วโปรดให้พระยาศรีสุนทรเขียนสัญญาบัตรพระยาศรีเป็นพระยามหาอมาตย์ หลวงเสนีพิทักษ์เป็นพระยาศรีสิงหเทพ เสด็จขึ้นประทับในออฟพิศ แล้วเสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

หนังสือพระนายไวยว่าด้วยจะโปรดให้ทหารไปทัพ ๕๐๐ นั้น ได้ฝึกหัดไปเป็นกำหนดบั๊ตโยน ๑ คือ ๔ กอมปนีทั้งออฟพิศเซอและทหารเลวรวม ๗๓๘ เกินกว่าพระราชประสงค์ไป ครั้นจะไปน้อยก็จะทำการไม่ได้เต็มหน้าที่ ขอไปครบบั๊ตโยน ๑ ขอให้มิสฟรานโดรับยศเมเยอกำกับไป

ขอให้มีออฟฟิศเซอใหญ่ไปคนหนึ่ง ตัวและพระนายศรี หลวงนายฤทธิ์ หลวงทวยทหาร จ่ายวดเต็มใจไปทั้งนั้นและจะขอสั่งรองเท้าจะทำเต็มให้ทันการคราวนี้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าเจ้าพระยาสุรวงศ์มาเฝ้าทรงปรึกษาเรื่องเมืองลาวว่าการที่จะให้พระยาราชเป็นกองทัพ และสมเด็จจะเสด็จนั้นเห็นดีด้วย แต่ว่าอยู่คำหนึ่งว่าฮ่อครั้งนี้เห็นจะไม่ต้องถึงทัพหลวง เกณฑ์ทัพประมาณเป็นทัพใหญ่ถึง ๕๐๐๐ คนนั้นลำบากมาก ถ้าการไม่ถึงการที่ควรจะเกณฑ์มากก็อย่าให้ลำบากเลย ขอให้แม่ทัพประมาณอย่าให้ต้องเกณฑ์ไปลำบาก การนี้ทรงเห็นว่าเป็นการลำบากแก่ไพร่จริง ๆ จะเกณฑ์เอาเข้ารบก็ไม่ใคร่จะเป็นในการอาวุธ จะเอาทหารไปให้มากก็ไม่มีตัวพอจำต้องทำดังแบบเก่าแต่ให้ผ่อนผันให้ควรการ และว่าพระนายไวยจะขอให้ทหารไป ๗๓๘ คนคือ ๔ กอมปนี เห็นว่าเป็นดีกว่าไพร่ตามธรรมเนียม กองพระยาราชควรจะมีนายทหารมาก กองหลวงมีพอรักษาการจะแบ่งกันอย่างไรให้หาฤๅกับพระนายไวย นายทหารจะให้จ่ายวดไปยังบังคับการ มีฝรั่งเป็นเมเยอไป ถ้ากองพระยาราชมีทหารมากจะได้ลดคนเกณฑ์ลง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ ส่งหนังสือกรมหมื่นประจักษ์เรื่องนายชิตที่สมัครเป็นทหารรักษาวังขุนอมรินทร์จะเอาค่าธรรมเนียมนั้นสงสัยว่า คนสักไพร่หลวงต้องเสียค่าธรรมเนียมอันใด คนที่ไม่ได้เสียค่าธรรมเนียมเสียแต่ค่าประกันแล้วปล่อยตัวไปดังนี้ จะมิสูญไปโดยมากหรือธรรมเนียมกรมสัสดีอย่างไรให้ตอบมา

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่าด้วยการห่อบั้สตันเมื่อก่อนเคยพวกอาษาจามมาช่วย ครั้งนี้พระยาราชวังสรรจะไม่อยู่ให้จัด เจ้ากรมปลัดกรมอาษาจามคุมคนมาช่วยพระองค์สายทำการพอควร

เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือนำหนังสือบอกเมืองไทรบุรี ส่งหนังสือมีไปมาเรื่องที่เขตแดนเมืองไทรบุรีติดต่อกับเมืองปีรัก ๑๕ ฉบับกับส่งแผนที่มาด้วย

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่าด้วยกงสุลฝรั่งเศสขึ้นมาพูด ด้วยราคาค่าบอกคำโทรเลขกงสุล ขอให้เรียกคำละ ๑๐ อัฐไปพลางก่อน กว่าสัญญาคอนเวนชั่นจะตกลง จะโปรดเกล้าฯประการใด ขอทราบกระแสพระราชดำริ

วัน ๕ ฯ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕ วันนี้เป็นวันเคาน์ซีซาลุศกี แอนวอยเอกษตราออดินารีมินิศเตอเปลนิโปเตนฉารี หรือ ราชทูตของกรุงออสเตรียจะได้เข้ามาเฝ้าถวายพระราชสาส์นตราตั้ง เป็นการเต็มยศใหญ่ ข้าราชการสรวมเสื้อครุย มีพระยาช้างพระยาม้ายืนประจำ มีกลองชนะเงินกลองทองกลองแดง ๔๐ คู่ ทหารปืนกาดออฟออเนอ ๒๐๐ แตรวง ๑ สลุต ๑๗ นัด ตามอย่างเช่นเคยรับราชทูตเป็นการใหญ่ทุกๆคราวมา เวลาบ่าย ๔ โมง เคาน์ซีซาลุศกีมาด้วย รถหลวงถึงหน้าพระที่นั่งสุทไธยศวรรย์ทหารปืนใหญ่สลุตรับ แล้วมาจอดรถเดินเข้ามาทางประตูพิมานไชยศรี ทหารแตรเป่าแตรคำนับ แล้วขึ้นมาพักบนดรอนิงรูม

เวลา ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราช

การผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชนะมะโหระทึกกลองแตรทหารพร้อมกัน แล้วพนักงานกรมวัง กรมท่านำเคาน์ซีซาลุศกีราชทูตนาย ๑ มิสเตอร์ เย.เย. ริชแมน กงสุลออสเตรีย ๑ กับคนที่มาด้วยกับราชทูต ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระไพรัชทูลเบิกแล้ว เคาน์ซีซาลุศกีอ่านคำแอดเดรส แล้วเข้าไปถวายพระราชสาส์นตราตั้ง ทรงสปีชตอบจบแล้วพระราชทานแก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ นัด เสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิเข้าไปเขียนหนังสือข้างใน ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เสด็จออกแขกวันนี้ ทรงฉลองพระองค์เต็มยศทหารหน้า ทรงพระตราเซนสติฟพีน ของกรุงออสเตรียถวายมา

มีพระราชหัตถ์ถึงพระนายไวย เรื่องที่ถวายหนังสือว่าด้วยจัดทหารไปทัพนั้นถูกต้องแล้วให้ไปตามที่คิด แต่จะแบ่งไปกองใดเท่าใดให้ทูลปรึกษาสมเด็จกรมพระ ผู้ที่จะขึ้นไปกำกับนั้นให้จ่ายวดขึ้นไปกำกับและจะให้ปรันโดเมเยอดีแล้ว และบางทีในแล้งนี้จะต้องใช้ทหารอีกกองหนึ่งให้คิดฝึกหัดตระเตรียมไว้ เรียกเมื่อใดให้ได้แต่ยังไม่แน่ ถ้าการจริงแล้วต้องใช้ทหารและอาวุธดีกว่าที่จัดแล้ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระเรื่องมิสเตอร์ราชตแมน กรมหมื่นเทวะวงศ์แต่งจีนเฮงหลงไปซื้อของได้แล้ว กงสุลยอมเลิกความและยอมไม่ให้ราชตแมนขึ้นไปอีก แต่จะขอหนังสือให้จีนเฮงหลงขึ้นไปรับของที่เมืองตาก ให้ทำตราตามเขาขอฉบับ ๑ ตรานั้นกงสุลคงเอามาให้จีนเฮงหลงจะ

เก็บไว้เสียก็ได้ ให้มีหนังสือไปรเวตถึงพระยาสุจริตให้จำหน่ายเอง และส่งเงินลงมาและอย่าให้โด่งดัง

พระยาวิเศษฤๅไชยถวายหนังสือลุแก่โทษเรื่องจับผู้ร้าย และได้กระบือกลางจำหน่าย และได้เอาเงินใช้ให้นายร้อยแสงสุริยา ที่ขาดเท่าไรได้ออกเงินใช้ไปก่อน เมื่อได้ตัวผู้ร้ายจึงจะคิดเอาแก่ผู้ร้าย หมายว่าจะให้ความแล้วเร็ว เห็นการดังนี้ การซึ่งผิดไปดังนี้พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ พระราชหัตถ์อีกฉบับ ๑ ถึงสมเด็จกรมพระว่าพระยาวิเศษฤๅไชยยื่นคำลุแก่โทษ ทรงเห็นควรจะให้แล้วถามที่แกจัดการนั้น ส่วนตัวผู้ร้ายให้เอาขึ้นปรึกษาโทษให้ความเป็นแล้วไป กับส่งเรื่องราวกล่าวโทษภาษีเรือฉบับ ๑

กรมหมื่นประจักษ์ถวายหนังสือ ว่าด้วยนายหว่างมหาดเล็กน้ำร้อนลักเหรียญสำหรับหอสมุดวชิรญาณไปจากออฟฟิศ ๒๐ เหรียญ ชำระรับเป็นสัตย์ ได้ของกลางได้บ้างไม่ได้บ้าง ทรงเซ็นให้เฆี่ยน ๕๐ ที จำคุก ๕ ปี

พระองค์ทองแถมถวายหนัง ว่าด้วยจะโปรดเกล้า ฯ ให้รับราชการในกรมโทรเลข และไปรษณีย์นั้น จะฉลองพระเดชพระคุณโดยเต็มกำลัง และขอเป็นผู้ดูแลที่บางปะอินด้วย

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่าถึงเรื่องไดแรกเตอเยเนอราลเห็นพระองค์ทองแถมอยากทำการอยู่ แต่จะทรงเอาไปใช้ที่บางปะอินด้วย ถ้าการไม่ขัดขวางและเป็นที่ชอบแล้ว ให้เอาไปทำการลองดู

มีพระราชหัตถ์สั่งพระองค์ทองแถม ให้ดูการบางปะอินแทนกรมหมื่นนเรศร

มีพระราชหัตถ์สั่งเจ้าพระยาพลเทพว่า โปรดให้พระองค์ทองแถมดูการบางปะอินเหมือนกรมนเรศร

เจ้าพระยามหินทร์ถวายหนังสือตอบเรื่องนายชิตนั้น ขุนอมรินทร์ทูลชี้แจงให้กรมประจักษ์ว่าเคยเรียกค่าธรรมเนียม ๒๐ บาท กรมหมื่นประจักษ์ก็ยอมให้เสีย ข้อที่มีประกันนั้นพระชลธารว่า จะเอาไปไว้ให้กรมพระกลาโหมหรือทหารที่ไม่ต้องสัก และที่นายชิตลอยชายเข้าวังนั้นไม่ทราบ ถามผู้คุม ๆ ว่าพระชลธารประกันเชิงลาไว้ หม่อมราชวงศ์เขมพาตัวไป ขุนปราบเที่ยวตามทราบว่าต้องจับไปเร่งพระชลธาร ๆ ไปขอกรมหมื่นประจักษ์ แล้วบอกมาว่า กรมหมื่นประจักษ์ ว่านายชิตป่วย

ฉบับ ๑ ว่านายเฉ่งทหารในญวนสมัครเปนทหารรักษาวังได้ถามพระประดิษฐนิเวศนายหมู่ ๆ ว่าพระองค์ชุมพลว่า ถ้ามีพระราชหัตถ์ถึงจะยอม ด้วยนายเฉ่งเปนช่างไม้มีฝีมือดียกเปนขุนหมื่นเบี้ยหวัดเจ็ดตำลึง

พระองค์เจ้าประภัศรขอรับพระราชทานเลขพระองค์พัน โปรดให้หักให้

วัน ๖ ๑๒ ๑๐ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออก พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ พระองค์ขจรเฝ้าถวายเครื่องเพชรต่าง ๆ ของห้างยุเกอซิกคำปนีทอดพระเนตร ทรงซื้อไว้ กรมหมื่นประจักษ์ถวายเรื่องราวราษฎรกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เฝ้าทูลเรื่องไดแรกเตอเยเนอราลและการโทรเลขอื่น ๆ เปนต้นถวายหนังสือประมาณเงินการใช้โทรเลข กรมหมื่นพิชิตเฝ้ารับสั่งเรื่องแสนหลวงเมืองลองแจ้งความต่อพระพรหมบริรักษ์ว่าได้รับหนังสือว่าเจ้านครลำปางมาจับนายขำ ซึ่งให้ไปเร่งไม้ขอนสักที่จะถวายไปจากบ้านแสนหลวงเมืองลองเอาไปจำไว้ เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้นจากห้องชิตติงรูม

เวลายามเศษ เสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดารามทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลอาลักษณอ่านรัตนพิมพวงศ์ แล้วพระสงฆ์ ๓๘ รูปสวดทวาทสปริต เมื่ออ่านประกาศนั้นเสด็จประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระ พอพระสงฆ์สวดมนต์ก็เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา ๔ ทุ่มเศษ วันนี้ทรงฉลองพระองค์ยันต์เจ้าขาว

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องภาษีในกรมพระกลาโหมภาษีฝิ่นที่รับจัดการได้เท่ากับเจ้าพนักงานคลังประมาณนั้นดีมาก แต่เรื่องภาษีเมืองตะวันตกยกเหตุขัดขวางขึ้นอีกนั้น การบ้านเมืองสำคัญมาก เป็นการยากที่จะรักษาต่อไปได้ ที่ทรงส่งไปนั้นท่านยังเข้าใจผิดอยู่ ขอให้พิจารณาดู เรื่องที่จะส่งเงินแบงก์จะต้องจัด ๒ ข้อ ข้อ ๑ เงินภาษีให้ส่งกงสุล ๆ นำส่งแบงก์ให้รับใบเสร็จยื่นกรมพระกลาโหมส่งคลัง ข้อ ๒ เงินที่จะส่งนั้นไม่ว่าภาษีอากรรายใดจำนวนใดส่งแบงก์ทั้งสิ้น ไม่ต้องบอกแบงก์ว่า ภาษีรายใดเป็นแต่ว่าส่งเงินวันนั้นเท่านั้นเมืองนั้นมีบอกส่งใบเสร็จเข้ามาจำนวนงวดปีให้คิดที่กรุงเทพ ฯ การในกรุงต้องให้กรมท่ามีหนังสือถึงกงสุลให้นำเงินส่งแบงก์ ให้แบงก์มีหนังสือไปมากับคลังในการรับเงินส่งเงินให้มีตราบังคับหัวเมืองเสียให้ตลอด

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิว่า ราชทูตออสเตรียจะขอเข้ามาดูแห่เสด็จพระราชดำเนินและเข้าเฝ้าในพระอุโบสถวันพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ โปรดให้ตอบให้เข้ามาดูตามขอ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิส่งหนังสือกงสุลเยอรมันมีมาว่า ผู้แทนมิสเตอร์ฮินเดนเบิกไม่ยอมมาว่าความกับกรมหมื่นราชศักดิ์ที่ศาลกรมขุนบดินทรด้วยไม่ถูกต้องในหนังสือสัญญาข้อ ๙ และ

เตือนให้ตอบ ซึ่งถามว่าจะยอมให้เขามาชำระความพร้อมกับกรมขุนบดินทรหรือไม่

หนังสือสมเด็จกรมพระว่า เจ้าภาษีเรือรับตามข้อหาโจทย์ ท่านเห็นควรจะลงพระราชอาญาผู้เรียกผู้จับเรือผิดพิกัดท้องตรา และปรับขุนสัมมัชชาภูมิผลเจ้าภาษีคืนเงินให้แก่ราษฎร

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศร คัดคำลุแก่โทษเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ขี่ม้าโดนอีเพียนล้มลง มีบาดแผลได้เอาไปรักษา อีเพียนตาย ได้ให้เงินอีใจบุตรไปเผาผี ๖ ตำลึง ให้ไปวางค่าตัวอีเพียน ๕ ตำลึง อีใจไม่ว่าความ

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ว่า พระชลธารมาแจ้งความว่า เจ้าพระยามหินทร์ให้เกาะบ่าวไปเร่งตัวนายชิต ครั้นท่านจะส่งให้พระชลธาร เจ้าพระยามหินทร์จะเฆี่ยนบ่น จะยื่นหางว่าวก็คงโยเยไม่รับ ขออย่าให้ต้องเสียค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ให้เหมือนทหารทั้งปวง จะเสียแต่ค่าจับ

หนังสือพระนายไวย ว่าด้วยโปรดให้แยกทหารออกเป็นสองกองนั้นลำบาก จะต้องมีออฟพิศเซอเต็มที่ทั้งสองกอง ขอให้ไปแต่กองพระยาราชเพราะหัดเป็นสำรับกัน จะแยกก็จะขาดสำรับ ที่จะไปกับสมเด็จกรมพระนั้นก็เป็นแต่รักษาพระองค์เท่านั้น ถ้าให้ทหารกรมช้างไปจะดีกว่า

หนังสือพระนายไวยส่งหนังสือพิมพ์เมืองอเมริกาว่า มีผู้สร้างปืนอย่างใหม่มีแรกมา อาจที่จะทำลายป้อมค่ายได้ดีมาก ราคาบอกละ ๕๐,๐๐๐ เหรียญ อาจที่จะทำลายเหล็กหนา ๒๔ นิ้ว อังกฤษทลุได้

วัน ๗ ฯ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๓๘ รูปรับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทธัยสวรรย์แล้วมานั่งในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลาเที่ยงเศษพระบาท

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เยียรบับขาว พระภูษาเขียนทองพื้นขาวทรงพระตรานพรัตนราชวราภรณ์ และดวงตราอื่น ๆ เสด็จจากพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานลงยาราชาวดีไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านโคลงแช่งน้ำชุบพระแสงศร ๓ เล่ม เป็นภาษาพราหมณ์ แล้วพระยาศรีสุนทรอ่านประกาศแช่งน้ำ ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าพร้อมกัน พอประกาศจบแล้ว พระสิทธิไชยบดีรับพระแสงต่าง ๆ มาชุบลงในหม้อน้ำต่าง ๆ ขณะนั้นพระสงฆ์ก็สวดคาถาสัจจสำหรับพระราชพิธีสัจจปาณกาล พราหมณ์เป่าสังข์ เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์พร้อมกัน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยอ่านคำสาบาน อนึ่งโปรดให้เคาน์ซีซาลุศกรีราชทูตกรุงออสเตรียเข้าในมาในที่ประชุมด้วยแล้วพระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระพิพัฒนสัตยาเสวยแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยก็รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒนสัตยาทั้งสิ้นแล้วเสด็จพระราชดำเนินทางหลังพระอุโบสถ ไปทางพระระเบียงหลังพระอุโบสถทรงพระราชยานมาประทับพระทวารเทเวศรรักษา ประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงฉลองพระองค์ครุย ทรงจุดเทียนนมัสการบรมอัฐิพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๔ พระองค์ เสด็จทรงเปลื้องเครื่องทรงเครื่องใหม่เสด็จเข้าทางพระทวารเทวราชมเหศวร พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายในพระราชทานน้ำพระพิพัฒนสัตยาที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณและท้องพระโรง แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าสรวมเสื้อครุย เข้ามาถวายบังคมพระบรมอัฐิพระเจ้าแผ่นดินที่สนามจันทร์ตามธรรมเนียมเช่นเคยอยู่ทุกปี

เวลาค่ำ ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการสมเด็จพระวันรัตถวายศีล พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศ แล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริต เมื่อเวลาสวดมนต์นั้นทรงพระราชหัตถ์และหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จมาประทับรับสั่งกันสมเด็จกรมพระ แล้วพระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิไชย ๒ ฉบับ ๆ ๑ ถวายพระราชกุศลเผาศพพระพล ฉบับ ๑ ส่งศุภอักษรเมืองหลวงพระบาง ในศุภอักษรเมืองหลวงพระบาง ขอบพระเดชพระคุณที่พระราชทานเหรียญสตพรรษมาลา ฯ พระนรินทร์อ่านบอก พระยาเพ็ชรบุรีส่งค่านาปีมะเมีย จัดวาศก ๓๐๐ ชั่ง ยังเก็บไม่เสร็จ และอ่านหนังสือพระยาไทรว่าด้วยพร้อมกับนายทวนให้พระอินทรวิไชยพระปักษาวาศนรินทร์ ตนกูหมัด ตนกูบริฮิมเมืองสตูลสาบานตัวออกจากกงษีงี่หิน บุนเถาก๋ง แขกธงแดงธงขาว และส่งทัณฑ์บนเข้ามาด้วย ฯ พระไพรัช อ่านบอกพระอินทราชาเมืองพนัสนิคมส่งเงินปีจีนปีมะเมีย ๒๑ ชั่ง ๑๔ บาท ได้จีน ๒๔๓ คน บอกพระยาสมุทรสาครพระสยามพลภักดีเมืองนครชัยศรีความต้องกัน ถวายพระราชกุศลทำการเฉลิมพระชนม์พรรษา

พระนรินทร์นำพระยาราชวังสรรกราบถวายบังคมลาไปราชการเมืองตรังกานู ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ เรื่องตัดสินโทษเจ้าภาษีเรือมานั้น ทรงเห็นว่าการที่จะเฆี่ยนเจ้าภาษีนั้น เป็นแต่การห้ามไม่ให้เป็นต่อไป แต่การที่เป็นมาแล้วราษฎรไม่ได้อันใดทดแทนที่ลำบาก เพราะฉะนั้นให้เอาทุนทรัพย์คืนราษฎรที่มีตั๋วฎีกาทุกราย แต่การที่มีผู้กล่าวโทษว่า เมื่อยังชำระเจ้าภาษีข่มเหงอีกนั้น ต้องพิจารณาแล้วตัดสินอีกชั้น ๑ ให้ตัดสินเสียชั้น ๑

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์เรื่องนายชิตนั้นให้สมัครตามใจ ค่าธรรมเนียม ให้เรียก ๘ บาทเท่านั้น ตัวนั้นอยู่ที่กรมหมื่นประจักษ์ ให้พูดกับกรมหมื่นประจักษ์ให้ตกลง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์เรื่องนายแฉ่งทหารในสมัครเป็นทหารรักษาวังนั้น การกรมทหารในมีมากให้สัสดีพิจารณาดู ถ้าเป็นช่างไม้มีฝีมือดีให้คงอยู่ตามกรมเดิม

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระเรื่องทหารที่จะไปทัพนั้น ถ้าจะแยกไปสองกองจะไม่ได้จัดการตามตำรา ให้ยกไปกองพระยาราชให้หมด ส่วนที่จะเป็นรักษาพระองค์นั้น ให้เอาทหารช่างขึ้นไปให้ตระเตรียมไว้

มีพระราชหัตถ์ถึงพระนายไวย เรื่องขอทหารไปกองหน้าหมดนั้นชอบแล้ว ได้มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระแล้ว แต่สิ่งของทหารช่างขาดสิ่งใดให้ช่วยจัดหาให้

ได้มีพระราชหัตถ์กรมหมื่นภูธเรศร เรื่องพระนายศรีขี่ม้าโดดคนตายนั้น ทรงเห็นว่าไม่แกล้ง พระนายศรีเสียเงินมากกว่าค่าปลุกตัวแล้ว โทษหลวงนั้นยกพระราชทาน

หนังสือพระยาราชสัมภารากรไปรเวต พระเจ้าเชียงใหม่มา ปรึกษาเรื่องพม่าคนโทษ ๙ คนว่าจะทำอย่างไร ได้ตอบว่าจะทำโทษอีกก็ได้แต่จะเสียพระเกียรติยศให้คุมไว้เถิด เพราะเห็นว่าพม่า ๒ คน อ้างว่าเป็นสัปเยกต์และจะเสียอำนาจที่เชียงใหม่ทำโทษได้อีก และว่าพระเจ้าเชียงใหม่จะขอมอบลาวคนโทษ ๕ คน ให้แสนรามเทศเมืองเชียงตุงไป พระยาราชสัมภารากรว่า ถ้าเช่นนั้นต้องปล่อยพม่า ๔ คนด้วย และพระเจ้าเชียงใหม่ขอตั้งมองทุนจอบุตรเขยพระยาสิงหนาทเป็นพระยาศรีสองเมือง และ

ว่าเจ้าเมืองเชียงตุงมีหนังสือขอครัวพระยาไชยปราการ พระยาเขื่อนเมืองคำที่เหลืออยู่เมืองฝาง และว่าเจ้านครลำปางและราชวงศ์อิดเอื้อนไม่ลงมากรุงเทพ ฯ และเอาเรื่องราวแก้ความพระยาวังซ้ายมาให้แก้และว่าได้มีหนังสือให้ขุนแผลงสะท้านเร่งราชวงศ์ให้ลงมากรุงเทพ ฯ ขุนแผลงสะท้านไม่ตอบหนังสือ ได้สืบทราบว่าราชวงศ์จะล่องเดือน ๑๑

วัน ๑ ฯ ๑๔ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาททรงจุดเทียนนมัสการสมเด็จพระวันรัตถวายศีล แล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงปักตั๋วชื่อพระที่โถยาคู ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกโถยาคูไปตั้งถวายพระ โถของเจ้าพระยาสุรวงศ์เป็นข้าวพระ โถเจ้าพระยาพลเทพเป็นทรงประเคนถวายสมเด็จพระวันรัต โถพระยานรรัตนเป็นที่สอง แต่ของใช้สอยมากพระธรรมวโรดม โถพระยาภาสพระพรมมุนีนอกนั้นก็เรียงกันไปทั่วพระสงฆ์ เสด็จมาประทับพระที่นั่ง โปรดให้เจ้าพนักงานเอาโถไปถวายพระองค์เจ้าพระ หม่อมเจ้าพระตาม เช่นเคยทุกปีพระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระมหาสังข์ตามธรรมเนียม พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนผ้าเหลือง พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอนุโมทนาถวายอดิเรกถวายพระพรลาไป เสด็จประทับมุขเหนือพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกันครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นอดิศรถ่ายรูปโถยาคูซึ่งเจ้าพระยา พระ ทำมาในวันนี้

เวลาค่ำ ไม่เสด็จพระราชดำเนินพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จไปทรงจุดเทียนพระสงฆ์สวดมนต์

โปรดให้พระองค์สวัสดิเข้าไปเขียนพระราชหัตถ์ข้างใน

เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำหนังสือกงสุลฝรั่งเศสว่า พวกญวนคนโทษที่เกาะปลอกองดอร ๖๐ คนฆ่าผู้คุมตาย แล้วเอาเรือและปืนที่นั่นหนีไป ขอให้คอเวอนแมนต์สยามบังคับเจ้าเมืองชายทะเลให้ช่วยสืบจับส่งเข้ามากรุงเทพ ฯ ด้วย

หลวงสรจักรถวายเรื่องราว ขอคนในกรมภูษามาลากรมแสงหอกดาบเป็นทหารลาดตระเวน

สมเด็จกรมพระมีหนังสือนำหนังสือบอกพระยาราชสัมภาราก ที่ ๑๐ ว่าด้วยเมืองมรแมนมีหนังสือมาว่า เขาได้มีหนังสือถึงเจ้านคร ว่ามองเปโตพ้องว่ามองซวยอัดจับอ้ายพงจำตรวนไว้ที่เมืองนคร เป็นคนสัปเยกต์อังกฤษทั้งนั้น ควรส่งกงสุลที่กรุงเทพ ฯ หรือส่งไปเมืองผาปูนจึงจะชอบ พระยาราชสัมภารากรได้ทราบว่า อ้ายพงฆ่ามองมันดอตาย เจ้านครส่งมาให้พระยาราชเสนาชำระ พระยาราชเสนาไม่รับส่งกลับไปจำไว้เมืองนครลำปางกับว่าเจ้าราชบุตรกับมองทุนจอมาทำสัญญาป่าไม้ ๒ ป่า ซึ่งเจ้าอุปราชให้เช่าแต่ก่อน เจ้าอุปราชตาย จึงมาสัญญาใหม่

ที่ ๑๑ ว่าด้วยพระยาเทพเสนาคุมลาวพม่าพวกแมงซา ๙ คนขึ้นไปถึงได้เรียกทัณฑ์บนไว้แล้ว

ที่ ๑๒ เรื่องสืบพยานความพระยาราชเสนา กับเจ้าราชบุตรส่งคำพยานลงมา

หนังสือไปรเวตทูลสมเด็จกรมพระ เรื่องพระเจ้าเชียงใหม่ปรึกษาเรื่องจะมอบลาว ๕ คน พวกแมงซาให้แสนรามเทศไปและเรื่องหนานขัติยกล่าวโทษพระยาไชยสงครามและว่ามองทุนจอมาขอรับประกันมองบัน

มวย พระเจ้าเชียงใหม่ปล่อยไป เรื่องพระเจ้าเชียงใหม่ตักเตือนพระยาราชเสนาที่นับถือมองเมียด และว่ามองปอกเชิญตราขึ้นไปสลักหลังถึงพระยา-ราชเสนา พระยาราชสัมภารากรไม่ได้เบิดผนึก และว่าด้วยไข้จับในเมืองเชียงใหม่ชุม คนตายมาก

ทรงพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระส่งเรื่องราวหลวงสรจักรขอคนในกรมภูษามาลากรมพระแสง เบ็นทหารลาดตระเวน ๖๐๐ คน ขอให้ทรงชำระในเรื่องราวว่าบังไว้ถึง ๒๐๐๐ คน

วัน ๒ ฯ ๑๐ ค่ำ ๑๕ บีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้วเสด็จประเคน เสด็จมาทรงบั๊กตั๋วชื่อพระที่โถยาคู โปรดให้ยกโถไปตั้งถวายพระ โถของสมเด็จกรมพระเบ็นโถทรงประเคน นอกนั้นก็ถวายเบ็นลำดับกันไปทั่วพระสงฆ์ อนึ่งโถวันนี้ของพระบรมวงศานุวงศ์ทรงทำเต็มฝีมือทั้งนั้นดีกว่าทุกบีและดีกว่าโถขุนนาง ได้โปรดให้ถ่ายรูปด้วย เสด็จประทับพระที่นั่ง พระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระมหาสังข์ตามธรรมเนียม พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงประเคนผ้าเหลือง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาแล้วเสด็จประทับมุขเหนือ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทครู่หนึ่งเสด็จขึ้น โปรดให้เจ้าพนักงานเอาโถยาคู บรรทุกเรือกลไฟขึ้นไปถวายพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระอมราภิรักขิตวัดนิเวศธรรมประวัติ แล้วเสด็จขึ้น

เวลาเที่ยงเศษเสด็จออกห้องออกขุนนาง กรมหมื่นพิชิตพระองค์เจ้าสวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการต่าง ๆ เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ขุนสุวรรณอ่านประกาศ พระสงฆ์สวดธัมมจักกัปปวัตนสูตร มหาสมัยสูตร ทรงพระราชหัตถ์และราชการอื่น ๆ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า ครั้นสวดมนต์จบแล้วเสด็จขึ้นข้างในพระราชทานน้ำพระมหาสังข์หม่อมเจ้าที่จะกวนเข้าทิพ แล้วโปรดให้หม่อมเจ้า ซึ่งจะกวนเข้าทิพไปคอยที่โรงพิธี โรงพิธีนั้นตั้งที่โรงราชยานมีเตา ๕ เตา ครั้นแล้วเสด็จไปทรงรดน้ำพระมหาสังข์ เทเครื่องถั่วงาสารพรรณที่จะกวนมีนมเนยเป็นต้น มีประโคมแตรสังข์ฆ้องไชยพิณพาทย์ พราหมณ์รดน้ำสังข์ตามธรรมเนียมเคยมาทุกปี แล้วเสด็จกลับ

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นเทวะวงศ์ ตอบที่ถวายหนังสือว่าด้วยใช้หนี้กรมหมื่นราชศักดิ์ และคิดต้นเงินดอกเบี้ยที่จะเก็บเบี้ยหวัดเงินกลางปีนั้นยังไม่ได้ทรงอธิบายพระราชประสงค์ให้ฟังคือ ที่ทรงว่าจะเอาดอกเบี้ยนั้นเพราะจะให้กรมหมื่นราชศักดิ์กลัวหาเงินใช้โดยเร็ว ด้วยเป็นคนเหลวไหลแต่ในพระทัยนั้นถ้าจะไม่ใช้หรือไม่มีใช้ ก็จะเก็บเงินกลางปีเบี้ยหวัดเงินเดือนไปจนครบแล้วลงโทษเสียปี ๑ หรือ ๒ ปี เมื่อมีความดีเล็กน้อยก็ยกให้เสียจะไม่ให้ค้างไปถึง ๓๑ ปีดังคิด ถึงอย่างนั้นก็คงถึง ๑๐ ปี ถ้าการภายหน้าจะไม่มีพระองค์แล้ว ก็ขออย่าให้คิดดอกเบี้ยตามคำสั่งเดิมซึ่งทรงขู่เลยถ้าหาเงินมาใช้ได้ครบแล้วก็เป็นแล้วไป

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระซึ่งส่งบอกพระยาราชสัมภารากร ๓ ฉบับเรื่องเมืองมรแมนมีหนังสือเรื่องมองพงนั้นเขาว่ามาก็ดี แต่พระยาราช

สัมภารากรมีหนังสือไปถึงเจ้านครอ้อมแอ้มไป ถ้าเจ้านครส่งมาพระยาราชสัมภารากรคงส่งลงมากรุงเทพ ฯ มากกว่าส่งไปมรแมน ถ้าเจ้านครแก้ไขเรียกทัณฑ์บนแล้วปล่อยมองพงไปแล้วจะเกิดวุ่น และที่พระยาราชสัมภารากรมีความสะดุ้งระวังตัวมากไปนั้น ให้มีตราติเตียนไป และให้มีหนังสือบอกนิวแมนต์เสียว่า เมืองมรแมนมีหนังสือมาว่าอย่างนั้น ๆ และเราให้พระพรหมบริรักษ์ไปจัดการดังนั้น ๆ ที่ ๑๑ เรื่องพม่าคนโทษนั้นดีแล้ว ที่ ๑๒ เรื่องความราชกับพระยาราชเสนานั้น ให้รอที่ขึ้นไปสืบพยานในไปรเวตว่าด้วยจะมอบให้คนแสนรามเทศนั้นความไม่ชัดว่ามอบหรือเปล่า ต้องรอศุภอักษรเขา เรื่องมองบันมวยดีแล้ว และให้พระยาราชสัมภารากรชมพระเจ้าเชียงใหม่ ที่เตือนสติพระยาราชเสนา และที่ไม่ฉีกหนังสือถึงพระยาราชเสนานั้น กลัวมากไป เพราะต้องถือชื่อข้าหลวงเป็นประมาณ ที่ว่าไข้ชุมนั้นให้ซื้อยาควินินขึ้นไปให้ และที่ให้เรียกท้องตราและหนังสือต่าง ๆ จากพระยาราชเสนาส่งไปศาลต่างประเทศเชียงใหม่นั้นส่งแล้วหรือยัง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ที่ฝรั่งเศสขอให้ช่วยสืบญวนคนโทษนั้น อย่าให้ส่งสำเนาท้องตราไปเป็นแต่ให้มีหนังสือบอกว่า ได้สั่งให้เจ้าเมืองกรมการสืบแล้ว และท้องตราที่ว่าคาดโทษที่ไม่สืบสวนนั้น แรงไปให้ยกเสีย

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องพระยาไทรบอกว่าด้วยที่กาเรียนนั้นนิวแมนต์ว่าไม่เป็นที่วิวาทที่กาเรียนเราจะเอะอะไปก็จะวุ่นไป ให้เก็บความในบอกถามหวันหมัดผู้ถือให้อธิบายแล้วเก็บไว้จะกล่าวกันง่ายดี และให้ยกท้องตราถึงเจ้าเมืองกรมการที่ให้สืบเรื่องญวน ข้อที่ว่าคาดโทษเสีย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ส่งเรื่องราวภาษีเรือฉบับ ๑ ถ้าเจ้าภาษีผิดให้ตัดสินปรับทวีคูณ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยจะโปรดให้พระไพรัชเป็นพระยาพิพัฒน์ แต่ทรงรังเกียจอยู่อย่างหนึ่ง ที่เวลามาอ่านบอกถลากถลำทรงสงสัยว่าจะเมาสุรา ให้เรียกทัณฑ์บนว่าอย่าให้เมาเข้ามารับราชการแล้วจะโปรดตั้ง

พระนายไวยถวายหนังสือ ขอถอนทหารที่ประจำรักษาถนนมาฝึกหัดเตรียมราชการด้วยจะต้องเตรียมไว้ผลัดทหารที่ไปราชการทัพ และยื่นบัญชีทหารที่คงรับราชการและจำหน่ายมีจำนวนทหารเก่า ๓๙๗๐ ทหารใหม่ ๔๑๒๗ แต่จำหน่ายเสีย ๒๒๖๕ คงมีตัว ๕๘๓๒ คน

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูธเรศรให้เรียกโปลิศรักษาท้องที่แทนทหาร เพราะจะถอนทหารมาฝึกหัด ให้ทำเอศติเมตคนและเงินเดือนมา

พระราชหัตถ์ถึงพระยาราชสัมภาราก ว่าด้วยจัดเรื่องพม่า ๙ คนนั้นดีแล้ว แต่เขาจะปล่อยก็ตามเขาเถิด ที่บอกว่าพระเจ้าเชียงใหม่ตั้งพระยาศรีสองเมือง และว่าแสนรามเทศเมืองเชียงตุงเข้ามาเมืองเชียงใหม่นั้นที่หมั้นบอกนั้นดีแล้ว เรื่องว่าเจ้าลำปางราชวงศ์เอาคำแก้มาให้แก้นั้นบอกย่อนักไป ถ้าต่อไปให้บอกยาวสักหน่อย ที่ว่าราชวงศ์บิดเบือนไม่ลงมานั้นให้เตือนเองอย่าให้ย่นย่อนัก และบอกราชการนั้น ดูรักษาตัวมากไปลวจะดูถูกให้กล้าเสียอีกหน่อย และว่าทัพฮ่อนั้นเห็นจะต้องขัดแรมปีและว่ากองพระยาราชเห็นจะได้รบและว่าใช้ทหารมากและว่าใช้อาวุธดีด้วย

สารบาญค้นเรื่อง

สารบาญค้นนามบุคคล

หมวดเจ้านาย

หมวดขุนนาง

หมวดชาวต่างประเทศ

หมวดพระภิกษุสงฆ์

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร ๗๔ ซอยรัชฏภัณฑ์ มักกะสัน พระนคร โทร. ๕๑๕๗/๕๒ นายจรัส วัฒนะเภรี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๔